

**T.C.
RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

**ENİS BATUR'UN ROMANLARI ÜZERİNE BİR
İNCELEME
(Yüksek Lisans Tezi)**

Reyhan KALKAVAN

**Prof. Dr. Abdurrahman KOLCU
Danışman**

**RİZE
2021**

KABUL VE ONAY

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalının, Reyhan KALKAVAN tarafından hazırlanan “Enis Batur'un Romanları Üzerine Bir İnceleme” başlıklı bu çalışma, 06.09.2021 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği/oy çokluğuyla başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Bilal KIRIMLI (Kabul/ ~~Red~~)

Üye: Prof. Dr. Abdurrahman KOLCU (Kabul/ ~~Red~~)

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Ekrem GÜZEL (Kabul/ ~~Red~~)

__ / __ / __

İmza

(Unvanı, Adı ve Soyadı)

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Programından mezun olmak üzere teslim ettiğim “Enis Batur'un Romanları Üzerine Bir İnceleme” konulu tezimi, bilim ve araştırma etiği prensiplerine riayet edilerek tarafımdan yazılmıştır.

Eserimde, başka kaynaklardan aktarılan bütün bilgi ve alıntılar, Enstitünüz Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak açıkça gösterilmiştir. Kaynağı gösterilenler dışında kalan bütün bilgiler uygun araştırma yöntemi kullanılarak tarafımdan edinilmiş ve esere bu şekilde yansıtılmıştır. Şahsıma ait olmayan hiçbir bilgi, kasıt veya kusurlar, şahsıma aitmiş gibi gösterilmemiştir. İnternet kaynakları dahil, sahibine / kaynağına atıf yapılmaksızın hiçbir bilgi kullanılmamıştır.

Aksinin ortaya çıkması halinde doğacak bütün hukuki, idari, akademik ve etik sorumluluk tarafıma ait olacaktır. Eserin tesliminden sonra herhangi bir zamanda, bilim etiğine aykırılık tespit edilmesi ve / veya eserimle ilgili intihal veya intihal şeklinde anlaşılabilecek bir durumun ortaya çıkması halinde; Üniversiteniz ve eğitim kadronuzun hiçbir şekilde sorumlu tutulamayacağını hür irademle kabul, beyan ve taahhüt ederim. (06 /09/2021)

(İmza)

Reyhan KALKAVAN

ÖN SÖZ

Enis Batur'un romanları üzerine yapılan bu çalışmada Batur'un Türk edebiyatına yaptığı katkılar ele alınmıştır. Batur, şair, deneme yazarı, romancı, eleştirmen yönleriyle edebiyat dünyamızın içerisinde kendine yer edinmiş özgün çalışmalarıyla yazın yaşamını sürdürmektedir. Şiir kitapları, romanları, çevirileriyle yaptığı araştırma ve inceleme yazılarıyla yüzün üzerinde eseri bulunmaktadır. Türk edebiyatı tarihinde yer edinmesi gereken çok önemli ve üretken bir kişidir. Enis Batur'un romancılığı hakkında akademik bir çalışma yapılmamıştır. Tezimiz bu anlamda Enis Batur'un romanları üzerine yapılmış ilk akademik çalışmadır.

Çalışmamıza Enis Batur'un romanlarını ve kurgusal eserlerini tespit ederek başladık. Eserlerin tespiti yapıldıktan sonra kronolojik bir şekilde ilk okumaları gerçekleştirdik. Bu doğrultuda *Acı Bilgi*, *Elma*, *Sır*, *Kravat*, *Kitap Evi* ve *Basit Bir Es* isimli romanları okundu. Okumalar bittikten sonra Enis Batur'un romanları üzerine yazdıkları ve hakkında yazılan yazılar, katılmış olduğu radyo ve televizyon programları, yazılarının yer aldığı dergiler, gazeteler ve çalışmamıza yardımcı olacağı düşünülen eserleri tespit ettik. Bu eserlere ulaşabilmek için dijital arşivler tarayıp Fatih Kütüphanesi ve Millet Kütüphanesinden ulaşabildiğimiz kaynaklardan yararlandık.

Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın giriş bölümünde yazarın hayatı, edebi yaşantısı, yayıncılık faaliyetleri ve aldığı ödüllerden bahsedilmektedir. Birinci bölümde yazarın altı romanı müstakil olarak ele alınmış ve bu romanlar hakkında bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde ise yazarın romanlarında kullandığı anlatım tekniklerine yer verilmiştir. Üçüncü bölümde de Enis Batur'un çalışmamızda yer almayan yeni anlatı denemeleri olan *Mürekkep Zaman*, *Başka Yollar*, *Rakım Sıfır* ve *Bir Varmış Bir Yokmuş Sözümona Düzmece Bir Wilhelm Tell Hikayesi* adlı eserleri hakkında bilgi verilmiştir. Çalışma sürecinde yardımlarını esirgemeyen, her an yanımda olan değerli hocam Prof. Dr. Abdurrahman KOLCU'ya teşekkürlerimi sunarım.

Reyhan KALKAVAN

RİZE 2021

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	2
ETİK BEYAN.....	3
ÖN SÖZ	4
İÇİNDEKİLER	5
ÖZET	9
ABSTRACT.....	10
GİRİŞ	11
BİRİNCİ BÖLÜM	26
ROMANLARI	26
1.1. ACI BİLGİ.....	26
1.1.1. Romanın Tanıtımı	26
1.1.2.Olay Örgüsü	29
1.1.3.Tema.....	35
1.1.4.Şahıs Kadrosu	35
1.1.5.Zaman.....	38
1.1.6.Mekân.....	41
1.1.7.Anlatıcı.....	43
1.2.ELMA	44
1.2.1.Romanın Tanıtımı	44
1.2.2.Olay Örgüsü	48

1.2.3.Tema.....	54
1.2.4.Şahıs Kadrosu	56
1.2.5.Zaman.....	61
1.2.6.Mekân.....	62
1.2.7.Anlatıcı.....	63
1.3.KRAVAT	64
1.3.1.Romanın Tanıtımı	64
1.3.2.Olay Örgüsü	66
1.3.3.Tema.....	68
1.3.4.Şahıs Kadrosu	69
1.3.5.Zaman.....	73
1.3.6.Mekân.....	74
1.3.7.Anlatıcı.....	76
1.4.KİTAP EVİ	77
1.4.1.Romanın Tanıtımı	77
1.4.2.Olay Örgüsü	79
1.4.3.Tema.....	81
1.4.4.Şahıs Kadrosu	82
1.4.5.Zaman.....	87
1.4.6.Mekân.....	89
1.4.7.Anlatıcı.....	89
1.5.SİR	90
1.5.2.Olay Örgüsü	92
1.5.3.Tema.....	96

1.5.4.Şahıs Kadrosu	97
1.5.5.Zaman.....	99
1.5.6.Mekân.....	100
1.5.7.Anlatıcı.....	100
1.6.BASİT BİR ES.....	102
1.6.1.Roman Tanıtımı	102
1.6.2.Olay Örgüsü	103
1.6.3.Tema.....	104
1.6.4. Şahıs Kadrosu	104
1.6.5.Zaman.....	105
1.6.6.Mekân.....	106
1.6.7.Anlatıcı.....	107
İKİNCİ BÖLÜM.....	108
ANLATIM TEKNİKLERİ	108
2.1.Anlatma tekniği.....	109
2.2.Tasvir Tekniği.....	110
2.3.Mektup Tekniği.....	112
2.4.Montaj Tekniği	114
2.5.Bilinç akımı tekniği	116
2.6.İç Çözümleme tekniği	117
2.7.Diyalog Tekniği	118
2.8.Geriye Dönüş Tekniği.....	119
2.9.Üstkurmaca Tekniği.....	121
2.10. METİNLERARASILIK.....	124

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	127
YAZARIN YENİ ANLATI DENEMELERİ.....	127
3.1.Mürekkep Zaman.....	127
3.2.Rakım Sıfır.....	130
3.3. Başka Yollar	131
3.4.Bir Varmış Bir Yokmuş Sözümona Düzmece Dir Wilhelm Tell Hikâyesi	133
SONUÇ	134
KAYNAKÇA.....	140

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Ana Bilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı

Tez Türü: Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Abdurrahman KOLCU

Hazırlayan: Reyhan KALKAVAN

Yıl: 2021

Sayfa Sayısı: 146

ÖZET

ENİS BATUR'UN ROMANLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Post modern edebiyatın ortaya koyduğu ürünler arasında Enis Batur'un eserleri paradoks bir ilişkinin içinde yer almaktadır. Bu girift ilişkiyi ele almak ve akademik dünyaya fayda sağlamak amaçlanmıştır. Yazarın romancı kimliğini hayatı ve sanatı ikileminde ortaya koyulmuştur. Bu nedenle tema, zaman, mekân kişi ve anlatım teknikleri çalışmada ön planda tutulmaktadır.

Enis Batur'un romanları, Türk edebiyatında post modern çizginin ileri taşınmasında oldukça önemli noktadır. Özellikle 21.yüzyıl gerçekliğinde yazarı anlamak bu dönem insanını da anlamak olacaktır.

Çalışmanın amacı, romanları üzerinde çalışma olmayan bu yazarı gün yüzüne çıkarmak ve akademik dünyada yeni bilgi alanı ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Enis Batur, Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı, Roman, Şiir, Çeviri, Deneme

Recep Tayyip Erdoğan University Institute of Graduate

Department: Turkish Language and Literature

Thesis Type: Master Thesis

Supervisor: Prof. Dr. Abdurrahman KOLCU

Author: Reyhan KALKAVAN

Year: 2021

Pages: 146

ABSTRACT

A STUDY OF ENİS BATUR’S NOVELS

Among the products revealed by post modern literature, Enis Batur’s Works are in a paradoxical relationship. It is aimed to address this intricate relationship and benefit the academic world. The novelist identity of the author is laid out in the dilemma of life and art. For this reason, theme, time, space person and narrative techniques are prioritized in the study.

Enis Batur’s novels are a very important point in the advancement of the post-modern line in Turkish literature. Especially in the reality of the 21 st century, understanding the author will be to understand the people of this period.

The aim of the study is to unearth this author, whose novels are not working, and to reveal a new field of knowledge in the academic world.

Key word: Enis Batur, Turkish Literature of the Republican Period, Novel, Poety, Translation, Essay.

GİRİŞ

Enis Batur 28 Haziran 1952 yılında Eskişehir’de doğmuştur. Tam adı Ahmet Enis Batur’dur. Şirket-i Hayriye’nin kurucusu Hüseyin Hâki Bey’in torunu, eski Hava Kuvvetleri Komutanı ve Cumhuriyet Halk Partisi senatörü Muhsin Batur’la Leman Hanım’ın oğludur. Muhsin Bey, Eskişehir’deki öğrencilik yıllarında Leman Hanımla tanışmış ve iki yıl nişanlı kaldıktan sonra evlenmiştir. Evliliklerinden iki çocukları dünyaya gelmiştir. Birincisi 13 Kasım 1944 yılında dünyaya gelen Emel Batur’dur. Emel Batur, Balıkesir’de doğmuştur. Yedi yıl sonra aile ikinci çocukları olan Enis Batur’u Eskişehir’de kucaklarına almıştır. Doğumuyla ilgili olarak Enis Batur şunları söylemiştir: ”Evlendiklerinde önce Merzifon’a, ardından ablamın doğduğu Balıkesir’e gitmişler, Eskişehir’e ikinci atanışında babamın, ablamdan tam yedi yıl sonra ben- durumu pekiştiren durum”¹

Batur’un ailesi Ankara’da bir yıl yaşadıkdan sonra Eskişehir’e dönmüşlerdir. Defterdar caddesindeki evlerine yerleşmişlerdir. Batur’un çocukluğunun geçtiği Eskişehir ve Defterdar caddesindeki evleri çocukluk anılarının en unutulmazlarından. Defterdar caddesindeki evini ayrıntılı bir şekilde betimlerken en çok üzerinde durduğu unsur evlerindeki sobadır. Batur, bütün kışı evlerinin iç salonunda geçirmektedir. Evleri sobalı olduğundan tüm odaların kapılarını kapatıp ailecek salonda vakit geçirmektedirler. Çocukluğunda gece yatmadan önce son bir defa daha doldurulup bir gün önce okunmuş Cumhuriyet gazetesiyle çıraların tutuşturulması onun Eskişehir anılarının en unutulmazlarıdır. Kış bittiğinde evin sobası temizlenmekte ve diğer kışa hazırlık için kaldırılmaktadır. Batur’un anılarında sobanın bu kadar önemli olmasının sebebi Eskişehir’in çok soğuk olmasından kaynaklanmaktadır. Diğer bir önemli anısı ise babasının akşamları radyodan dinlediği Yassıada Saatleri adlı programdır. Enis Batur, çocukluğunda babasının radyodan dinlediği Yassıada Konuşmaları’nı, evde kimse olmadığında ise radyo oyunlarını dinler. Dinlediği bir

¹Enis Batur, *Mürekkkep Zaman*, Kırmızı Kedi Yayınları, İstanbul 2014 23-24.

radio oyunu olan Altın Böcek, yıllar sonra Olağanüstü Öyküler’de karşısına çıktığında Batur çok şaşırır:

Eskişehir geceleri bazen böyle, kalabalık, bazen da üçümüz başbaşa geçirilirdi. Tek dış sesin radyonunki olduğu bu dönemden benim zihnimde kazılı kalan en belirsiz, tedirginlik doğurucu iz, babamın hiç sektirmeden, kimsenin evde konuşmasına olanak tanımadan dinlediği “Yassıada Saatleri” olmuştur. Bir de, ikisinin beni yalnız başıma evde bıraktığı gecelerden birinde başlayan, bir süre çekim alanından, içimde yarattığı korku verici cazibesinden sıyrılamadığım bir radyo oyununu unutamıyorum: Altın Böcek, yıllar sonra, Olağanüstü Öyküler’de karşıma çıktığında yaşadığım şaşkınlık daha da büyük olacaktı.²

Enis Batur’un anılarında yer alan tren yazarın çocukluğunda Eskişehir’le bütünleştirdiği bir unsurdu. Batur’un trene yüklediği anlamlar ayrılık, kopuş ve gurbettir. Okuduğu Dumlupınar İlkokulu tren istasyonun tam karşısındaydı. Okula giderken tren istasyonun yanından geçer, okulundan sürekli trenleri görürdü. Trenlere, tren istasyonlarına duyduğu tutkunun tek açıklaması Dumlupınar ilkokuluydu. Daha sonrasında trenler Batur için yaşadığı şehirden kopmanın simgesi olmuştur ve Batur’un hayatını şekillenmesinde, kendini yönlendirmesinde trenlerin önemli bir yeri olmuştur.

Batur’un anılarından yola çıkarak tutku duyduğu bir diğer şeyin sinemalar olduğunu görebilmekteyiz. Yaz akşamları yapmaktan en keyif aldığı şeylerden biri ablasıyla sinemaya gitmekti. Sinema, Batur hayatına geç girmesine rağmen onun için bir tutkuya dönüşmüştür. Eskişehir’de gittiği yazlık sinemalar şairde var olan sinema tutkusunun tetikleyicisi olmuştur. Sinemalardan bahsederken onun zihnen de yer edinen mekân Kılıçoğlu sinemasıdır.

Batur’un çocukluk yıllarından gelen bir diğer anı da annesiyle ilgilidir. Annesi, Batur’u sabahları okula gönderdikten sonra gözden kaybolana kadar camdan izleyip arkasından el sallardı. Yıllar sonra eşi Tülin Hanım’a bu anısından bahsetmiştir. Tülin Hanım anlatılan anıdan sonra Batur evden çıktığında onun arkasından bakıp el sallamaya başlamıştır.

Tülin’e bu eve dönüş hikâyesini çok sonra anlattıydım, ama ilk günümüzden bugüne, eve geliş satım belli olmadığı için dönerken değilse bile her çıkışta onun pencereden beni izlediğini bilir, el sallarım – bu küçük törenleri küçümseyenler gördüm, bir kadınla bir erkeğin ilişkisinin kalıcı boyutlarını buna benzer çok sayıda işaretin belirlediğini erken yaşta öğrendiğim ve

² Batur, *Mürekkap Zaman*, 32.

gündelik hayatımın parçalarına onları yoğunluklarını koruyarak dağıttığım için kendimi başarmış biri sayarım.³

Enis Batur'un aldığı eğitimde hayatında çizeceği yolun belirlenmesinde ailesi önemli rol oynamaktadır. Hayatını şekillendirirken özellikle babasından çok etkilenmiştir. Batur, babasının defterindeki satırlardan etkilendiğini belirtmiştir. Bu satırlar Batur'un yaşam felsefesini çizmiştir. Bu felsefeyi aldığı eğitime ve ailesinin vermiş olduğu kararlar sayesinde belirlemiştir.

İyi bir aile ortamında büyüdüm. Düşkünder bana. Ablam da var. Ablama da çok düşkünder. Dolayısıyla çekirdek aile ve hatta biraz da genişletilmiş olmamın bütün hayatımı pozitif etkilediğini söyleyeyim.⁴

Batur ailesinden bahsederken anneannesi ve teyzesinden de bahsetmektedir. Babasından önce geldiği evde babası geldiğinde yemek telaşına düşülürdü. Yemekten sonra anneannesi ve teyzesi gelir kızmabirader oynarlardı. Babası oyun esnasında kurallara uyulmasına dikkat ederdi. Batur'un çocukluk yıllarında annesi aracılığıyla tanıdığı akrabalarından bolca bahsederken babasının akrabalarına fazla yer verilmezdi. Babası konuşmayı çok seven biri değildi. Bundan dolayı aile çevresinden bahsetmezdi. Batur, babasının akrabalarını İstanbul'da başlayan öğrencilik yıllarında tanımıştır.

Babam benden sonra dönerdi eve, yemeğe bin bir telaş içinde hemen otururduk: Birazdan nasıl olsa kapı çalınacaktı.

Kapı çalınır, anneannemle büyük teyzem, iki dul, yüzleri gözleri soğuktan morarmış, kollarının altında ortadan katlanmış kızmabirader sehpa içeride dalar, birkaç dakika boyunca kızarmış sobaya yapışırca yaklaşıp ısıdıktan sonra, ancak yeryüzünün en profesyonel briç oyuncularının büyük bir turnuvada gösterebileceği türden sahici, şüphesiz çocuksu bir ciddiyet içinde yer belirlemek üzere tek zar atarlardı.

İlk gerginlik o an su yüzüne vururdu: Babamın yanına kim düşerse düşsün, zar tutmayacağı konusunda yemin ettirir, büyük düşmanı saf dışı bırakmaya kararlı, üç kadın birden düğme çantalarını açardı.

Her birinin düğmeleri ayrıydı. Anneanneminkiler beyaz kemikten, iricene, neredeyse palto düğmesi büyüklüğünde olanlardı. Fikriye teyzeminkiler kahverengiydi. Annem küçük siyah düğmeler kullanıyordu. “Düşman” ın taşları alabildiğine farklıydı: Babam bozuk paralarla oynuyordu kızmabiraderi: Oyun başlar başlamaz, üç kadın da oyunu kazanmak için bozuk paralara dikeydi gözlerini. Her gece, iki zar birden tablanın ortasında ilk durduğu an başlayan büyük savaşın seyrine doyum olmuyordu.⁵

³ Batur, *Mürekkap Zaman*, 30-31.

⁴ www.eba.gov.tr/meb-yaz-soyleşileri/ (Erişim Tarihi: 01.08.2021)

⁵ Batur, *Mürekkap Zaman*, 31.

Batur'un büyüdüğü böylesine güzel bir aile ortamı onun hayatını olumlu yönde etkilemiştir. İlerleyen dönemlerde babasıyla görüş ayrılıkları yaşamıştır, bu ayrılığın sebebinin babasının konumu olduğu söylemektedir. Babası, Batur'a sahip olduğu pozitivist dünya görüşüne uygun bir yaşama şeklini çizmiştir.⁶

Batur ailesindeki kadınların hayatına etkisini önemli şöyle ifade eder:

“Bizim evin merkezinde Baba, babam oldu hep. Ailenin kadınları beni abartıyla sevdiler: Annem, ablam, anneannem el üstünde tuttular o çelimsiz, düz duvara tırmanmadan yapamayan, çevrelerindeki bütün yaşlılarından daha zeki bulduklarını söylemekten çekinmedikleri, böylece, farkında varmaksızın kendisini herkesten ayırmaya çalışan çocuğu.”⁷

Annesinin çok sinirli biri olduğundan bahsetmektedir. Annesinde çekindiği tek tarafın öfkesi olduğu belirtmektedir.

Batur, Figen Hanımla Paris'teyken tanışmıştır ve ilk evliliğini yapmıştır. Bu evliliğinden tek çocuğu olan Sarp Batur dünyaya gelmiştir. Figen Hanımdan ayrıldıktan sonra 1990 yılında ikinci evliliğini Fatma Tülin ile yapmıştır. Fatma Tülin Boğaziçi Üniversitesinde dil ve edebiyat eğitimi almış, kişisel sergiler açmakta ve alanıyla ilgili kitaplar yazmaktadır.

Batur, ilkokulu Eskişehir Dumlupınar İlkokulu'nda okumuştur. Çocukluğunun bu okul etrafında başladığını ve bittiğini ifade etmiştir. Hayatında var olan tren imgesini oluşturan istasyon bu okulun karşısında yer almaktaydı. Batur, liseye başlayacağı zaman babasının okullarla ilgili ayrıntılı bilgi topladığını belirlediği Sankt Georg ve Saint Joseph'ti kazanamazsa ikinci plan olarak Galatasaray Lisesini belirlemiştir. Saint Joseph'ti kazandıktan sonra okumak için yolunu İstanbul'a çevirmiş, gurbete ilk çıkışını yaşamıştır.

Benim hangi sınavlara katılacağıma, tek tek okullar hakkında ayrıntılı bilgi toplandıktan sonra babam karar verdiydi: Asıl hedefler SanktGeorg ve Saint Joseph'ti, onları kazanamayacak olursam (ki babam böyle bir olasılık getirmiyordu aklıma), ‘en kötü ihtimal’le Galatasaray düşünülebileceği için bir de o sınava katılmam gerekiyordu – ablam Amerikan Koleji'nde okumuştü ya, ikinci çocuk konusunda farklı bir yaklaşım kurulmuştu. Sınav sonuçları belli olduğunda biz çoktan Eskişehir'e dönmüştük, yaz vakti Un Fabrikası'na bakan pencereden sarkmış dışarı bakıyordum, babam telefonla haberi teyzemden aldığında, sahne aklımdan çıkmamış: Galatasaray hemen devre dışı bırakıldı evde, ikisinden hangisinde karar kılınacağı pek belli değildi: Babamın Alman kültürüne yatkınlığı belirgindi, ama lisede Fransızca okumuş ve dilin musikisine âşık olmuş annem ağır bastı sanırım, beni ne biri ne öteki ilgilendiriyordu açıkçası, içimde bir korku pelerininin hışırtılarını

⁶ Enis Batur, *Söz'lük*, Düzlem Yayınları, İstanbul 1992, s. 123.

⁷ Batur, *Mürekkep Zaman*, 177.

duyuyordum – ablam okulu bitirmiş eve dönerken, sıra benim uzağa gitmeme, bütünüyle yabancı bir çevrede yapayalnız kalacağım günlere, yıllara gelmişti.⁸

İstanbul’a yatılı olarak gitmesi onun temiz çocukluk anıları arasında bir travma olarak yer almıştır.

Küçük yerdı Eskişehir, Sankt Georg mı Saint Joseph mi her neyse, çocuk artık İstanbul’a gidecekti. Durup bir an düşününce, biri yerine öbürü benim açımdan kim bilir ne çok şey değiştirdi, o anda dehşete kapılıyorum: Sankt Georg’a gitmiş olsaydım, kim ve neydin şimdi, benim yerime, ya da benim gibi, birine ya da öbürüne gitmiş, gidebilmiş olsaydı, A. Fadıl Gönenli şimdi nasıl, nerede, kim olacaktı, bildiğimi görüyorum: İkimiz de kendi hayat çizgimizi seçme olanağına sahip değildik: Bana sorsaydı, sanırım Eskişehir’de, ‘ev’ de kalmak isterdim.⁹

Batur, kendisini ailesinden uzağa gönderilmemesi gereken bir çocuk olarak algılamıştır. Kaliteli bir eğitim almak için İstanbul’a gönderilmiştir. Eğitiminden dolayı İstanbul Eskişehir arasında gidip gelen Batur’a önceleri bu durum çok zor gelmiştir. Sonrasındaysa zorluklar alışkanlığa dönmüş ve Eskişehir’e giderken arkadaşlarından ayrılacağı için üzülmeye başlamıştır.

Saint Joseph’e başlarken kendisini bekleyen zorluklar vardır. Bilmediği bir din, tanımadığı bir şehir, farklı kültür ve daha önce ismini bile duymadığı akrabaları tüm zorluklar onu karamsarlığa itmiştir ve aldığı lise eğitimini askeri eğitime benzetmiştir. Saint Joseph’i benimseyemeyen Batur bu durumu tavırlarına da yansıtmaktaydı. Okulun dikkatinden kaçmayan bu hoşnutsuzluk, hoş karşılanmamıştı. Michel Foucault’un *Gözetlemek ve Cezalandırılmak* adlı çalışmasını okuduktan okulun temel prensiplerini anlamıştır.

Saint Joseph’e başlamasıyla ailesinden ilk kez ayrılmıştır. Ablasının evden ayrılıp okula gitmesine alışkın olan Batur, kendi ayrılışından çok fazla etkilenmiştir. İstanbul’a gidiş yolculuğu onun hayatının değişmeye başladığı ilk andı. Batur’da bunun farkındaydı ve değişen hayatıyla birlikte artık geri dönmeyeceğini anlamıştı. On yedi yaşında başladığı bu okul Batur için gurbete çıkış hatta bir sürgündü.

⁸ Batur, *Mürekkap Zaman*, 27.

⁹ Batur, *Mürekkap Zaman*, 27.

Kendimi "ev"imden sürülmüş, gönderilmiş, uzağa bırakılmış hissettiğim bir yaşıydim – yıllar sonra anneme onu söyledim: " Siz beni başka bir dünyaya fırlatıp terk ettiniz, onun için artık eve dönmem¹⁰."

Saint Joseph'i benimsemeyen Batur, okuldan atıldıktan sonra Eskişehir'e dönmeyi düşünmemiş yurtdışına gitme hayalleri kurmuştur. İstanbul Saint Joseph Lisesi'nde başladığı eğitimini ise Ankara Atatürk Lisesinde tamamlamıştır. Liseye devam ederken 1971-1972 yıllarında Ulus gazetesinin sinema sayfasını yöneten Batur, Orta Doğu Teknik Üniversitesi İdari Bilimler Fakültesi'ne başlamıştır. ODTÜ'de liseden iki yakın arkadaşıyla aynı sınıfta okumuştur. ODTÜ'de başladığı yükseköğretimini Paris'te tamamlamıştır.

Enis Batur, 15 Ağustos 1980'de Çankırı'da askerliğini yapmıştır. Askerlik yılları 1980 darbesinin sonrasına denk geldiği için zorlu bir dönem olmuştur. Bu zorlukların başında haberleşme sıkıntısı gelmekteydi. Haberleşmede yaşadığı sorunlar onun ruh dünyasını olumsuz etkilemiştir. Darbe sonrasının yarattığı sancılı süreç onun yazın yaşamını engellememiştir. Askerlik yıllarında da yazı çalışmalarını devam ettirmiştir. On iki aylık askerlik serüveninde *Yer Altından Notlar*'ı yazmıştır. Sonrasında *Bir Yer Ütopyası*'nı yazmıştır. Çankırı'da askerliğini yaparken şehirde var olan tek kitapçıyı öğrenip kısıtlı imkânlarla oradan kitapları temin etmiştir.

Enis Batur, küçük yaşlardan itibaren okuma dünyasının içine girmiştir. İlk olarak babasının aldığı dergilere ilgi duymasıyla başlayan bu okuma hevesi zamanla artarak devam etmiştir. Ablasının kitapları sayesinde birçok kitaba erken yaşlarda ulaşabilmiştir.

Erken yaşta başladığı okuma sürecini yazma faaliyetleri de takip etmiştir. Erken yaşlarda yazmaya başlayan Batur'a göre yazmaya başlamak için bir sebep aramak doğru değildir.¹¹

Enis Batur, 20'li yaşlarda edebiyat dünyasına girmiştir. Edebiyatın gelir getiren bir meslek olmadığını düşünen etrafındaki insanlar onu eleştirmiş ama Batur yolundan dönmemiştir. Batur'a göre edebiyat bir meslek veya hayatını devam ettireceği bir gelir kapısı değildir.

¹⁰ Batur, *Başka Yollar*, s. 29

¹¹ Akkayagil, Ayşegül, Keskin, "Enis Batur'un Şiirleri Üzerine Bir İnceleme" (Yüksek Lisans Tezi, Çankırı Karatekin Üniversitesi, 2020), 13.

Batur, ilk kitaplarını Paris’te yazmıştır. Edebiyat yolculuğuna şiirle başlayan Batur şairlikle beraber bir aydın kimliği kazanmanın da üzerinde durmuştur. Şairlik ve aydınlık onun hayatında dengeli bir şekilde ilerleyen iki unsurdur. Batur, eserlerinin kaynağını hem doğudan hem batıdan alan bir aydın olmuştur. Eserleri okuyucunun karşısına çıktığında okuyucu alışık olmayan bir durumla karşılaşmanın şaşkınlığını yaşar.

İlk yazı ve şiirlerinden itibaren Batur’un öne çıkan üç özelliği vardır: Üretkenliği, gerek şiirlerinde gerekse yazılarında görülen deneyciliği ve kültürel göndermelerinin çoğunlukla yabancı oluşu. Onu Türk kültürüne ve edebiyatına yabancı olarak görenlerin yanı sıra bu görüşe katılmayanlar da olmuştur. T.S. Halman, göre Enis Batur’un “kendi kuşağından yazarlar arasında en ilginç edebi bilince sahip olanı ve pek çok bakımdan modern Türkiye’nin yaratmaya çalıştığı kültür sentezinin ideal bir sembolü ve sözcüsü konumunda”¹² yer aldığını söylemektedir. M. Ergüven ise “belli çevrelerin snop ve kendi kültürüne yabancı olmakla suçladığı” Batur’un aslında kendi yatağına sığmayan bir nehri anımsattığını, ait olduğu kültürün dışına taşıp başka kulvarlarda kulaç atmasına yol açan nedenlerin onun yabancı kimliğinden değil, bu disiplin ve bitmeyen merak duygusundan kaynaklandığını ve Batur’un disiplinli ve yazarak düşünmeye adanmış bir yaşamı olup doğu zihniyetine gerçekten yabancı olduğunu belirmiştir.¹³

Enis Batur, uzun zamandır ayrı kaldığı Eskişehir’e yeniden yaklaşmış ve hayatının başladığı yerleri anlatmıştır. Eserlerinde yoğun olarak işlediği gar, istasyon ve tren üçlüsünün yer aldığı mahalleler Batur’un çocukluğundaki Eskişehir’in izleridir.

Enis Batur okuma ve yazma eyleminin parçalanamaz bir bütün olduğuna inanmaktadır. Okuduklarından kendisine malzemeler biriktirip bunları dosya haline getirmekte ve bu dosyadaki parçalardan yola çıkarak eserlerini yazmaktadır. Bu parçalar, bir eseri yazarken bazen yazarın zihninde başka bir eserin kurgusunu da yaratmaktadır.

¹²T.S. Halman, *Enis Batur Üzerine*, Greenfield Review, 1986

¹³Mehmet Ergüven, *Enis Batur ya da Dünyayı Biriktirmek...*, Cumhuriyet Kitap, sayı 345

Enis Batur, okuma ve yazma eyleminde okumanın bütün bir hayat boyunca devam edebileceğini ama yazmanın okumak kadar güçlü olmadığını belirtmektedir. Enis Batur, 1996 yılında yazdığı “Okuma Morfinleri” adlı yazısında kendi hayatındaki okuma düzenini anlatmıştır. Bölük Pörçük gerçekleştirdiği günlük okumalar onun için her koşulda yapılabilecek belli bir zamana gerek kalmayan okumaları aperiatif olarak belirten Batur, klasikler ve nitelikli eserler olarak adlandırdığı okumaları ara sıcaklar olarak ifade etmektedir. Klasikler bir ucundan başlanıp öbür ucuna kadar devam eden ve bitirilen kitaplardır. Konu okumaları olarak adlandırdığı okumalar onun yazılarına katkı sağlayan onu besleyen ana unsurdur. Konu konu okuma sürecini yabancı bir ülkeyi keşfetmeye benzetmektedir. Seçtiği notlarla ilgili klasörler oluşturur, üzerlerine eklemeler yapar ve duyduğu heyecanla eserlerini zihninde oluşturmaya başlar. Masabaşında gerçekleştirdiği okumalarını yeğin okumalar şeklinde ifade etmiştir. Bunlar en ciddi okumalardır.

Yeğin okumalar: Veya sıkı örgülü, degüstasyon tarzı okumalar da diyor yazar. Masabaşı okumalar da diyebilir miyiz? İyice açmak için tam alıntı yapıyorum: “Önce seçmeyi ve biriktirmeyi, ‘depo’dan eksildikçe tamamlamayı öğrenecek, bir tür disiplin sağlayacaksınız içinizde... Ne’dir seçip biriktireceğimiz? Boyu-posu 3-6 ilâ 15-20 sayfayı aşmayacak metinler: öykü, deneme, inceleme, anı ya da gezi metni, tür o denli bağlayıcı değildir burada. Ben, kendi payıma, ‘hafif’ olmayan metinler toplarım: Ya üslûplarında, ya işledikleri konuda, ya da kuruluşlarında özel bir yoğunluk olsun isterim – okurundan yoğunlaşma beklesin. Ciddi bir terbiye verir bu insana; gündelik hayatın ve konuşmaların, medyanın ya da rutin işlerin gevşettiği zihin alıştırma yetinizin, sığasını yeniden toplanmasını, perspektifinizin korunmasını üstlenir. Her sabah bir iki metin okurum böyle, iki elim kanda değilse. Yılda yaklaşık bin parça geçer elimden. “Yeğin okumalar, belki bol şerbetli kadayıf tatlısı.

Batur için özel kategori olan şiirin yeri vazgeçilmezdir. Günlük okumalarını şiirle bitirir. Masasının üzerinden eksik etmediği şairler: Oktay Rıfat, Karacaoğlu, Dıranas, Mallarme ve Rilke’dir. İç içe geçmiş okumalardan vazgeçmeyen Batur, edebiyatı ayrı ayrı alanlar olarak değil de bir bütün olarak değerlendirdiği için bütünsel okumalar yapmaktadır.

Enis Batur, yazın hayatına girmesinden itibaren birçok yazar ve şairden etkilenmiştir. Okuryazarlık döneminin ilk yıllarında Frere Claude ve Bilge Karasu’dan etkilenmiştir. Frere Claude, okul yıllarında en çok sevdiği ve etkilendiği hocasıydı. Öğrencileriyle kurduğu iletişim biçimiyle hayatlarına bir Sokrates gibi girmiştir. Bilge Karasu ile ise usta çırak ilişkisi kurmuştur. İkisinin

de ortak noktası düşünce dünyası etrafında şekillenen bir edebiyat arayışıdır. İlk yıllarda Batur felsefeye meraklıyken Bilge Karasu felsefeye uzak durmaktaydı sonrasında Batur felsefeden uzaklaşınca Karasu felsefeye ilgi duymuştur. Batur, Bilge Karasu'da çok şeyler öğrenmiştir ve bu yüzden ondan ustam olarak bahsetmiştir. Bilge Karasu'dan yazmayı ve okumayı öğrenmiştir. Bilge Karasu'yla tanıştığında Batur on dokuz yaşındaydı. Ondan öğrendikleri sayesinde merak duygusu giderek artmıştır.

Batur; Bilge Karasu, Nietzsche, Heidegger, Husser ve Levians'dan pek çok şey öğrendiğini söylemiştir. Bu kişilerden öğrendiği olumlu şeylerin yanında olumsuz durumlar da vardır. Batur, bu kişilerde kendi sorunlarını aramıştır. Sorunları ararken felsefenin ona açtığı kapı insanın kendi sınırlarını sonuna kadar aşabileceği olgusudur. Batur, Cumhuriyet dönemi sanatçılarından da etkilenmiştir. Cumhuriyet döneminde etkilendiği kişiler arasında Bilge Karasu ve Oktay Rıfat önemli yer tutmaktadır. Oktay Rıfat'ın şiirleri Batur'a haz sağlamıştır, bu haz sayesinde ilerlemiştir. Bu ilerleyiş onu doyumsuz bir noktaya getirmiştir. Oktay Rıfat'ın etkisiyle farklı imge ve ritim unsurlarını hayatına yerleştirmiştir. Batur'a göre Oktay Rıfat Türk edebiyatında hak ettiği ilgiyi görememiştir. Yahya Kemal ve Oktay Rıfat'ın İstanbul için aynı derecede önemli olduğunu söylemiştir. Edebi yolculuğu boyunca Batur'a eşlik eden kişileri toplu olarak saymak gerekirse Bilge Karasu, Ece Ayhan, Turgut Uyar, Nietzsche, Frere Claude, İlhan Berk, Behçet Necatigil, Pound, Char ve Jabes'i söylemek gerekir.

Batur, bu isimleri okuduktan sonra kendi yolunu bulmuş ve edebiyat dünyasının içinde kendi kayboluşunu hazırlamıştır. Kimsenin gölgesinde kalmak istemeyen Batur, Üstadı Bilge Karasu ile yollarını ayırmıştır. İmgelerden gelen yaratıcı kıvılcımlar kişinin elinde eşit oranlı bir şekilde birleşmedikçe etkilendiği kişiler ön plana çıkar yazarın kendisi gölgede kalır. Bu yüzden ayar sorunlarını çözümlayebilmek için eserleri yaratırken var olan unsurları dengede tutmak gerektiğine inanmaktadır.¹⁴ Batur'un üzerindeki izlerin etkisinden kurtulduğu dönem, Kandil adlı şiir kitabını yayınladığı, Paris'ten yeniden Ankara'ya döndüğü 1977 yılına denk gelmektedir:

¹⁴ Akkayagil, "Enis Batur'un Şiirleri Üzerine Bir İnceleme" 26.

Enis Batur'un şiirinin ana noktasını zaman-mekân algısı ve ikisi arasında kalmışlık ve parçalanmışlık oluşturmaktadır. Batur'un şiirlerinde anlamsal bir boşluk vardır. Bu boşluk henüz keşfedemediği bir anlamlılık alanından oluşmaktadır. Dile gelmeyen, şiirleştirilmeyen haddin ve dil sınırlarının arayışı bu parçalanmışlık duygusudur.

Yazıyı yaşamının merkezine oturtan Batur'a göre yazı bir labirente benzemektedir. Bu nedenle de onun gündelik hayatının sınırlarını aşmıştır. Enis Batur, gündelik hayatın sınırlarını aşan yazılarında bolca imge kullanmıştır. Bu imgelerindeki motifler genellikle yabancı kültüre ait ifadelerden oluşmaktadır. Eserlerinde kullandığı imgeleri açıklığa kavuşturduğu, onların hakkında geniş bilgiler verdiği kitabı ise “*Rakım Sıfır*”dır. Yazar kitabın iç kapağında “İmgelem Alıştırmaları” başlığını kullanmıştır. Kitabında yer verdiği imgeleri ise 2008-2012 yılları arasında yazdığı kitaplardan seçmiştir. Ona göre imge okumakla imgeyi yazının bir parçası olarak seçmek ve kullanmak farklı şeylerdir. Batur, *Rakım Sıfır*'da bu düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir:

Şüphesiz, ne denli kaynaşmış olurlarsa olsunlar, imge okumakla imgeyi yazının ayrılmaz bir parçası (ama cümle, ama paragraf) kılmak farklı masa davranışları. Aynı dönemin ürünü, aynı yazardan metinler kanıt: Geronimo'nun Ölümü bir yakadaysa, *Rakım Sıfır* karşı yakada. İlkinde, imge dünyası hareket noktası; ikincide, imgelem yazı ile görüntü arası mekik dokuyarak döşenmiş. Geçişler, geçişimler mahfuz.

Aby Warburg'un Bildatlas girişimiyle karşılaşmam, bir evrede, üstümde kalıcı bir etki yarattı. Tıpkı kütüphanesinin kuruluş ‘şema’sı, imgelerarası ilintilendirme arayışı da bir o kadar yakın, ufuk açıcı göründü bana. İki kitabımı birer “Mnemosyne” çeşitlemesiyle bütünlemeyi seçtim böylece: Mekik ve Mumya Köpek için yaptığım uygulama denemeleri sancılı geçti.

Başka Yollar'da ve Mürekkep Zaman'da, görüntü – yazı eşleştirmesini metinlerin içine yaydıktan sonra, “Mnemosyne” tablolarına geçiş hem bir çırpıda, öylesine seçilmiş bir yol olmadı, hem de kurulma aşamasında çetin cepheleriyle didiştim ilişkilendirmenin. *Rakım Sıfır* yola çıktığında, söz konusu yazı – imge diyalogu eksenini çerçevesinde kararımı vermiş sayılmazdım; ilerlerken de korudum kararsızlığımı, kitabı bitirme evresinde seçimimi netleştirmeyi akıllı uslu tutum olarak gördüm.¹⁵

Enis Batur'un eserlerini kurmaca ve otobiyografik olarak sınıflandırmak mümkündür. O, kurmaca eserlerine dahi kendi yaşamından izler serpiştirmiştir ve kendisi romanın kahramanı olarak kurguya dahil etmiştir. Batur'un romanları

¹⁵ Batur, *Rakım Sıfır*, 265.

alışılmışın dışında bir yapıda oluşturulmuştur. Kimi romanlarında kahraman olarak okuyucunun karşısına çıkmış kimi romanlarında ise Ahmet Mithat tarzını devam ettirip okuyucuya bilgi vermiştir. Romanlarının yazılış serüvenini okuyucuya anlatmıştır. Kendi çalışma disiplin çevresinde oluşturduğu kahramanları romana yerleştirmiş ve kendi yazı hayatının izlerini eserlerine dahil etmiştir. Postmodernizmin sınırlarını eserlerinde zorlayan Batur, farklı türleri bir metnin içine dahil etmiştir. Bir tabloda yola çıkarak oluşturduğu Elma romanı, müziksel kavramlardan esinlenerek oluşturduğu Acı Bilgi ve Sır adlı romanlarında postmodernizmin metinler arası unsurlarından yararlanmıştır. Kendine özgü bir romancılık anlayışı yaratmaya çalışırken geleneksel olandan da uzaklaşmamıştır. Romanın kurgusuna dahil olup okuyucuya bilgi vermesiyle Ahmet Mithat çizgisini devam ettirirken, kahramanları çıkarttığı kendini bulma yolculuğunda tasavvuf edebiyatından faydalanmış ve eserlerine bir mürid tipi yerleştirmiştir. Tarihimizde önemli bir yeri olan atı kahramanın çıktığı yolculukta ona eşlik eden bir unsur olarak kullanması da geleneklerimizde var olan atın kahramana yol göstericiliğini metne yerleştirmiştir.

Batur'un eserlerinde var olan çok boyutluluktan dolayı az ama seçkin bir okur kitlesine sahip olmuştur. Batur'un okur kitlesi ondan alışılmışın dışında eserler yazmasını beklemektedir. Okurları ile eserleri arasında kaldığı zamanlarda ise kendisini Eserleri ve okuyucuları arasında kaldığında Batur, kendi özgür dünyasını inşa edebilmiştir¹⁶. En büyük özgürlük duyduğu yerin masasının başı olduğunu belirtmektedir. Bu özgürlüğü sonucunda ortaya koyduğu eserlerinin karşısında üç ayrı tip okuyucunun olduğunu söylemektedir. Bir kısım okuyucu Batur'u tanımıyor varlığından haberi yok, bir kısım okuyucu onun karşısında yer alıyor ve yazdıklarını acımasızca eleştiriyor. Enis Batur'u sevenlerse onun varlığından mutlu olup her eserinde farklı şeyler beklemektedir.¹⁷

Enis Batur, yayıncılık hayatı ile birlikte eserlerini de yazmaya devam etmiştir. Bu nedenle o, günümüzün en üretken yazarlarından biri olmuştur. Farklı türlerde yazdığı eserlerinin sayısı yüz elliye geçmiştir. Yayıncılık hayatının ve özel yaşamının izlerini de eserlerine dâhil etmekten çekinmemiştir.

¹⁶ Batur, *Mürekkap Zaman*, 143.

¹⁷ Cavit Mukaddes, *Sessizliğin Sesi Enis Batur Poetikası*, SUB Yayınları, İstanbul 2018, s. 3

Ankara'ya geldikten sonra yayıncılık hayatına başlayan Batur, 1971-1972 yılında Gizem adını verdiği dergiyi çıkartma düşüncesi ile işe başlamıştır. Yavuz Çekirge ve Aydın Uğur ile çıkartmayı düşündüğü Gizem dergisi yayın hayatına girememiştir. 1974-1978 yıllarında Oluşum dergisi çıkmaktaydı. Derginin sahibi Fahrünnisa Kadıbeşgil'di. Etkin ismi ise Cemal Süreya olmuştur. Cemal Süreya daha sonra dergiyi Batur'a devretmiştir.

Oluşum dergisinden sonra Batur, Milli Eğitim Bakanlığı öncülüğünde MEB dergisini çıkarmıştır. MEB dergisinin yayın hayatı kısa sürmüştür. Yayın hayatı kısa süren dergilerden birisi de Oğuz Demiralp ile birlikte çıkardıkları Cehennemde Bir Mevsim isimli dergidir. Şiir dergisi olarak hazırlanan fakat yayın hayatı kısa süreli olan bir dergidir. Mehmet Taner ile birlikte Tan Yayınları'nda çalışmaya başlayan Batur, Ankara'daki son yıllarında bu dergi ile ilgilenmiştir. Ankara'daki yayıncılık faaliyetlerinden sonra Batur, İstanbul'a gitmiştir. İstanbul'da Tarhan Erdem'in önerisiyle Milliyet Yayınları'nı yönetmeye başlamıştır. Fakat anlaşmazlıklar nedeniyle Enis Batur istifa etmiştir. İstifasının sonra Milliyet tarafından kendisinden Avrupa Ülkeler Ansiklopedisi'ni hazırlaması istenmiştir. Ömer Madra, Oruç Aruoba, Sevin Okyay'dan oluşan bir grupla yoğun bir şekilde çalışarak Ansiklopedi'yi 4 ayda tamamladılar. "Gazeteye sonra girdim ben"¹⁸ ifadesinden ansiklopedi çalışmasından sonra gazeteye tekrar döndüğü anlaşılmaktadır.

1978-1980 yılları arasında Yazı dergisini çıkaran Batur, aynı yıllarda Ulus dergisini de yönetmiştir. Yazı dergisi uzun süreli bir yayın olmamış tek sayılı bir dergi olarak çıkmıştır. 1979-1980 yılları arasında Milli Eğitim Bakanlığı Yayın Dairesi Başkanlığı görevini yürüten Batur, 1983-1984 yıllarında Milliyet gazetesinin kültür servisi ve yayınlar yöneticiliğini, 1986 yılında ise Milliyet Büyük Ansiklopedi'nin Genel Yayın Yönetmenliğini yapmıştır. 1984 yılında ise UNESCO'nun "Göreme'den İstanbul'a Kültür Mirasımız" kampanyasının yöneticiliğini üstlenmiştir.

Dönemli Yayıncılık'ın genel yayın yönetmenliğini yaparken Gergedan, Şehir ve Argos dergilerini çıkarmış; Sanat Dünyamız, Kitap-lık, Cogito, Arredamento Dekorasyon, Fol gibi dergilerin hazırlanışında sorumluluk almıştır.

¹⁸ Akkayagil, "Enis Batur'un Şiirleri Üzerine Bir İnceleme" 15.

1990-1993 yılları arasında Remzi Kitabevi'nin yayın danışmanlığını yapan Batur, 1994-1999 yılları arasında ise TRT televizyonunda "Okudukça" programının "Görsel Deneme"lerine danışmanlık görevinde bulunmuştur. Aynı dönemde Açık Radyo'nun Şifa, Şifre, Deşifre programlarının ve "Sözel Deneme"lerinin danışmanlığını da yapmıştır. Yurt dışında çeşitli etkinliklere de katılan Batur, bu kapsamda Fransa'da gerçekleştirilen Belles F. Trangers etkinliğine, Berlin'de Literarisch Colloquium'a, Rotterdam ve Lizbon'da düzenlenen şiir festivallerine katılmış; Roma ve Centro Montale'de konferanslar vermiştir. 1982'de "Çağdaş İspanyol Resmi", 1993 yılında ise "Modern Fransız Resmi" isimli sergilerin yöneticiliğini yapmıştır. Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Anadolu Üniversitesi, Bilsak ve Bilar'da seminerler veren Batur, 1988-2004 yılları arasında Yapı Kredi Yayınları'nı yönetmiş, Galatasaray Üniversitesinde dersler vermiş ve TRT televizyonlarında kültür-sanat programlarını hazırlayarak sunmuştur.

Yazı hayatına sinema ve müzik eleştirileriyle başlayan Enis Batur, eserlerinin bir bölümünde Fakir İdris, İdris Kantörün, Reşit İmrahor, Salim Kantörün ve Yenisey müstear isimlerini kullanmıştır.

Enis Batur'un ilk yazısı olan "Adada Şenlik" bir film eleştirisi olup Ulus gazetesinde yayımlanmıştır. Şiir ve denemeleri ise Yeni Dergi, Türk Dili, Oluşum, Soyut, Somut, Yazı, Tan, Çağdaş Eleştiri, Gösteri, Gergedan, Şehir, Argos, Sanat Dünyamız, Kitap-lık, Cogito, Arredamento Dekorasyon, Fol, Yeni Gündem, Peki, Express, 2000'e Doğru, Cumhuriyet Bilim Teknik gibi dergiler ile Cumhuriyet, Milliyet, Dünya ve Aydınlık gibi çeşitli gazete ve dergilerde yayımlanmıştır.

"Şiir ve İdeoloji" kitabıyla Türk Dil Kurumu 1980 Deneme Ödülü'nü, "Perişey" ile 1993 Cemal Süreya Şiir Ödülü'nü, "Opera I-4004" ile 1996 Altın Portakal Şiir Ödülü'nü, "Imago Mundi" ile 1999 Sibilla Aleramo Şiir Ödülü'nü almıştır. Bir dönem Yapı Kredi Yayınları'nın editörlüğünü de yapmıştır.

Enis Batur, direktörlüğünü Haydar Ergülen'in üstlendiği ve 10-13 Mayıs 2012 yılında Eskişehir Tepebaşı Belediyesi tarafından ikincisi düzenlenen II. Uluslararası Eskişehir Şiir Buluşması'nın onur konuğu olmuştur. Bu festival, edebiyat ve sanat dünyasına yaptığı katkılardan dolayı Enis Batur için

düzenlenmiş bir vefa ve minnet organizasyonudur. Bu organizasyonda Enis Batur'un şiirleri akademisyenler tarafından anlatılmış ve şiirleri üzerine oturumlar düzenlenmiştir. Uluslararası organizasyona kendi doğduğu şehirde katılan Enis Batur, ürettiklerinin temelinde Eskişehir olduğunu söylemiştir. Onun için Eskişehir'in ayrı bir önemi vardır. Öyle ki Mürekkep Zaman adlı eserinde Eskişehir'i her şeyin başladığı yer olarak göstermekte ve üzerine bolca durmaktadır.

Sevinç Yeşilyurt'un TRT 2 için hazırladığı yazarlar ve kentlerin anlatıldığı "Güzergâh Edebiyat" adındaki program için Enis Batur Eskişehir'i tercih etmiştir.

Şiirler: Tuğralar: Lirik Şiirler 1973-1984 (1993), Perişey (1992), Kanat Hareketleri; Lirik Şiirler 1993-1999 (2015), Ağlayan Kadınlar Lahdi (2016), Darb ve Mesel – Arka Şiirler (1995), Neyin Nesisin Sen (2007), Saga (2010), Tuğralar – Perişey (2015), Kanat Hareketleri – Neyin Nesisin Sen (2015), Doğu – Batı Divanı 1 (2008), Doğu – Batı Divanı 2 (2008), Doğu – Batı Divanı 3 (2018), Ağırlaştırıcı Sebepler Dîvanı (2003), Yanık Divan (2016), Nil (2007), İblise Göre İncil (2016), Kandil (1981), Sarnıç (1985), Koma Provaları; Sütte Ne Çok Kan; Abdal Düşü (2007) Eros ve Hgades (1973) Bir Ortaçağ Yalnızlığı (1973) Ara-Kitap (1976) Yazılar ve Tuğralar Şiirler 1973-1987 (1987) Gri Divan (1990) Taşrada Ölüm Dirim Hazırlıkları (1995) Uç Şiirler (2011) Opera 1 – 4004 (1996) Papirüs, Mürekkep, Tüy – Seçme Şiirler (2002)

Yazınsal/Eleştirel Denemeler: Şiir ve İdeoloji (1979), Babil Yazıları (1986) Estetik Ütopya (1987), Yazının Ucu Yazınsal Denemeler 1976-1993 (1993) E/Babil Yazıları (1995) Seyrüsefer Defteri (1997) Aciz Çağ, Faltaşları (1998) Cüz (2000) Smokinli Berduş: Şiir Yazıları 1974 – 2000 (2000) İmgeleri Kim Dinler? (2004) Okuma Lambası (2004) Sinema Yazıları- Hurufi Gözüyle Büyü Kutusu (2007) Pervasız Pertavsız (2009) Ölesiye Sanat – Yeni Faltaşları (2013) Son Modernler[Edebiyat Üzerine Denemeler] (2014) Yazının Sınır Boyuna Yolculuklar [Edebiyat üzerine denemeler] (2014) Karanlıktan Işık Yontanlar [Sanat üzerine denemeler, 1976 – 2008] (2015) Öteki Pusula [Sanat ve edebiyat üzerine denemeler] (2016) Rabia Hatun, Tuhaf Bir Kıyamet (2000), İlhan Berk: Mağara Ressamı, Sapkın Nakkaş, Namahrem Kalem (2000), Centuria %45

(Epsilon Beta) (2009), Kulak (2008), Tilki (2011), Dalgınlık Kursları (2014), Gülmekten Ölmek (2016), Nigredro – Durayazmak (2016), Heptemaron (2017), Göl Yazı (2017), Memnu Mıntıka (2018), Endişe Yengeçleri (2018), Lisan-ı Münasip (2018), Karganama (2018) Sekizinci Günahın Sonrası (2018) Yapıştırıcılar (2018) Yumurtalarını Kollamak (2018) Düş Kıpırtıları (2019) Simsiyah Soulages ile Konuşmak (2020), Günebakan I: Alternatif: Aydın (1995), Günebakan II: Saatsız Maarif Takvimi (1995), Günebakan III: Türkiye'nin Üçlemi (1998), Başkalaşım (2000), Başkalaşım I-X (2000), Başkalaşım XI- XX (2000), Başkalaşım XXI – XXX (2009), Bir Varmış Bir Okmuş: Sözümona Düzmece bir Wilhelm Tell Hikâyesi (2002), Kütüphane (2005), Yolcu (2010), Kum Saatından Harfler: Sokulgan Okur İçin İçbükeyler (2001), Merak Cemiyeti Tutanakları, İçbükeyler 2010 – 2011 (2012), Söz'lük (1992), Seyrüsefer Defteri (1997), Bu Kalem Bukalemun (1989), Bu Kalem Melûn (1997), Bu Kalem Un (2004), Cep Meşkleri (2005), 60 mm Dizüstü Meşkler ve İçcep Meşkleri (2011), Bu Kalem Unkudî (2014)

Romanları: Acı Bilgi: Fugue Sanatı Üzerine Bir Roman Denemesi (YKY, 2000) Elma: Örgü Teknikleri Üzerine Bir Roman Denemesi (Sel Yayıncılık, 2001) Kravat (Sel Yayıncılık: 2003) Sır, bir oynaşı (Sel: 2009) Kitap Evi (Sel: 2014) Başka Yollar (YKY, 2002) Mürekkep Zaman (YKY, 2004) Rakım Sıfır, imgelem alıştırmaları 2008-2012 (Kırmızı Kedi 2017) Basit Bir Es (Kırmızı Kedi, 2015)

Ödülleri: 1980 TDK Ödülü (Şiir ve İdeoloji; Derinlik Yay. 1979), 1993 Cemal Süreya Şiir Ödülü (Perişey kitabıyla; Remzi, 1992), 1997 Altın Portakal Şiir Ödülü (Opera 1 – 4004 kitabıyla; Altıkırkbeş Yay, 1996), 1998 Sibilla Aleramo Ödüllü, 2000 Zirvedekiler Ödülü (Kanat Hareketleri kitabıyla; Altıkırkbeş Yay, 2000), 2002 Türkiye Yayıncılar Birliği Düşünce ve İfade Özgürlüğü Ödülü, 2008 Behçet Necatigil Şiir Ödülü (Neyin Nesisin Sen Kitabıyla; Kırmızı, 2007), 2018 Yunus Nadi Roman Ödülü (Göl Yazı kitabıyla; Sel, 2017)

BİRİNCİ BÖLÜM

ROMANLARI

1.1. ACI BİLGİ

1.1.1. Romanın Tanıtımı

“*Acı Bilgi-Fugue Sanatı Üzerine Bir Roman Denemesi*”, Batur’un seyahat romanı şeklinde kurguladığı bir kitaptır. Roman, adından da anlaşılacağı üzerine füğ sanatı örnek alınarak oluşturulmuştur. Füğ müzikle ilgili bir kavram iken Batur’un romana dâhil etmesiyle birlikte edebiyatın bir parçası olmuştur. Acı Bilgi, farklı türlerin harmanladığı bir gezi kitabı olarak okurun karşısına çıkmıştır.

Roman yazıldığı günden itibaren tanımlanma konusunda tartışmalara sebep olmuştur. Batur, kendisi ile yapılan röportajda ‘Acı Bilgi’yi roman denemesi olarak tanımlamaktadır:

Ben “roman denemesi” olarak tanımlıyorum Acı Bilgi’yi. Romanın bir deli gömleği olarak algılanmasına da katılmıyorum ayrıca. Sınırları genişletilebilir bir yazı dili roman. Bütün yazı dillerinin aslında sınırları genişleyebilir. Bütün o “bu böyle olmaz” kurallar geçmişte kalacak yakında.¹⁹

Acı Bilgi romanı Fransa’da “Amer Savoir” adıyla yayımlanmıştır. Fransa’da özel bir tanıtımı yapılmadan yayınlanmasına rağmen beğenilip dikkatleri çeken bir roman olmuştur.

Acı Bilgi, seyahatname olarak adlandırılabilir bir kitaptır. Kitapta Paris, Lizbon, Marsilya, Barbizon ve Eratna’ya uzanan bir seyahat güzergâhı anlatılmaktadır. Roman, orta yaşlardaki kahramanın bu güzergâhlar gezildikten sonra Paris’te bir otel odasında bu seyahatlerini kaleme almasıyla başlamaktadır. Romanın ana teması olan yolculuk, Batur’un kendi yazma yolculuğunu da anlatır. Bu yolculuk romanı, Odeon’daki bir otel odasında başlayıp zaman ilerledikten sonra tekrar aynı noktaya dönmesi Batur’un hayatıyla paralellik göstermektedir. Batur hayatının büyük bir kısmını yurt dışında geçirir, eserlerini yurt dışında yazar ve çalışmalarını tamamladıktan sonra ülkesine geri döner.

¹⁹ Burçin Gerçek, “*Ana Dili Türkçe Olan Yabancı Bir Yazar*” erişim 07 Mart 2020, https://radikal.com.tr/radikal2/ana_dili_turkce_olan_yabanci_bir_yazar-868975.

Acı Bilgi, bir anlamda Batur'un seyahatnamesinin yeni cildini oluşturmaktadır. Acı Bilgi, bir yol romanı olmakla birlikte, anlatılanların kurmaca mı gerçek mi olduğu tam olarak anlaşılmamaktadır. *Acı Bilgi* içerisinde barındırdığı farklı türden metinlerle bir sis tabasını andırmaktadır. Okuyucu Acı Bilgi romanını okumaya başladığında bir kültür atlasının içindeymiş izlenimine kapılır. *Acı Bilgi* romanının içerdiği kavramları anlamlandırabilmek için Batur'un kültür dünyasına bilmek gerekmektedir.

Batur, hakkında ağır eleştiriler yapan Mukadder Yakupoğlu (2003), *Acı Bilgi*'nin diğer eserlerden farklı olmadığını yine aynı temalar etrafında birbirinin benzeri olan metin yapısı etrafında toplandığını söylemektedir. Kitabın isminin farklı içeriğinin ise bir tekrardan ibaret olduğunu belirtir:

Batur'un "Acı Bilgi" si diğer kitaplarındaki temaların neredeyse aynısını işliyor. Gezilen şehirler, müzeler, tarihi eserler ve bu şehirlerde yaşamış yazarlar, müzisyenler, ressamlar ve bunların arasına yerleşen Enis Batur ve eşi. Ayrıca kitabı okurken yanınıza büyük bir ansiklopedik sözlük ve Paris haritası almayı unutmayın.²⁰

Acı Bilgi, on iki bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler oluşturulurken ve belirlenirken füğ müziğinin yapısındaki melodik unsurlar dikkate alınmıştır. Böylece Batur üstkurmacadan faydalanarak romanı yazış serüveni de eser içerisinde anlatılmaktadır. Romana dâhil olan tüm sesler konuyla paralellik göstermektedir:

Batur romanına isim olarak verdiği Fugue sanatının ne olduğunu açıklarken bile sanatın tek bir şekli olmadığını, farklı çalgı aletleriyle çalınabilen çok boyutlu bir unsur olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla fugue sanatıyla Acı Bilgi'nin ortak özelliklerinin çok seslilik olduğu söylenebilir. Acı Bilgi romanında birden çok şehir ve bu şehirlerde yapılan yolculuklar anlatılmaktadır. Yolculuk esnasında girilen sokaklar, dinlenen alanlar eserin içerisindeki çok sesliliği ortaya çıkarmaktadır. Bu çok sesliliğin bütünleştirilebileceği en güzel unsur da

²⁰ M. Mukadder Yakupoğlu, "Entelektüel Edebiyatın İflası: Enis Batur ve Acı Bilgi", *Doğu-Batı Düşünce Dergisi*, 6/2, (2003):

Fugue'dir. Roman ve fugue sanatını bağdaştıran çok seslilik eserinde kendisini hissettirmektedir.

Füg sanatı bir ilham kaynağı olarak kalmamış romanının yaratılma aşamasında metinlerarası bağlamda bu sanattan bolca faydalanılmıştır. Farklı metinlerden yararlanarak meydana getirilen eserin yapısında ve kurgusunda füğün izleri görülebilmektedir. Batur, metinlerin arasının kesin çizgilerle ayrılmasına karşıdır. Ona göre farklı türler gerektiğinde iç içe kullanılabilmelidir. Yazdığı bir denemesinde kendisine üstat olarak kabul ettiği kişilerin isimlerini sayarken metinlerin bir arada kullanılmasının postmodern bir sorun olarak ön plana çıkarılmasına anlam veremediğini ifade etmektedir. Acı Bilgi romanı onun metinler arasındaki kesin çizgilere karşı olduğunu gösteren ve bu bağlamda farklı türlerin bir arada kullanıldığı bir eserdir.

Batur, romanında müziksel bir yaklaşımı benimseyerek füğ tasarımının biçimsel ve tematik öğelerini yorumlamıştır. Füg'ün yapısının sunduğu olanaklar eşliğinde yolculuk konusundan yola çıkarak çok sesli ve çok kültürlü bir eser oluşturmuştur. Bu bağlamda roman, farklı yapılar arasında geçen yorumlama işlemiyle inşa edilmiştir. Orta yaşlı kahramanın Paris'te bir otel odasında başlayan yazı yolculuğu tüm şekliyle bir yolculuktur. İlk olarak biçimi belirleyen füğ yapısı, aynı zamanda konu çeşitliliği ve hikâye kurgusunun gelişiminde de etkisini göstermektedir. Tüm bunların sonucunda "iç içe geçen tabakaların arasında birbiriyle hepten ilgisiz coğrafyalara ve zamanlara sıçrayarak sanki daha önce hiçbir yabancının ulaşmadığı garip bir ülkenin ortasında derinlemesine bir yolculuk" yapılmaktadır.²¹ Bu yolculuk, hikâye kurgusunda yabancı ile arkadaş olunan, farklı bakış açılarını ortaya koyan kültürlerarası bir alan ortaya koymaktadır.

²¹ Batur, *Acı Bilgi*, 52.

1.1.2.Olay Örgüsü

Roman on iki bölümden oluşmaktadır ve her bölüm kendi içinde birkaç alt bölüme daha ayrılmıştır.

Birinci bölüm “Aralık” adını taşımaktadır ve beş ayrı bölümden oluşmaktadır. Bu bölüm yazarın uzun yolculuğu sonrasında Odeon kavşağındaki bir otelin kapısında Maupassant yazan odayı seçmesi ve bu odaya yerleşmesiyle başlamaktadır. Maupassant odasına yerleşen yazar, burada Maupassant’ın ölüm şekli hakkında bilgi vermiştir. Batur’un verdiği bilgilerden yola çıkarak Maupassant’ın bankacılıkla ilgilendiği anlaşılmaktadır. Ona göre edebiyatla bankacılık arasındaki ilişkiye çok fazla yer verilmemektedir. Batur bu noktada eserlerinde bankacılığa yer veren birkaç yazardan bahsetmektedir. Bu yazarlar; Balzac, Pessoa, Butor, Descartes ve Maubet’tir. Bölümün ilerleyen kısımlarda yazarın yolculuk ve yolcu olmak ile ilgili düşüncelerine yer verilmektedir. Yazar, yolculuk felsefesini anlatırken aya ayak basma konusundaki görüşlerini de metnine yerleştirmiştir:

Aya ayak basışın insanlık tarihi açısından üstlendiği değer, asıl yüklendiği simge yoğunluğu kimsenin üzerinde tartışmayı aklından geçiremeyeceği türdendi şüphesiz. Yeni bir çağ başlamıştı işte: Uzay yolculuğu, Dünya’yı kuşatan Sonsuz’un içinde bir yerden bir yere gidebilme koşulu gerçekleştiği ân yeryüzü aslında bitmiştir.²²

Birinci bölümün son kısmında yazarın ve roman kahramanının karakterinin bölünmesinden bahsedilmektedir. Yazar kahramanının ve kendisinin izlendiğini bildiği halde kendisini saklamış, böylelikle hakkında çok fazla bilgiye ulaşılmasını engellemiştir:

Romanın ikinci bölümü “Yaralı Kuş” adını taşımakta ve on altı alt bölümden oluşmaktadır. Yazar, 29 Aralık 1998 tarihinde Paris’ten Milano’ya gelmiştir. Geldiği seyahat acentesine pasaportunu verir. Ancak kimlik sahtedir. Bu kimliğe göre ismi Elviro Guarçez’dir ve Portekiz vatandaşıdır. Guarçez, Lizbon’a gelir ve burada ünlü şair Pessoa ve onun aşkı Ofelia ile tanışır. Lizbon,’da Pessoa ve Ofelia hakkında bilgi verirken âşıkların neden ayrıldıklarını ve Pessoa’nın

²² Batur, *Acı Bilgi*, 20.

evinin nasıl müzeye dönüştürüldüğünü de anlatmaktadır. Batur, Gülbenkyan Vakfı'nın müzesini gezerken küçük bir kaza geçirir. Bir kumru sağ yanağına çarpar. Elviro Guarçez uyuyamadığı bir gece, Lizbon'un arka sokaklarında kalmış bir meyhaneye gider.

İkinci bölümde ağırlıklı olarak yalnızlık, intihar ve kayboluş hakkında bilgiler veren yazar, bölümün sonuna doğru intihar konusuna değinmekte ve intihar eden yazarlardan bahsedip bölümü sonlandırmaktadır.

Yakupoğlu (2003), ikinci bölümün değerlendirmesini şu şekilde yapmaktadır:

Batur, dağınık bir yöntem izleyerek yalnızlık, kayboluş, intihar hakkında değinilerde bulunuyor. Bu bölümle birlikte Guarçez, Pessoa ve Lizbon'dan ayrılıyoruz. Bu bölümde dikkat çeken şey Enis Batur'un Elviro Guarçez kimliğine bürünmesinin nedeninin anlaşılmasındır. Çünkü her yerde Enis Batur'un dolaştığını, düşüncelerini, izlenimlerini ilettiğini görüyoruz. Bu Portekiz kimliğinin hiçbir işlevi yok. Enis Batur her yerde statik bir şekilde varlığını gösteriyor ve bir turistin bakışıyla gördüklerini anlatıyor. Kendisini bizle o kadar yüz yüze getiriyor ki isterse yüzlerce kimlik edinsin onun altından bütün ihtişamıyla Enis Batur çıkıyor.²³

Üçüncü bölüm Rüzgâra Gitmek adını taşımakta ve kendi içinde yedi alt bölümden oluşmaktadır. Bu bölümde Batur, yine Paris'tedir. İçinde bulunduğu mekânın betimlemesini yapan Batur, bu otelden çıkarken 1973 yılındaki haliyle çıktığını söylemektedir: “*IV. Henri otelinin hizasından geçerken, kapıdan 1973'teki halimle çıktım, çıkmışım sandım.*”²⁴ Batur, romanında kahramanın karşısına çıkarak 1973 yılındaki haline döndüğünü ifade eder. Yakupoğlu (2003), bu bölümle ilgili “*Enis Batur'un egosu okuyucu için taşınamaz hale geliyor. Ama eleştirmen bu yükü çekmek zorunda. Yoksa Batur hâlâ iyi kitaplar yazıyorum yanlışlığıyla kitabevlerini işgal etmeyi sürdürecektir.*”²⁵ ifadelerini kullanmaktadır.

Dördüncü bölüm incelendiğinde bölümün “Anna, Soror, 99” adını taşımakta ve yedi alt bölümden oluştuğu görülmektedir. Bu bölümün kendinden önceki bölümlerle bağlantısı yoktur. Bölüm bir kahramanın temmuz ayının son haftasında, sinema oyuncusu Anna Karenina'yı gördüğü gün başlamaktadır. Anna Karenina'ya âşık olan bu kahraman, çok fazla özelliği olmasına rağmen ön plana

²³ Yakupoğlu, “Entelektüel Edebiyatın İflası”, 148.

²⁴ Batur, *Acı Bilgi*, 69.

²⁵ Yakupoğlu, “Entelektüel Edebiyatın İflası”, 149.

çıkmayan bir karakterdir. Romanın önceki bölümlerinde adı geçen dağcı, bu bölümde tekrar ortaya çıkmaktadır. Bu dağcının Everest Dağı'na çıkmasıyla ilgili bilgiler verildikten sonra yükseklerle çıkma ve kayboluş konusuyla bağlantılı olarak Mallory olayıyla ilgili bilgiler verilmektedir.

Anna, hayranını gördüğü kahveye onu görmek için tekrar gelir. Ancak yanına gittiğinde beyefendi onu görmezlikten gelir ve ona bakmaz. Bunun üzerine Anna “Benimle konuşmayacak mısınız?” dediğinde adam güzelce onun sözünü geri çevirir. Bunun üzerine Anna üzülmeye masadan kalkar. Anlatıcı, Batur’a bunların ne kadarının doğru olduğunu sorar. Batur ise hangisinin doğru olduğunu kendisinin de bilmediği söyler ve işinin sadece yazı yazmak olduğunu belirterek bölümü sonlandırır.²⁶

Tutulma başlığını taşıyan beşinci bölüm, kendi içerisinde altı bölümden oluşmaktadır. Bölüm, kahramanın Odeon kavşağındaki odasının camından dışarıyı izlemesi ile başlamaktadır. Batur, burada Paris’e ne sıklıkla geldiğinden ve orada gördüklerinden bahsetmektedir. Ona göre doğal ya da yapay sınırların dışına çıkan insanlar yorgun düşmektedir. Bu bölümde Michel Butor’un *Hava Ağı*, isimli kitabından da bahsedilmektedir. Kitap, Butor’un en ünlü kitaplarından biri sayılmaz ve yıllardır kitapçı raflarında görülmeyen bir kitaptır. Kitap, gökyüzünü ön plana çıkaran bir anlatıdır. Yazara göre gökyüzü seferlerine en çok çıkan insanlar iş adamlarıdır. Yazarlar da az çok seyahat etmektedir. Hatta Orhan Pamuk, Avusturya’ya giderken kendisine yazdığı bir mektubu, dönüşte Teşvikiye’de tamamlayıp göndermiştir. Beşinci bölüm, yazarın Odeon’daki odasının penceresinden 11 Ağustos 1999 tarihindeki güneş tutulmasını anlatması ile sona ermektedir.

Altıncı bölüm Gerisi Hikâye adını taşımakta ve kendi içerisinde on beş bölüme ayrılmaktadır. Bu bölüm Batur’un kitabı planladığı tarihte bitirip bitirememeye kaygısıyla başlamaktadır. Eğer belirlediği tarihte bitirebilirse bu kitabın bir editörü olacak ve yayına hazırlayacaktır. Bu bölümde kitabının konusuna, yazarın basın hayatına bakışına ve yazı üzerindeki düşüncelerine yer verilmiştir. Buna göre yazdığı kitap, Paris’te başlayan ve Lizbon, Marsilya, Barbizon ve Etretât’a kadar uzanacak yolcuğu anlatan bir seyahatnamedir.

²⁶ Batur, *Acı Bilgi*, 102

Yedinci bölüm “Yola Yapışan Yazı” adını taşımaktadır. Kendi içerisinde on dokuz bölümden oluşan bu bölüm, Enis Batur’un kendini bir başkası gibi hissetmesiyle başlamaktadır. 23 Temmuz 1999 tarihinde aldığı iki defterini doldurunca onları bir çantaya koyar. Böylelikle defterlerinin nerede olduğu okuyucu tarafından öğrenilebilmektedir. Bu sırada yaşadığı bir aksilik sonucu çantasını kaybeder. Batur, çantayı bulduktan sonra kaybolması durumunda içindekileri bir kez daha yazmayacağını söylemektedir. Enis Batur kahve içerken etrafını izlemektedir. Fatma Tülin’le birlikte ara sokaklara saporlar, bu sokaklardaki evlere bakıp sessizce yol alırlar. Sonrasında sıcakta bir meşenin altında otururlar. Enis Batur, Stevenson’dan bahseden kısa bir metin yazdıktan sonra Nabokov ve Stevenson ile ortak yönlerinin Barbizon’a gitmek olduğunu belirtir. Batur’a göre yazı yazmak salyangozlar gibi ardında bir iz bırakma işidir. Bu bağlamda Dostoyevski ve Stendhal ile ortak noktalarının hızlı yazı yazmaları ve arkalarında iz bırakmaları olduğunu belirtmektedir. Bu bölümde ayrıca Matisse’nin yazı hayatından da bahsetmekte ve Matisse’nin hayatında iz bırakanlar arasında yer aldığını ifade etmektedir. Batur, Heidegger’in Yunanistan’a yaptığı geziden de bahsetmektedir. Daha sonra Bach ve Fügü’den bahsetmeye başlayan yazar, aynı zamanda bu kitabın ana yapı taşı olan füg sanatı hakkında da bilgi vermektedir. Batur kendisinin bir koleksiyoncu olduğunu ve eserlerini yazmak için çeşitli malzemeler topladığını ifade etmektedir. Ona göre yalan bir yolculuktur.

Yakupoğlu’nun, yedinci bölümle ilgili değerlendirmesi ise şu şekildedir: *“Batur ansiklopedide bulunan her addan, her eserden bir metin çıkarıyor. Bu şekilde yazmaya devam ederse şimdi yüz olan kitap sayısı otuz yıl içinde beş yüze çıkar.”*²⁷

Sekizinci bölüm “Beni Takip Ediniz” adını taşımaktadır. Kendi içinde on altı bölümden oluşan bu bölüm, Batur’un otelde boş oda arayışı ile başlamaktadır. Otel arayışları sırasında birkaç hafta öncesine dönüş yapan yazar, Marsilya’da yediği yemekten zehirlenip zor bir gece geçirdiğinden bahsetmektedir. Bu kâbus dolu gecenin sonrasında Paris’teki otel odasında Camus’nün ve Roger Nimier’in ölümüne neden olan trafik kazasını anımsamıştır. Bach’ın Füg sanatı üzerine

²⁷ Yakupoğlu, “Entelektüel Edebiyatın İflası”, 149.

birtakım bilgiler veren yazar, Marsilya’da Akdeniz ülkeleri dilcileri ile yenilen bir akşam yemeğinden bahsetmekte ve Marsilya hakkındaki kısa notlarını ve izlenimlerini aktarmaktadır. Marsilya izlenimlerini anlatırken, geçen yüzyılda Kostantiniyye’den İzmir’e, oradan bir ticaret gemisiyle Marsilya’ya kaçan Mecit Bey’in hikâyesini de hatırlamaktadır. Bu bölümde Batur’un yolculuk ve yok oluş felsefesi tekrardan gün yüzüne çıkmaktadır.

Yakupoğlu, sekizinci bölümü kitap tanıtımı yapan dergilere benzetmektedir: “*Batur bu kez kendi ifadesiyle orasından burasından okuduğu sözlük benzeri bir kitaptan söz ediyor. İmgesel Yerler Sözlüğü. Yazarın hayal güçleriyle yarattıkları yerlerin sözlüğü. Sanki Acı Bilgi, tıpkı dergiler gibi kitap tanıtımı yapıyor*”²⁸

“Yumurta” başlığını taşıyan dokuzuncu bölüm, kendi içinde on altı bölümden oluşmaktadır. Enis Batur binanın bahçesinde gezerken yumurtlayan bir tavuk görür. Bu olaydan yola çıkarak bölüme Yumurta adını vermiştir. Batur, bu bölümde Cezanne’dan ve onun sanat anlayışından bahsetmektedir. Eşiyle birlikte turistik geziler yapmayı sürdüren Batur, Marguis de Sade için yapılacak kolokyuma da değinmektedir. Batur, bu toplantıya kendisi ile birlikte katılacak olan Uğur Oksel’in biyografisini de ayrıntılı olarak vermektedir. Kolokyumun yapılacağı binaya gelirler Kolokyumda Uğur Oksel bir bildiri sunar. Bu bölümde bildiri hakkındaki tartışmalara da yer verilmektedir. Katıldıkları bu bilimsel toplantı şatodan çevrilen bir otelde düzenlenmektedir.

Onuncu bölümün başlığı “Marguis de Sade’in Şatosu” adını taşımaktadır. Kendi içinde on bir alt kısımdan oluşan bu bölümde, Marguis de Sade’nin harabeye dönmüş halinin tasviri yapılmaktadır. Yakupoğlu’na göre bu bölüm “*Bu sayfaların sonuna yerleştirilen kısa parçalardan oluşmaktadır*.”²⁹

On birinci bölüm “İki-Üç Boş Kâğıt” adını taşımaktadır. Kendi içinde altı bölümden oluşmaktadır. Batur, bu bölümde Acı Bilgi kitabını 3-22 Ağustos 1999 tarihleri arasında Odeon Kavşağı’ndaki otel odasında yetmiş iki saatte yazdığını ifade etmektedir. Ağustos ayında ıssızlaşan Paris sokaklarında dolaşırken gördüğü sokak sanatçılarını anlatırken taş koleksiyonu hakkında da bilgi vermektedir.

²⁸ Yakupoğlu, “Entelektüel Edebiyatın İflası”, 154.

²⁹ Yakupoğlu, “Entelektüel Edebiyatın İflası”, 154.

Batur, bu bölümde Acı Bilgi romanı ile Fugue Sanatı arasındaki bağlantıyı şu satırlarla ifade etmektedir:

Bach'ın re minör on dört contrapunctus'tan oluşan fugue dizisine, aynı başlık altında topladığım iki grup şiiri de akılda tutarak, tek tonlu, aynalı iç sesli bir yapıyla karşılık aradım Acı Bilgi'de³⁰

Batur, iki tür arasındaki bağlantıları kurduktan sonra kendi hayat felsefesinden bahsetmektedir. Baudelaire, Mallarme ve Bach hakkında görüşlere yer veren Batur, özellikle Baudelaire'in "Yolculuk" şiiriyle "Acı Bilgi" arasındaki bağlantıyı açıklamakta ve romanının sonunda bir yolculuk serüveninden bahsetmektedir. On birinci bölüm bu yolculuk temasına değinerek son bulmaktadır.

Yakupoğlu, (2003) kitaptaki bölümlerin gereksiz olduğunu söylemekte ve bir türlü bitmediğinden dolayı sitem etmektedir: "*Batur, hâlâ kitabını bitiremiyor ve gereksiz bölümlerine gereksiz bir bölüm daha ekliyor.*"³¹

On ikinci bölüm "Taşlar ve Kitaplar" adını taşımaktadır. Bu bölüm kendi içerisinde on iki kısa metinden oluşmaktadır. Bach'ın kuş seslerine benzeyen müziği karşısında Batur'un zihninde soru cümlesi belirir. "*Bach yoksa kuş muydu?*" sorusunu sorduktan sonra metninde Derrida, Heidigger, Balzac, de Quincey, Calvino gibi isimlerden, yolculuk ve yazı imgesinden bahsetmektedir. Kitaplarla ve kitap evleriyle ilgili olan birlikteliğini anlatan yazar, bununla ilgili "*Rastlayacağım her metnin başlatabileceği yangın için tutuşmaya yatkın beynim hazırdır.*" demektedir. Ama işte bu ruh hali yani her zaman yazabilmek ve gündemde olabilmek için diğer metinlerden yararlanma etkinliği, çok bilgiyle anlamsız kitaplar yazılmasına sebep olmakta ve bunları rahatlıkla anlayabilmektedir. Yazarlarla eserlerin tüketim mantığı içinde bulunmasına karşın yaptığı gezilerin bununla ilgili olmadığını ifade etmektedir. Kendi gezilerini sahaf dükkânlarındaki gezilerle kıyaslayan Batur, neticede tüketim ağı dışında kalan kitaplara önem verilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu bölümde Batur, başka bir yolculuk serüveninden bahsetmektedir

³⁰ Batur, *Acı Bilgi*, 284.

³¹ Yakupoğlu, "Entelektüel Edebiyatın İflası", 154.

1.1.3.Tema

Batur, Acı Bilgi adlı eserinde, kahraman üzerinden yola çıkarak yaptığı yolculukları ve bu yolculuklar sonrasında ortaya koyduğu eserin yolculuğunu gözler önüne sermektedir. Dolayısıyla Acı Bilgi'nin ana teması “yolculuk” tur.

Seyahatname olarak hazırlanan bir kitap olduğu için temada yolculuğa önem verilmektedir. Kitap, Batur'un Paris, Lizbon, Marsilya, Barbizon ve Etretât'ya kadar uzanan güzergâhı anlatılmaktadır. Kitaptaki yolculuk ve kayboluş teması Bach'ın füg sanatından yola çıkarak anlatılmıştır. Batur, çıktığı yolculukta yeni yerler keşfetmiş ve bu yerler yeni roman metinlerini oluşturmuştur.

Sonuç olarak kitapta, özellikle yapılan yolculuklardan yola çıkarak Batur'un gerçek kişiliği üzerinde durulmuştur. Batur'un kimliğindeki “parçalanmışlık” romana aktarılmıştır. Batur çocukluğunda yazları İstanbul'da kışları ise Eskişehir'de geçirmektedir. Şimdiyse eserlerini daha rahatlıkla yazabilmek için yıl içinde yurt dışı seyahatleri yapmaktadır. Zaman mekân algısıyla bunların arasındaki parçalanmışlık eserin ana unsurunu oluşturmaktadır. Acı Bilgi, şehirlerin ve eski yapıların Batur'un zihni için önemini ortaya koymaktadır. Batur'un iç dünyasından, yazının kendisi için ne ifade ettiğinden ve yazıyı bir yolculuk olarak gördüğü ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Acı Bilgi'nin ana konusu yolculuktur ama bu yolculuk birlikteliğinde Bach'ı ve Fugue sanatını da taşımaktadır. Kahraman olan yazarın kendi kimliği dışına kaçışları ana temayı oluşturmaktadır.

1.1.4.Şahıs Kadrosu

Roman, şahıs kadrosu bakımından çok zengin değildir. Romanın ana kahramanı yazarın kendisidir. Otobiyografik unsurların ağır bastığı romanda yazar kendini gizlemeye çalışsa da her fırsatta kendi görüşlerine ve düşüncelerine yer verdiği için ana kahramanın doğrudan Enis Batur'un kendisi olduğu kolaylıkla fark edilmektedir.

Romanda okuyucunun karşısına çıkan ilk karakter, orta yaşlı olmakla birlikte daha yaşlı görünen ve yaptığı yolculuklar sonrasında Paris'te bir otel odasına yerleşip eserini yazmaya başlayan bir kişidir. Romanın kahramanı olan bu kişi yazarın romandaki temsilcisidir. Orta yaşlı kaderine boyun eğen bu kahraman

yazma konusunda titizlik gösteren birisidir. Odaya yerleştikten sonra yazı masasını düzenlemiş eşyalarını büyük bir özenle masaya yerleştirmiştir. Masasına yerleştirdiği eşyalar arasında kalemler, iki tane not defteri, dört büyük defter, mürekkep kartuşları, bloknotlar ve sigara tablası yer almaktadır.

Odéon kavşağındaki otele yerleşen orta yaşlı adam romanın kahramanı olarak ortaya çıkmaktadır. İsim kullanılmadan “o” kişi zamiriyle anlatılan karakter, romanda bir yazı yolculuğuna başlamıştır. Bu yolculuk romanın kurgusunda önemli bir yer tutmaktadır. Kitap ilerlerken farklı bölümlerde “O” zamiri yerini zaman zaman “Ben” zamirine bırakmaktadır. Bu kısımlarda daha çok Batur’un yazma çabaları anlatılmaktadır:

Yolcu-oluş koşulunda bir cıva gerçekliği egemen. “Hareket ediyor, yer değiştiriyor, bir yerden öbürüne gidiyorum: Yolda, yolumdayım. Sonra duruyor, bir masanın önüne geçiyorum. Asıl yolculuk başlıyor: Yerler ile harfler, gerçek ile düş, gerçeklik ile imgeler, gördüklerim ile kurduğlarım arasında-ben, peki, ikisinden en çok hangisiyim?”³²

Romanın kurgusu, Milano’daki acentaya giden orta yaşlı kahramanın kimliğini değiştirerek Elviro Guarçez ismini almasıyla devam etmektedir. Kahraman bir başkası olduktan sonra “ben” zamiriyle konuşmaya başlamaktadır. Bu noktadan itibaren konuşan kişinin Enis Batur olduğu daha net anlaşılmaktadır.

Jean-Didier Urbain’in, adının adresini vermeksizin Milano’daki acentaya da değinen nefis kitabı Yolculuk Gizleri-Yalancılar, Meydan Okuyucular ve Öteki Görünmez Yolcular Çıkalı altı altı ayı geçmişti. Ben (kim miyim ben?) Pascal Bruckner’in 98 Temmuz’unda Nouvel Observateur’de yayınladığı övücü ama eleştirel tonlu yazısını okuduktan sonra kitabımı edindim.³³

Romanın bu bölümünde Elviro Guarçez Lizbon’a gitmektedir. Böylece romana Portekizli şair Fernando Pessoa ve sevgilisi Ofélia ve arkadaşı Sa Carneiro da katılmaktadır.

Romanda gerçek ve hayali kişiler iç içe geçmiş olarak verilmektedir. Batur, kendisini romana dâhil ederek 1987 yılında *Modern Dünya Edebiyatı Antolojisi*’nde yer alsın diye Pessoa’dan çeviriler yapmıştır. Böylece Türk Edebiyatında Pessoa’dan ilk çeviriyi kendisinin yaptığını ifade eder. Doğu Batı

³² Batur, *Acı Bilgi*, 18.

³³ Batur, *Acı Bilgi*, 32.

Divanı'nda yer alan Muhacir Kuş ve Şifre adlı şiirlerinde Pessoa'dan çeviri olduğunu ama kimsenin onları fark etmediğini söylemektedir.

Pessoa'dan ilk çevirileri ben yaptım, 1987'de Modern Dünya Edebiyatı Antolojisi'nde yer alsınlar diye çevirdiğim üç parça. Doğu-Batı Divanı'ndaki iki şiir, "Şifre" ile "Muhacir Kuş", 1988-89'dandır- onları, sanırım, kimse fark etmedi.³⁴

Romanın kişilerinden bir diğeri yazarımızın eşi Fatma Tülin Hanım'dır. Romanda fiziksel özelliklerine değinilmemiş sadece yazarımıza Paris yolculuğuna eşlik etmesiyle ve Acı Bilgi romanını yazma aşamasında yaşadığı sorunları çektiği sancıları anlatırken Fatma Tülin Hanım kahraman olarak karşımıza çıkmaktadır.

Fatma Tülin, Batur'un Sophie Calle'in yaklaşımını hepten kabul edilemez buluyor. Fatma Tülin, kişilerin mahremiyet dünyasına girilmesine izin verilmeyen sınırlar çizmiştir. Sophie Calle'in insanların özel hayatlarına ait bilgileri kullanmakta gösterdiği rahat davranışlarına karşı çıkmaktadır. Fatma Tülin ise özel hayatın gizliliği noktasında aşırı derecede hassastır. Bu yüzden Enis Batur'un Sophie Calle ile ilgili düşüncelerini hiçbir şekilde kabul edilebilir görmemektedir.

Yazarımız Fatma Tülin'le birlikte Barbizon'a gitmiştir. Kalabalığın yığıldığı lokantaların birinde yemek yedikten sonra gezerken dikkatlerini bir otelin tabelasındaki yazı çekmiştir. Otelin tabelasında Robert Louis Stevson, Ormandan Notları'nı bu otelde yazdığı yazılmaktaydı. Bu otelde kalıp bir günlerini burada geçirmek istediler ancak otelde yer kalmamıştı. Sonrasında ara sokaklarda gezip bir meşenin altında dakikalarca otururlar. Fatma Tülin Hanım, Enis Batur'la birlikte Marsilya'daki Akdeniz Dilleri Sempozyumu'na katılır. Sempozyumdan sonra Enis Batur, Fatma Tülin'i Vence'ye götürüyor. Enis Batur bu mevsimde burayı daha öncesinde görmemişti. Karşılaştığı manzaralar karşısında ürpermekteydi. Saint Paul'un sokaklarında var olan insan yığını onları ürpertir. Şehrin güzelliğinden dolayı daracık sokaklar kalabalıklaşmış turizm veba etkisi yaratır. Kalabalık karşısında Tülin ve Batur şaşkınlıklarını gizleyemezler.

Romanımızın bir diğerkahramanı Pessoa'dır. Yazı yazmayı çok seven bir kişidir. Enis Batur, onunla tanışmadığı için büyük bir üzüntü duymaktaydı. Pessoa rahatlıkla yazı yazabilmek için nişanlısı Ofelia'dan ayrılmıştı. Pessoa kendini yazmakla sorumlu tutmaktaydı. Gece aklına bir şey geldiğinde hemen

³⁴ Batur, *Acı Bilgi*, 42.

kalkıp baş ucundaki kalem kâğıda sarılmaktaydı. Bu durumun nişanlısını rahatsız edeceğini düşünmekteydi. Yarı zamanlı çalıştığı iş yerinde sonra gittiği evine yerleşmiştir. Bu evden sürekli dışarı çıkıp yürümüştür.

Enis Batur, 1982 yılında Babil Yazıları'ndaki "Takma Kimlik" denemesini yazdığında Pessoa ile eserleri vasıtasıyla tanışmaktaydı.

Elviro Guarçez, Batur'un romanda kimlik değişimi sırasında kimliğine büründüğü bir kahramandır. Batur, Guarçez kimliğiyle Lizbon sokaklarında dolaşp şehri tanımaya çalışmıştır. Lizbon, Guarçez'in hayatını düzene sokan, uykularını bölen kabuslardan arındıran, insana yaşama sevinci aşıl原因 bir şehirdir. Guarçez, Lizbon'un sokaklarını yürüyerek gezmektedir. Gittiği müzede yorulunca otele taksile dönmüştür. Otelinde dinlenmek için uyurken kabuslarla uyanmıştı ve bir türlü uyuyamamıştı. İçinde bulunduğu bu durumu sonlandırmak için kendisini dışarıya atıp saatlerce yürümeye başlamıştır.

Elviro Guarçez gece uyandığında dışarıya çıkıp bir içki evine oturmuştur. Kalabalığın içinde tek başına oturmaktaydı. Elviro Guarçez, daha önceden dinlediği fadoyu çalan kişinin altmışlı yaşlarda biri olduğunu görünce çalınan fadonun yorgun bir fado olmasından korkmuştur.

Yaşlı adamdan sonra bir kişi daha fado çalışmıştı ve dinleyiciler onu çok beğenmişti. Dinleyiciler patronun o kişiyi tekrardan sahneye çıkmaya ikna etmesini istiyor. Bu ikinci kişi romanın bir diğer kahramanı olan Argentina'dır.

Argentina, yaşayan bir efsane olarak adlandırılan mükemmel bir sese sahip bir kişiydi. Dinleyicileri etkileyebilen söylediği şarkılarla onların kulaklarından ve zihinlerinden silinmeyen bir kadındır.

Enis Batur, eşiyile beraber çıktığı geziyi anlatırken romanın yazılma aşamalarına da yer vermektedir. Romanda kullanılan kişi zamirlerinin değişmesiyle de yazar kendini kurguya dahil etmektedir. Ben zamirinin kullanıldığı yerde okurun karşısına çıkan yazar izlenimlerini okuyucuya sunmaktadır.

1.1.5.Zaman

Romanda olayların geçtiği zamanı net olarak söylemek oldukça güçtür. Eserde kesin olarak tespit edilebilen zaman dilimi yazarın romanı yazmaya

başladığı ve bitirdiği tarihlerdir. Bunları yazar doğrudan kendisi söylemektedir. Batur, romanı yazmaya 29 Aralık 1998 yılında Milano’da kaldığı otelde yazmaya başlamıştır.

Yazarımız mayıs ayının ilk haftasında haber yazılarını masasında topladıktan sonra gündemdeki olayla ilgili toplantı yaptılar. Sonrasında Paris üzerinden Lizbon’a gider sonrasında İstanbul’a döner. 7 Haziran akşamı Tahsin Yücel ve Nedim Gürsel’le birlikte seyahat ve yazarlık konusunda konuştuğundan sonra yazarın yeni kitabı zihninde belirdi. Yolculuk üzerine kurguladığı kitabının zihnindeki tasarımı yapmaya başlamıştır.

Batur, kitabını tahminlerine göre 22 Ağustos 1999 tarihinde bitirecektir. Tahmin ettiği zaman diliminde kitabı bitirebilirse bir editör tarafından basıma hazırlanacak ve yazar bitiremediği kitapları için çalışmaya başlayacaktır:

‘Bu kitap bittiğinde; bir gün, öngördüğüm ve dilediğim gibi 22 Ağustos 1999 sabahı biter, bitebilirse (bitiremediğim kitapların dökümünü yapmalıyım?), onun bir yayıncısı, yayına hazırlamakla yükümlü bir editörü olacak, görevleri arasında bir arka kapak metni kaleme almak da yer alacağı için sıkıntılı, bir iki gün boyunca zihnimde olası yaklaşımları tartacak.³⁵

Batur, Acı Bilgi kitabını 3-22 Ağustos 1999 tarihleri arasında yetmiş saat süren bir çalışma sonucunda tamamlamıştır. Kitabını yazarken günün ilk ışıklarıyla çalışmaya başlamakta, daha sonra birkaç saat yürüyüş yaptıktan sonra tekrardan odasına dönüp yazmaya devam etmektedir. Gündüzleri birkaç saat şehirde yürüdükten sonra gece kahve molası vermek için dışarı çıkıyor ve geriye döndüğü geç saatten sonra sabahın ilk ışıklarına kadar çalışmaya devam devam ediyordu. Bu çalışma sırasında kendisini dışarıya kapatıp tamamen kitabına yoğunlaşmaktaydı.

Batur, kitabın üçüncü bölümünde zamanda atlama yaparak gençliğine dönmekte çok sevdiği öğretmeni ve Bilge Karasu’dan bahsetmektedir. Öğretmeninin edebiyatçı kimliğinin oluşmasında katkı sağladığı ifade edilmektedir. 15 yaşındayken ilk yıllarda sinemacı olmak istediğini sonrasında edebiyata yöneldiğini anlatmaktadır.

Yazarımız olayları anlattıktan sonra geçmişe dönüp oradaki tasarıları hakkında bilgi veriyor. Daha öncesinde yolculuk kitapları yazdığını

³⁵ Batur, *Acı Bilgi*, 127.

söylemektedir. *Acı Bilgi*'nin de bu kitapların devamı olup olmayacağı hakkında şüpheler zihninde bulunmaktadır. Bu şüpheleriye her kitabın bir yolculuk sonucunda ortaya çıktığını belirtmektedir.

Tasarım yıllar öncesine dayanıyordu (elimde kalmış iki parça 1975'ten: Roma ve Rio de Janeiro yolculuklarımla ilgili o metinleri hiçbir yerde yayımlamadım); bir Seyahâtname kurmaya 1995'te başladım – onca beklemiş olmam, içimdeki gezmeni içimdeki gezginin bir köşeye büzüşürmesini sağladı, daha önemlisi, yaşamöyküsel metinlerimi içerin Yolcu'yu bitirip gün ışığına çıkarmam benim açımdan: Yazı Yolcusu, yolcu-yazıyı tartımla işlemeyi öyle öğreniyor.³⁶

Batur, kitabın başlangıç ve bitiş tarihlerini verdikten sonra yetmiş saatlik bir zaman diliminde eserini bitirdiğini belirtmektedir. Bu zaman dilimi içinde günün erken saatinde çalışmaya başlayıp ara verdikten sonra dışarıya çıkıp sokaklarda dolaşmaktadır. Dolaşma esnasında zamanda geçmişe dönerek çocukluk anılarına yer verip eserin kurgusunu oluşturmaktadır. Geri dönüşler yapan Batur sadece çocukluk anılarına değil romanında yer verdiği kahramanlarla nasıl tanıştığını, romanını yazma aşamasında duyduğu sıkıntıları anlatmaktadır. Çocukluk anılarına döndüğü kısımlarda babasıyla ilgili anılarına yer vermektedir. Çocukluğunda astronotluk mesleğini seçmek istediğini belirtmektedir. Merakından dolayı babası kendisine teleskop satın almıştır ve o teleskopla evin çatısından gökyüzünü seyretmiştir. On beş yaşına geldiğindeyse sinemaya merak salmıştır ve sinemacı olmak istediğini esere aktarmaktadır. Geri dönüşler de arkadaşlarıyla yaptıkları konuşmalardan ele aldığı konulardan ve kitabını yazma aşamasında var olan güncel olaylarla ilgi görüşlerini de aktarmaktadır. Kahraman olarak romanın içerisinde yer alan Batur, zamanda yaptığı oynamalarla kendi yazarlık deneyimlerinden de bahsetmektedir.

Batur, romandaki olayların başlangıç tarihi olarak 29 Aralık 1998 tarihini vermektedir. Kitabın bitiş tarihi ise 22 Ağustos 1999 yılıdır. Başlangıç ve bitiş tarihlerine baktığımızda sekiz aylık bir süre içinde yetmiş iki saatlik bir zaman diliminde roman tamamlanmış ve yayına hazırlanmıştır.

³⁶ Batur, *Acı Bilgi*, 81

1.1.6.Mekân

Romanda mekân unsuru çok ön plana çıkarılmamıştır. Mekân olarak ilk olarak bir otel odasından bahsedilmektedir. Batur, bir otel odasına yerleşmiş ve odayı kitabını yazabilecek şekilde düzenlendikten sonra yazmaya başlamıştır. Yazmadan arta kalan zamanlarda Paris sokaklarını gezen Batur, cafelerde zaman geçirmektedir.

Kitap Paris, Odeon kavşağındaki bir otel odasında başlamaktadır. Bu otel odası aynı zamanda metnin ana mekânını oluşturmaktadır. Otelin dördüncü katında kalmaktaydı. Bu odanın ismi Maupasant'tı. Odaya girdiğinde masasını büyük bir titizlikle düzenlemiş, yazı malzemelerini masanın üzerine dizmiştir. Kaldığı odasında yolculuğun verdiği yorgunluğu atıp kendine kurduğu düzenle şehri tanıyıp yazma çalışmasını devam ettirmektedir.

Kahraman, Madrid üzerinden Lizbon'a gitmek için seyahatine başlar. Madrid'den Lizbona giderken kimlik değiştirir ve Elviro Guarçez kimliğine bürünür. Lizbon, kahramanın yeni kimliğiyle yeni hayatını başlatan şehirdir. Değişen kimlikle birlikte Guarçez'in özelliklerini kendi üzerinde toplamıştır ve uçak korkusunu ortadan kaldırmıştır

Kahraman, uzun süre Lizbon sokaklarında dolaştıktan sonra dinlenmek için bir otel odası kiralar. Odada uzanıp tavandan sarkan lambayı izlerken zihninde canlanan Lizbon'u şu şekilde tanımlamaktadır:

Elinde çantası, dört saatlik yürüyüşünün sonunda tüketiyor soluğu ve enerjisi. Dugue'nin aşağıya yönelen merdivenlerinin hemen başında gözüne çarpıyor üç dilde yazılmış ileti: Casa de Hospedes/ Rooms/ Chambres. Üçüncü kattaki çift pencere, biri dar balkona açılan geniş cepheli odayı belirsiz bir süre için tutuyor ve sırtüstü yatağın üzerine uzanıyor, üstündekileri çıkarmaya kalkışmaksızın. Tavandan sarkan tozlu ampul usul usul kayboluyor.

Lizbon'dan ilk renk tayfı: Uçuk yeşil, uçuk sarı, uçuk mavi... bir karışım.

İlk ses bilgisi: Bir tür uğultu, durmadan akan bir yer altı suyunun uzak homurtusu.

Koku henüz yok. Koku, kokular var da, daha tada varmamış adı koyulmamış bir haldeler.³⁷

Batur, romanında Pessoa'dan bahsettikten sonra onun evinin adresini bulmaktadır. Pessoa'nın yaşamının son yirmi beş yılını bu evde geçirdiğini

³⁷ Batur, *Acı Bilgi*, 35-36.

söyleyen yazar, evin Lizbon'un tepe mahallelerinden birinde genişçe bir sokaktadır. Birkaç yıl öncesine kadar kaderine terk edilmiş bir durumdaydı. Belediye meclisinde alınan kararla kültür merkezi haline getirilip işlevsel bir hal almıştır. Düzenleme yapılırken Pessoa'nın çalışma odasına ve binanın cephesine dokunulmamıştır. Pessoa'nın odası boşlukta sallanıyormuşçasına binanın merkezi alanında durmaktaydı.

Batur, dinlendikten sonra sabah yatağından kalkar, yeni aldığı gömleğini giyer ve eline aldığı cep haritasıyla dışarıya çıkar. İlk durağı yıllarca koleksiyonunun zenginliğini duyduğu Gülbenkian Vakfı müzesini ziyaret eder. Bu müzede gördüğü Doğu koleksiyonları onu şaşırtmıştır. Oldukça seçkin parçanın yer aldığı bir mekândır. Müzede dikkatini çeken unsurlar: Acem kumaşları, minyatürler ve üzerinde çeşitli hikâyelerin bulunduğu üç dolap kapısı, Halep işi mescit kandilleri, Tebriz halısı yer almaktaydı. Gülbenkian Vakfı müzeleri şehirde var olan kültürel unsurları bünyesinde barındıran bir mekandı.

Batur, kitabın üçüncü bölümünde Lizbon'dan ayrılıp Paris'e geri dönmüştür. Bu bölümde okuyucu yazarın Paris-Lizbon-Paris-İstanbul arasında dört adet uçak yolculuğu yaptığını öğrenmektedir:

Mayıs ayının ilk haftasında, dünya basını Mallory'nin 75 yıl sonra Everest'in yaklaşık 8300'üncü metresinde bulunan cesedinin fotoğraflarını yayımladı. Çalışma odamda, enine boyuna, Nasuh Mahruki'yle olayın perde arkası, süreci üzerinde konuştuk bir akşamüstü. Ayın son haftası, Paris üzerinden altı günlüğüne Lizbon'a gittim, gene Paris üzerinden İstanbul'a döndüm. 7 Haziran akşamı, bir 'yuvarlak masa toplantısı'nda konuşmacıydım: Christian Bouthemy, Tahsin Yücel ve Nedim Gürsel'le birlikte, Saint Nazaire deneyimlerimizi merkeze alarak yolculuk ve yazarlık eksenini üzerinde söz aldık. 8 Haziran gecesi, Paul Yule'un Bruce Chatwin üzerine kurduğu dokunaklı belgeseli izledim: Aylâk yazarın koşulu. Ertesi sabah, önümde Mallory'nin Stern dergisinde yayımlanan fotoğrafları, üst üste kahve ve sigara içtim. Anladım ki, içimde nicedir hazırlanmakta olduğunu sezdiğim kitap, bu kitap yola çıkmış.³⁸

Batur, yedinci bölümde mekân değiştirerek İstanbul'dan Barbizon'a gitmektedir. Elinde Şeker Ahmet Paşa'nın bazı tablolarının fotoğrafları vardır. Elindeki çantasıyla ormanda gezintiye çıkan yazar, sonrasında belediye arşivlerine bakmak istemiş, geçen yüzyılın belgelerini Mme Baudrie ile birlikte taramaya başlamıştır. Bu bölümde bahsedilen tablolar, Batur'un Elma romanının

³⁸ Batur, *Acı Bilgi*, 76.

kurgusunda kullanacağı resimlerle ilgili yaptığı araştırmaların da sinyallerini vermektedir.

Batur, Akdeniz Dilleri Sempozyumu'na katılmak için Marsilya'ya gitmiştir. Marsilya'da kalacağı oteli bulmakta diğer şehirlerdeki kadar zorlanmadığından düşünürken Marsilya'dan bahsetmektedir. Kahramanın kalacağı otel Belçikalılar Rıhtımı'dır. Barcelona'da kayboluşundan sonra bu şehri rahatlıkla bulabilmiştir. Şehir içinde var olan yön levhaları sayesinde şehirde dolaşmak kolaylaşmıştır. Marsilya'da kalacağı otelin oda numarası 401'dir. Tavanı yüksek, sevimsiz ve herhangi bir kişiliğe bürünememiş bir mekândır. Odanın en güzel yanı küçük penceresinden Marsilya'nın ışıldayan halini görebilmektir.

Batur, Luberon bölgesinde Komşum Sade adlı dernek tarafından 28 Temmuz - 3 Ağustos tarihleri arasında Chateau de Roussan isimli şatoda düzenlenecek kolokyum için eşiyle birlikte buraya gelir. Özel bir arazinin içinde yazlık bir köşk olarak inşa edilmiştir ilk olarak. Sonrasında bir otele dönüştürülmüştür. Otelin yanında küçük bir müstemilat vardır. Bu müstemilatta otelde çalışan kadınlar yaşamaktadır. Kolokyum için bu otelden on bir oda ayırılmıştır. Yazarımız ve Fatma Tülin, otelin üçüncü katında yer alan basık tavanlı küçük odaya yerleşmiştir.

Sonuç olarak mekânların eserde yapıyı etkileyecek bir boyutta olmadığı görülmektedir. Mekânlar daha çok Batur'un yaptığı yolculukları gezdiği alanları belirtmek ve tanıtmak amacıyla kullanılmıştır.

1.1.7.Anlatıcı

Romanda kahraman anlatıcı bakış açısı kullanılmıştır. Romanın anlatıcısı aynı zamanda romanın kahramanı olan yazardır.

Ertesi sabah, Rua da Carida'dan önce yukarı, sonra sağa sapıyor, Rua da Candal de Sao Josede yerde, kaldırım taşlarının üzerinde bir kumru ölüsü görüyorum. Bu ıssız sokaklar küçük piyano parçalarını düşündürüyor bana, sözgelimi Wilhelm Kempff'in piyano için düzenlediği Bach'ın koral prelütlerini, Ofelia yumuşak adımlarla yanımdan geçip, yarım metrekarelik bir kuaför dükkânına giriyor. Baixa'ya kadar, yürümeyi yukarıdan sürdürdüm.³⁹

³⁹ Batur, *Acı Bilgi*, 38.

Herşey, Odeon kavşağındaki bir otelin dördüncü katındaki odanın orta penceresine yanaşık düzende yerleştirilmiş bir masada başladı. Mevsim yazdı ve orta yaşlı, dışarıdan bakıldığında, gözlerindeki ışık sayılmazsa, olduğundan da yaşlı görünen adam, birkaç aydır delik deşik bir düzen içinde sürdürdüğü yolculuğun mola aşamasına gelip dayanmış, otel görevlisi kalacağı odanın kapısının önünde durduğu ân, bütün gövdesini tepeden tırnağa kateden ani bir ürperişle birden gerisi geri dönecek olmuş, sonra da zihninden hızla geçenleri bir kenara iterek içeri girmiştir.⁴⁰

Bunun yanında olayları anlatırken geriye dönüş tekniğine yer verilmiş ve geçmişten kareler aktarılmıştır. Yazar geriye dönüş yaparak çocukluğunu dönmekte ve babasıyla yaşadığı anılardan bahsetmektedir:

Benim (evet ama kimim sahi ben?) gökyüzüne duyduğum korkulu ilginin (uçak yolculuğu yapmanın gövdeyi nasıl korku zinciriyle bağladığından söz etmemiş miydin size?) kaynağına bir şiirimde değindiydim – “babam ve büyükbabam ölüme kilitli birer pervane”, ataları pilot olan bir çocuğun ilk meslek seçiminin astronotluk değil de astronomluk olması bile gözlemci kalmayı yeğlediğimi kanıtlamaya yetiyor bana kalırsa. Acemi gök haritaları, dipsiz teleskop düşleri içinde geçti Eskişehir’deki çocukluğum. Gökmerdiveni tırmanmak çekiyordu beni, evimizin çatısına yerleştirilecek güçlü bir optik aracın başında gecelerimi ucuna dek geçirmek için varımı yoğunu feda edebilirdim buna karşılık. Anımsıyorum da o yıllardaki en büyük kahramanım, aklımın erdiği kadarıyla hakkındaki herşeyi ulaşabildiğim bütün kitaplara başvurarak öğrendiğim Copernicus’tu – bir gök fâtihi ya da herhangi bir eylem adamı değil. Babam çarçabuk benim herşeyi öğrenmeye kalkıştığımı kavrıyordu, olanaklarını zorlayarak benim ufuklarımı genişletebilecek her aracı (kitaplar, ansiklopediler, amatör bir laboratuvar ve amatör bir teleskop) edindi, bir bakıma itti beni...⁴¹

1.2.ELMA

1.2.1.Romanın Tanıtımı

Batur, Elma romanını “Acı Bilgi-Fugue Sanatı Üzerine Bir Roman Denemesi”nden önce yazmaya başlamış, sonrasında ise araştırma yapmak için romana bir süre ara vermiştir. “Acı Bilgi-Fugue Sanatı Üzerine Bir Roman Denemesi”ni yazdıktan sonra tekrardan Elma romanını yazmaya başlamıştır. Roman Ekim 2001’de ilk baskısını yapmıştır.

Elma romanında yazar romanlarının çoğunda olduğu gibi farklı türleri bir araya getirip üstkurmaca bir metin ortaya çıkarmıştır. Yazar, bu romanında olayları tersten anlatmaya başlamıştır. Romanda Courbet’in “*Dünyanın Başladığı*

⁴⁰ Batur, *Acı Bilgi*, 13.

⁴¹ Batur, *Acı Bilgi*, 57.

Yer” isimli tablosunu sipariş veren bir koleksiyoncudan ve bu tablonun müzede sergilenmesine kadar geçen zaman dilimi anlatılmaktadır. Bu zaman dilimi içerisinde yazar Halil Şerif Bey’i ve tablonun ressamı Courbet’i tanıtmakta ve bu kişiler arasındaki benzerliklere ve farklılıklara yer vererek aralarındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır.

Kitaba konu olan Gustave Courbet’nin *L’ Origine du Monde* isimli tablo ilk kez Paris’te Orsay Müzesinde sergilenmiştir. Orsay Müzesi’nde sergilenen bu tablonun ismi Michele Haddad’ın *Halil Şerif Paşa Bir İnsan, Bir Koleksiyon* adlı eserinde Dünyanın Kaynağı olarak geçmektedir.⁴² Bu tablo şehvet düşkünü bir sanatseverin zevki için resmedilmiştir. Courbet, dünyadaki güzellikleri ve yaşama tutkusunu tablolarına yansıtmıştır. Dünyanın Kaynağı adlı tablosu çıplak resmin zirvesine ulaşmıştır. Tablo psikianalist Jacques Lacan tarafından satın alınarak saklanmıştır.

Elma romanının yazılış aşamasında yazar esere bir süre ara vermiştir. Sonrasında elindeki verilere ek olarak araştırmalarını çoğaltarak yeni eklemeler yapmış ve tablonun ressamı hakkında bilgiler toplayıp bir roman çıkıp çıkmayacağını bilmeden yazmaya başlamıştır. Enis Batur’un araştırmalarını şekillendiren en önemli kaynak Michelle Haddad’ın Halil Şerif Paşa Bir İnsan, Bir Koleksiyon adlı eseridir. Batur’un Halil Şerif Paşa’ya dair araştırmaları 1996 yılında başlamıştır. Bu araştırmalar sonrasında ortaya çıkan ilgisini Issız Dönme Dolap başlıklı kitabında genişçe anlatmıştır. Batur, Halil Şerif Paşa’ya ilgi duyduktan sonra Elma romanını şekillendirecek bilgileri toplamak için dört yıl boyunca kaynak taraması yapmıştır. Halil Şerif Paşa’nın torunu Betül Mardin anılarını Batur’a açmıştır ve araştırmasını desteklemiştir. Batur araştırmalarına devam ederken Michelle Haddad’ın Halil Şerif Paşa için yazdığı biyografiye ulaşır ve artık eserini tamamlamak için yeterli bilgiyi topladığını düşünür.

Batur, Elma romanını, roman denemesi olarak adlandırmıştır. Bu adlandırmadan dolayı kendinin eleştirileceğini bilmektedir. Tüm romanlarında olduğu gibi bu romanında farklı türleri bir araya getirmiş ve metinlerarasılığın sınırlarını zorlamıştır. Derslerinde kullandığı tabloların neler anlattığına yer vererek romanın içerisine resimsel öğeleri yerleştirmiştir. Kurgusallığın sınırlarını

⁴² Haddad Michele, *Halil Şerif Paşa Bir İnsan, Bir Koleksiyon*(İstanbul:P Kitaplığı, 2001), 58.

zorlayan bu eserin içerisinde yerleştirilen unsurlar örgü öreri gibi ilmek ilmek ilerlemiş ve üzerinde uzun yıllar düşünülmüştür. Eserin kuruluş aşamasındaki yoğun uğraş kitabın ismine yansıtılmış ve “Elma Örgü Teknikleri Üzerine Bir Roman Denemesi” olarak adlandırılmış ve eserin roman değil roman denemesi olduğu açıkça ortaya koyulmuştur. Kullanılan tablolardan dolayı eser eleştirilmiştir ve hakkında açılan davalardan dolayı toplatılmıştır.

Elma romanı hem roman denemesi hem de deneme türünün bir denemesi olabilecek bir eserdir. Aslında Elma romanı yazarın zihninde var olan taslağın ilk şeklidir. Elma romanının bir roman mı deneme mi olduğunu Yetik (2005), Mustafa Durak’ın şu ifadeleriyle anlatmaktadır:

Elma, bir deneme değildir; roman olmak içinde deneme olmak için de. Hatta belki bir taslak metin, belki de Durak’ın Dostoyevski tarzı bir roman özelliği gösterdiğini savladığı 2/2 kesitle kalmış bir roman demeli. Bu bölüm olay içinde yaşatan yazı biçiminde, kişilerin, zaman ve uzamın yerli yerinde olduğu öyküyle roman arası özelliğe sahip; sonraki bölümleri deneme, fıkra, söylev, eleştiri, şiir özelliği göstermekte. Gerçek ve Durak’ın öznelliği uyuşmadığı için çelişki kaçınılmaz olmaktadır. Sözelimi, Batur, “Dans” bölümünde kendi kendine, okurla tek yanlı söyleşen bir yazar bu denemenin öznel, görelî, oyun, kendi bildiğini yapan nitelermeleriyle çelişkiye düşüyor. Bir, böyle bir okur yok; iki yazarın okuru taktığını söylemek de o oranda zor.

Durak’ın bir başka çelişkisi; bu metin hem bir düpedüz roman olduğunu söylemesi hem de “resim sanatındaki ‘kolay’ gibi metinsel türlere gidip gelen bir yazı biçimi ortaya koyar”⁴³

Batur, eserini yazarken romanın içine girip okuyucunun karşısına çıkmaktadır. Ancak okuyucu bunu bazen yadırgayabilmektedir. Klasik romanlarda yazar kitabın arka kapağında kalırken, bu romanında Batur, üst kurmacanın sınırlarını zorlayıp romanın içine dâhil olmakta ve eserin değerlendirmesini yapmaktadır. Yazar, kendisinin romana dâhil olmasını bazı okuyucuların garip karşılanacağını bazılarının ise memnun olacağını belirtmektedir.

Batur, tabloyu seçiş sebebini üç ayrı nedenle açıklamaktadır. Bu nedenler tablonun yeni bulunmuş olması, birçok soruya cevap verebilecek bir eser olması ve bu resmi yaptıran kişinin bir Türk olmasıdır.

⁴³ Mustafa Durak, *Elma Romanı Nasıl Bir Roman, Elma Romanı (Enis Batur) Üzerine Bir Deneme*, (İstanbul: Sel Yayıncılık, 2004), 12.

Romanın temelini oluşturan Courbet'in resmi erotizmi temsil etmekten öte Halil Paşa'nın yakalandığı salgın hastalığı simgelemektedir. Tabloda resmedilen kadının cinsel organı Halil Paşa'nın duyduğu hazzı ve bu hazzın yarattığı felaketi simgelemektedir. Haddad tüm bunları şu şekilde ifade etmektedir.

Halil Bey, hastalığının gülünç bir yön değiştirmeyeyle sanatta kendisine sonsuza dek sürecek bir şöhret getireceğini düşünmüyordu. Gerçekten de 1866'da Courbet'ye ünlü tablosunun bir örtünün altında edeplince gizlenen "Dünyanın Kaynağı"nı frengi saplantısına kapılmışken ısmarlamış mıydı? Bu kesik beden, ressamın canlı bedenini betimlemeyi neredeyse başardığı bu olağanüstü resim, çağdaşlarına göre korkunç salgının iğrenç etkeninden başka bir şey değildi. Courbet'nin dostu ve sekreteri olan Castagnary'nin belgeleri arasında, Outis (Yunanca "Kişi") imzasını ve "Halil Bey'in koleksiyonundaki bir tablo üzerine" başlığını taşıyan bir şiir vardı. Şair, çocukça dizelerinde, erkeğin kadın cinsel organından, sanatçının resmettiği "Korkunç nesne" den aldığı hazları, özellikle de uğradığı felaketleri sayar.⁴⁴

Haddad'ın ifadelerine ek olarak Batur, tablonun bir yaratılış anlatısından bahsettiğini, ele avuca sığmayan hayatın ve insanın çelişmeyen yönlerini anlattığını belirtmektedir.

Batur, romanın son bölümüne "Elma Kuramı" ismini koymuştur. Bu şekilde adlandırmasının nedeni ise elmayı yaşamın kaynağı olarak görmesidir. Âdem ile Havva'nın cennetten kovulmasının sebebi de bir elmadır. Yasak elmadan yediklerinden dolayı cezalandırılarak yeryüzüne gönderilmişlerdir. Birbirlerinden uzak yerlere yerleştirilmişler ve tek başlarını yaşamlarını sürdüremeyeceklerini anladıklarında birbirlerini aramaya başlamışlardır. Batur, Âdem ile Havva'nın cennetten atılmasına sebep olan şeyin elma olduğunu ve bu elmanın cinsel hazzı ön plana çıkardığı için onları suça teşvik etmiştir. Bu elma, cinsellik ve haz unsurlarını temel alarak eserine elma ismini vererek "Elma Kuramı"nı ortaya koymuştur. Elma kuramıyla ilgili açıklamasını yaparken kuramın içinde hem ciddiyeti hem de şakayı barındırdığını belirtmektedir. Hayatın ve yazmanın da çok ciddi bir uğraş olurken aynı zamanda içinde komikliği de barındırdığını ifade etmektedir.

Batur, elma kuramını açıklarken sayısız penis tasarımıyla karşılaştığını söylemektedir. Penisin yanında bir tane bile vagina resmi yontusu yapılmamıştır.

⁴⁴ Hayri K. Yetik, "Enis Batur'un Elma Romanı ve Mustafa Durak'ın Bu Romana Yaklaşımı", Hürriyet Gösteri, 1, (2005):141

Bunun sebebi olarak elmayı görmektedir. Elma cinselliğin, hazzın sembolü olduğundan vagina yerine daha çok elma resmi yapılmıştır.

Batur, yazmayı da bir elmaya benzetmektedir. Yazmak elmayı ağaçtan koparmaktır. Batur, Elma romanını yazarken bir düş gördüğünü ve bu düşün başkaları tarafından da görülebileceğini belirtmektedir. Ona göre Elma'da anlatılanlar düşle gerçek arasında bir sis tabakasıdır.

1.2.2.Olay Örgüsü

Romanın birinci bölümü “Yabancı, Öteki” adını taşımaktadır ve Gustave Courbet'nin “L'origine du Monde” adındaki tablosunun 25 Haziran 1995 günü Paris'te sergileneceği haberiyle başlamaktadır.

Osmanlı devlet adamı Halil Şerif Bey, Courbet'le tanıştıktan sonra ona L'origine du Monde adındaki tabloyu sipariş vermiştir. Courbet tabloyu yaptıktan sonra Halil Bey'e vermiştir. Halil Bey'in ölümünden sonra tablo çeşitli kişilerin koruması altında kalmıştır. Batur, romanı için araştırmalar yaparken Şerif Mardin'in Halil Bey'in uzak akrabası olduğunu öğrenir. Batur, araştırmalarına devam ederken bütün kaynaklarda Halil Bey'in fotoğrafı yerine Ahmet Vefik Paşa'nın fotoğrafının kullanıldığını görmüştür. Batur, romanın bu bölümünde Halil Bey'in hayatını anlatmaya başlar.

Halil Bey, çocuk yaşta Fransa'ya eğitime gönderilmiştir. Mısır, Paris, Petersburg, Viyana ve İstanbul gibi şehirlerde bulunan Halil Paşa tipik bir yabancı kimliği kazanmıştır. Paris'te bulunduğu yıllarda cinsel yolla bulaşan sifilis hastalığına yakalanır. Hastalığının bulaşıcı olduğunu bildiği için kadınlarla cinsel ilişkide bulunmaz. Ölümünün sifilisten kaynaklanacağını bildiği için belki de adı geçen tabloyu yaptırmak istemiştir. Halil Bey zengin varlıklı biridir. Ancak hâkim olamadığı kumar tutkusundan dolayı iflas eder. Bu iflas sonrasında koleksiyonundaki tabloların çoğunluğunu elden çıkarmak zorunda kalmıştır.

Halil Bey, yalnızca Mısır'dan geldiği için değil, farklı kültür ve yaşama anlayışına sahip olduğu için ve sürekli yer değiştirdiğinden dolayı bir yere ait olamamıştır. Halil Bey'in kumar tutkusundan başka bir de tütün tutkusu vardır. Ondan geriye kalan tütün tabakasının üzerinde H.Ş harfleri bulunmaktadır. Halil Bey'in hayat hikâyesi ile ilk bölümün sonuna gelen yazar, burada romanın

konusunu Halil Bey'den Macar Bey soylusu Havanty'e sonrasında ise Jacques Lacan'ın odasında geçen peçeyle çıktığı göçünü anlatmaktadır.

Romanın ikinci bölümü “Gölgeler Mağarası” adını taşımaktadır. Bu bölümde Dostoyevski, Paris'e giderken kompartımanını Halil Bey'le paylaşmıştır. Aralarında muhabbet geliştikçe Dostoyevski, Halil Bey'in bir devlet adamı olduğunu öğrendikten sonra başındaki fesi yadırgamaktan vazgeçmiştir. Aralarındaki konuşmalardan Dostoyevski ve Halil Bey'in ortak yönlerinin kumar olduğu anlaşılmaktadır. Dostoyevski, Halil Bey'e Courbet'ten bahseder ve sonrasında ikisini tanıştırır. Halil Bey, Courbet'i tanıdıktan sonra ondan kendisi için adı geçen tabloyu yapmasını ister. Halil Bey tabloyu teslim aldıktan sonra çalışma odasının duvarına asmıştır. Courbet tutuklanıp hapse atılır. Bu dönemde Halil Bey on aydır Viyana büyükelçilik görevini sürdürmektedir. Courbet, hapisanede iken kız kardeşinden resim malzemeleri ister ve “*Ölüdoğalar*” tablosunu yapar.

Courbet hapisaneden çıktığında Halil Bey, paşa unvanını almıştır. Aynı yıl eylül ayında Hariciye Nazırı olarak Mithat Paşa hükümetinde görev alacağını ise henüz bilmemektedir. Halil Bey, Viyana'dan ayrıldıktan sonra İstanbul'da Mustafa Paşa'nın çift yabancı dil bilen ve piyano çalabilen kızı Nazlı Hanım'la evlenmiştir. Evlendikten sonra eşini Fındıklı'daki yalıya getirmeden bir gün önce çalışma odasındaki “*Dünyanın Başladığı Yer*” isimli tabloyu kaldırıp kahverengi bir beze sararak evin bodrumunda kilitli bir sandığa koymuştur. Nazlı Hanım'la evliliği esnasında yalılarında yerli yabancı konuklara davetler verip eğlenceler düzenlemektedirler. Bunları yaparken Halil Bey'in etrafında Hidiv İsmail tarafından yaratılan cendere genişlemiş ve neticede Halil Bey, 11 Mart 1873 tarihinde görevinden azledilmiştir. Aynı dönemde Paris'te arkadaşı Courbet'in etrafındaki cendere de ona soluk aldırılmamaktadır. Courbet, tüm bu yaşananlardan sonra ülkesini terk edip İsviçre'ye, hayatının son durağı olacak olan Tour de Peilz'e yerleşir.

Courbet, Tour de Peilz'e yerleştikten sonra bir gece hastalanır. Oldukça ağırlaşan Courbet, ateşler içinde yanarken bir rüya görür. Rüyasında bir kayıkta tanımadığı bir adamla karşı karşıya oturmaktadır. Kayıkla Loue ırmağının kaynağına kadar gelirler. Daha sonra bu yolculuğun aslında bir tablosunun içinde

gerçekleştirdiğini anlar. Kayıyla mağaraya girdiklerinde rüyası iyice koyulaşır. Karşısındaki adam kendisine bir şeyler söyler ancak tam olarak ne söylediğini duymamıştır. Burada adamın kim olduğunu anlar. Batur, bölüme ismini veren mağara imgesiyle anlam belirsizliği yaratmakta ve hastalanan Courbet'in düş görmesini sağlamaktadır.

Halil Bey, 11 Ocak 1897 gününün akşamında hastalanır ve eşi Nazlı Hanım eve doktor çağırır. Doktor, Halil Bey'in bir daha şuurunun geri gelemeyeceğini söylemiştir. Bu haberi duyan Mecit, kapının dibinde yere yığılır. Halil Bey, yıl sonuna doğru sağlığına kavuşur gibi olur. O yıllarda yeniden Paris'e tayini çıkar ve çok heyecanlanır. Yazar, Halil Bey'in ölmeden önce yaşadıklarını şu şekilde anlatmaktadır:

O ara, yeniden sefir olarak Paris'e tayini çıktığında, çok heyecanlandıydı. Oysa atama gerçekleşmeden durduruldu. 24 Mayıs 1876'da gene nâzır, 17 Haziran günü Adalet Nâzırı oldu; 31 Ağustos günü V. Murat'ı tahtan indirip II. Abdülhamid'i yerine geçirdiler. On gün sonra felç olması, İstanbul'da ardı arkası kesilmeyecek dedikoduların yayılmasıyla sonuçlandı. Her şeye rağmen korundu o dönemde. Vezirden son bir ricada bulundu, elini ayağını Devlet'ten çekmeden: 12 Mart 1877'de Paris'e sefirliği onaylandı.⁴⁵

Courbet, İsviçre'ye yerleştikten sonra Halil Paşa'nın Paris sefirliği onaylanmıştır. Courbet'i ziyarete gider. Sabaha kadar otururlar ve muhabbet ederler. O gece aralarında ne konuştukları hakkında kimsenin herhangi bir bilgisi yoktur. Courbet, 31 Aralık 1877 gecesinde sessizce ölür.

Halil Şerif Bey, Paris'te altı ay kalmıştır. Bu dönemde Osmanlı Devleti en çalkantılı dönemini yaşamaktadır. Halil Bey tüm bu olaylara kayıtsız kalmıştır. Sadece kızı Şerife ve sefarethanedeki Mecit dışında kimseyle ilgilenmemektedir. Halil Bey bir gece sabaha karşı ağırlaşır, Mecit'in doktoru çağırmasıyla Halil Bey'in öldüğü anlaşılır. Mecit, beyinin ölüm haberini aldıktan sonra odasına gider ve çekmecesindeki zehri içerek intihar eder.

Romanın üçüncü bölümü "Dans" adını taşımaktadır. Yazar, bu bölümde romanı yazma aşamalarından bahsetmektedir. Batur'a göre Elma romanı, romandan ziyade bir roman denemesidir. Eserini bu şekilde adlandırmasından dolayı eleştirileceğinin farkındadır. Bu eleştirilere rağmen romanı yazmaya devam etmiştir. Acı Bilgi romanı yazılıp okur önüne çıkarılır ve roman denemesi

⁴⁵ Batur, *Elma*, 69.

şeklinde adlandırıldığından dolayı birçok eleştiri alır. Batur, Acı Bilgi'nin ilerleyen yıllarda yeni basımlarının yapılabileceğini ve farklı dillere çevrileceğini söylemektedir. Yazar Elma romanına Acı Bilgi'den önce başlamıştır. Bu romana ara verdiği zaman diliminde Acı Bilgi romanını yazmıştır. Romanın bitiminden üç ay sonra Elma romanına yeniden dönmüştür. Paris'te yazmaya başladığı romanını üç haftalık bir çalışma sonucunda bitirebileceğini belirtmiştir.

Batur, romanın akışına sürekli müdahale eden biridir. Kendisi de romanının içine dahil olduğunu söylemektedir. Böyle yaparak okuyucuyla kahramanları karşı karşıya getirmektedir. Batur, romana dahil olmasını şu şekilde açıklayarak üçüncü bölümü sonlandırmaktadır:

Oysa, bir başkasının gözünden tam tersi okunuyor: Yazarın hem kendisi, hem gölgesi; hem suratı, hem sûreti; hem tıpkısı, hem değişkeni, sayısız “çift” öne sürerek yazısının dibine dönüşmesi, oyunun karışıklığı esasına daha uygun görünüyor ona.

İkinizi karşı karşıya getirip, bir kenardan dinlemek anlamsız görünmüyor bana.⁴⁶

Romanın dördüncü bölümü “Kırkaltı Çarpı Ellibeş” adını taşımaktadır. Bu bölümde yazar, 35 saatlik dersinde işleyeceği adı geçen tabloyu tanıtır yorumlamaktadır. İlk ders, “Çerçevesinde bir resim öncelikle onda ne görüyorsak olur.” şeklinde başlamaktadır. Tablodaki kişinin gövdesinden, yarı giyinmiş genç bir kadının gövdesi olduğu anlaşılmaktadır. Kadının bu şekilde çizilmesinin sebebi, kadının kendini insanlardan saklamak istemesi veya resmin uyurken çizilmiş olmasıdır. Bu resmi tanımlarken nü bir fotoğraftan öte kadının cinsel organını merkeze almış bir fotoğraf olarak tanımlamak daha doğru olacaktır.

Yazar, derste bu tabloyu seçmesinin nedeni olarak; henüz yeni bulunmuş bir tablo olmasını, insanlarda merak duygusu uyandırmasını ve bir Türk tarafından yapılmış olmasını söylemektedir.

“Dünyanın Başladığı Yer” yapıldığı zaman Halil Bey, resmi banyosuna asmış ve üzerini yeşil bir bezle örtmüştür. Halil Bey tablosunu sınırlı sayıda insana göstermektedir. Çünkü yapıldığı yıllarda ortaya çıkarılmış olsaydı birçok tepki alacak ve tam olarak anlaşılmayacaktı. Tablodaki odak noktası kendinden önceki resimlerden tamamen farklıdır. İlk kez bir kadının vajinası bu kadar

⁴⁶ Batur, *Elma*, 81.

belirgin bir tarzda resme konu edinmiştir. Batur, adı geçen tablodaki kadının kim olduğu ile ilgili herhangi bir bilgi vermemektedir. Courbet'in diğer tablolarında görülen kızıl saçlı kadın figüründen yola çıkarak, bu kadının Whistler'in sevgilisi Jo olabileceği tahmin edilmektedir. “Dünyanın Başladığı Yer” içinde bir belirsizliği taşımaktadır. Bu tablo kime ait belli değil. Dünyadaki tüm insanlara ait olduğu söylenmektedir. Bu vajina resmi dünyanın, dünyamızın başladığı yer olarak görülmektedir. Courbet'in atölyesi bu vajinaya benzetilmektedir. Atölye “Dünyanın Başladığı Yer”in yapıldığı bir alandır. Adı geçen tablo dünyamız olduğu için ikisi bağdaştırılabilmektedir

Adı geçen tabloda görünmeyen görünür kılınmıştır. Musa peygamberin öğütlediği gibi birkaç insan dışında kimseye gösterilmemiş, saklanmıştır. Dünyanın Başladığı Yer, her yaratılış hikâyesinde olduğu gibi evrenin, yeryüzünün, hayatın ve insanın olmasının çeşitli yorumlarıyla gerekçelerinin birbiriyle çelişmeyen değerlerini içermektedir.

Sanat tarihinin sayfaları arasından, başta Michelangelo'nunki olmak üzere, çeşitli yaratılış sahneleri derleyebiliriz. Ressama göre Tanrı: Pek az karşımıza çıkar böylesi girişimler. Bakınız, Musa peygamber, ikinci emir: görüntü(mü) yapmayacak, yaymayacaktır. Görünmeyenin buyruğu bu: Görünmüyorum, görünmedim, beni içinde görebilirsin, gösteremezsin, göstermemelisin: Her çağda örnekleriyle karşılaştığımız imge-kırıcılığın, imge-çözücülüğün, görüntü yasaklarının kaynağı ikinci emirdir.⁴⁷

Romanın son bölümü “Bir Elma Kuramı” adını taşımaktadır. Romanın son bölümü, sahneyi terk eden oyuncuların sonra Batur'un daldığı uykudan uyanmasıyla başlamaktadır. Yazar, uykunun ne olduğunu, neresi olduğunu sorgulamaktadır. Uykuyu ana rahmindeki dipsiz bir kuyuya benzetmektedir. Bunu söylemesinin sebebi de yeni doğanların sürekli uyumasıdır. Yeni doğanlar uyandıkça ağlamakta sanki dünyaya gelmek istemediklerini göstermektedirler. Öyleyse her sabah uykusundan uyanan insanların da ağlaması gerekmektedir. Tabloda resmi yapılan kişinin Jo olup olmadığı bilinmemektedir ama kadının uyuduğu kesindir. Tabloda anlatılan ve yaşanan tüm olaylar, aslında bu kadının uykusunda ve gördüğü rüyada geçmektedir. Courbet o rüyada resmi yapmış, yazar da o rüyada resmi görmüştür. Eski Ahid yalnızca akşamdan ve sabahtan söz

⁴⁷ Batur, *Elma*, 124.

etmekte, geceyi ise hiç anmamaktadır. Gece henüz yoktur, gece olmadığı için uyku yoktur. Ölümün kardeşi daha doğmadığı için ölüm yoktur.

Doğu'daki Cennet bahçesinde Âdem tozdan yaratılmış ilk insandır. Âdem'in kaburga kemiğinden yaratılan ikinci insan ise kadındır. Âdem peygamberin sonradan Havva ismini vereceği kişidir. Âdem ile Havva yaratıldığında cennet bahçesinde çeşitli meyve ağaçları vardır ve bunlardan bir tanesi hariç istediklerinden yiyebilmektedirler. Bir gün yılanın kandırmasıyla Âdem ile Havva yasak ağacın elmasından yerler. Yasak ağacın meyvesini yemeleri sonucunda cinsel isteklerinin kaynağı olan organlarını incir yapraklarıyla örtmeye çalışırlar. Yasak ağacın meyvesinden yediklerinden dolayı tanrı yılanı sürünmek, yerden toprak yemek ve başı ezilerek öldürülmekle cezalandırır. Kadını ağır sancılı doğum yapmakla ve buna karşın yine de cinsel istekte bulunmakla, Âdem'i ise yiyeceği ürünleri tozdan topraktan çıkarmakla cezalandırır. Sonrasında yeryüzüne gönderip onları ölümlü kılmıştır. Dolayısıyla "elma", Âdem ile Havva'nın cennetten atılmasına sebeptir. Bu yüzden her şeyin kaynağında elma vardır. Yazar, tüm bu olanlardan sonra Elma Kuramı'nı yaratmaya karar vermiştir. Batur, Elma Kuramı'nı ilk kez 1996 yılında geliştirmiştir. Bu tarih aynı zamanda Batur'un Elma romanını yazmaya yöneldiği tarihtir. Kitapta Elma Kuramı şu şekilde anlatılmaktadır:

"Elma Kuramı" nı 1996'da geliştirdim, bu kitabı yazmaya yöneldiğim sırada. Aradan geçen süre içinde "sabit fikir" beni ulaşabildiğim her ikonografik kaynağı taramaya yöneltti: Yüzlerce "elmalı resim" ile karşılaştım, Michel Pastoureau- Maxime Preaud ikilisinin kültürel perspektif açısından can alıcı bir bölümü kurdukları bir "Elma" kitabından da yararlanarak anlamlı bir seçme oluşturmayı başardım-şüphesiz eksiklerim vardır, gelgelelim bütün hayatımız bir eksiklikler deposundan başka nedir?

İkinci salon için seçtiğim resimlere geleceğim. Gözlerinizde gene o tuhaf ışık geziniyor ama: Belli ki bu sergi tasarısını da "elma kuramı" mı da ikircikli duygular, düşünceler ile karşılıyorsunuz. Ben mi, herkesle alay ediyorum? Tersine, herkesin benimle alay etmesini kolaylaştıracağını kavramadan, deli saçması savlar ortaya atacak ölçüde, bir kez daha "buluş"larımın peşinde, kaybolmayı göze alıyorum?⁴⁸

Batur'un, Elma romanında yararlandığı tablo Halil Bey'in özellikle yaptırmak istediği bir tablodur. Halil Bey sifilis hastalığından öleceğini bildiği için bu tabloyu yaptırmıştır. Courbet'in hapisanedeyken yaptığı "Ölüdoğalar"

⁴⁸ Batur, *Elma*, 141.

tablosu ise hem hasta hem tutkulu, günah ile suç arası, belki de varoluşunu sorgulamaktadır. Batur, gözünün önüne resimleri getirmiş ve uzanıp içlerinden bir tane elmayı almıştır. Ağzına yayılan tat ise hayat ile ölüm arasında gidiş geliştir.

Elma ve Dünyanın Başladığı Yer ile bağlantılı olarak Halil Bey ve Courbet'ye geri dönüş. Dünyanın Başladığı Yer, yazara göre elmanın "tercümesi." Yani elmanın yeniden soyulması, Adem ve Havva'nın elmayı yiyerek kendilerini çıplak bırakmalarına, yani ilk günaha, ilk suça geri dönüş. Bilgi ağacının meyvesinden yiyerek tanrı olmaya çalışmanın cezası da ölümlülüktür. Courbet ve Halil Bey sürgünle cezalandırılmalılar? (Elbette bu metinde bu biçimde verilmiyor. Ve Enis Batur yolculuklara, yazıya ve acıya sürgün değil mi?)⁴⁹

Batur, yazı yazmayı elmaya yönelmeye, onu ağacından koparmaya benzetmektedir. Aslında yazmak elmayı ısırmanın kendisidir. Masasındaki elmadan yola çıkarak yazmaya başladığı meyve; kelimenin, meyvenin, imgenin ve simgeye uçsuz bucaksız bir savruluşun hikâyesidir. Yazar, Elma romanını yazmaya başladıktan sonra her sırrın izini sürecektir, her örtünün, peçenin sisin arkasında saklanarak araştırmaya çalışacaktır. Öğrendiği her bilgi Batur'u yaşamla ölümle yüz yüze getirecektir. Yazar romanını "*Elim elmaya, onu avucuna almaya, bundandır, uzanmış. Bu hikâyenin sonuna geldim, bir sonrakine kısıvrak.*"⁵⁰ satırlarıyla bitirmektedir.

1.2.3.Tema

Elma, farklı insanların benzer hayatları üzerine kurgulanmış bir romandır. Romanın ana teması iki farklı karakter olan Courbet ve Halil Bey'in tesadüf üzeri taşınıp Halil Bey'in Courbet'e Dünyanın Başladığı Yer isimli tabloyu yaptırmasıyla başlamış ve ortaya çıkan gizem üzerine kurgulanmıştır.

Halil Şerif Bey bu tabloyu niçin yaptırmıştır? Bu konu hakkında metinde herhangi bir bilgi yoktur. Halil Şerif Bey cinsel yolla bulaşan sifilis hastalığına yakalanmıştır ve bu hastalığı kadınlara bulaştırmaktan korkmuştur. Kadınlarla cinsel ilişkiye girmeye korktuğundan dolayı adı geçen tablo büyük önem taşımaktadır. Tabloyu yaptırma sebebi hastalığını kadınlara bulaştırmaktan korkması ve insanların ölümün başladığı rahim kısmını duvarlarında görmek isteyip oto erotik bir amaç gütmesi şeklinde iki ayrı noktaya bağlanabilir. Bu tablo

⁴⁹ Durak Mustafa, *Elma Romanı Nasıl Bir Roman?*, (İstanbul, Sel Yay., 2004), 92.

⁵⁰ Batur, *Elma*, 151.

insanların ilk günahlarıyla son günahları arasındaki ilişkinin elmayı ısırılmaktan farklı olmadığı anlamına gelen tuhaflığı sökmeye amacını ortaya koymaktadır.

Dünyanın Başladığı Yer üzerinde bir gizem taşımaktadır. Halil Bey, Dostoyevski'yle yaptığı yolculuk esnasında Courbet hakkında bilgi almıştır. Evine gittiğinde onunla muhabbet eder ve adı geçen tabloyu yaptırıp evine asar. Halil Bey'in tabloyu nasıl sipariş ettiği, sipariş etme aşamasında Courbet ile aralarında nasıl bir konuşmanın geçtiğini kimse bilmemektedir. Bu tablo yapılırken Halil Bey ve Courbet kadın, aşk ve ölüm üzerine neler konuşmuştur bilinmeyen bir diğer unsurlardır. Halil Bey tabloyu gizler ve sayılı insana gösterir. Evlendiği günün öncesinde tabloyu duvardan kaldırıp yeşil bir beze sararak depodaki sandığa koyar. Tablo bu tarihten sonra ortadan kaybolmuş, uzun yıllar bulunamamış ve bir sır olarak kalmıştır. Tablonun sır olması zihinlerde çeşitli soru işaretine sebep olmaktadır. “Halil Bey niçin böyle bir tablo yaptırdı?”, “Tabloda anlatılmak istenen nedir?” ve “Tablo bu kadar uzun zamandır niçin ortada yoktu?” gibi sorular tam olarak cevaplanamadığı için tablonun sırrı ve anlatılmak istenen şey tam olarak belirlenememiştir.

Dünyanın Başladığı Yer adlı tabloda görünmeyen görünür kılınmıştır. Musa peygamberin öğütlediği gibi birkaç insan dışında kimseye gösterilmemiş, saklanmıştır. Tablo da her yaratılış hikâyesinde olduğu gibi evrenin, yeryüzünün, hayatın ve insanın, çeşitli yorumlarıyla gerekçelerinin birbiriyle çelişmeyen değerlerini içermektedir. Tabloda bir kadın vajinası çizilmiştir. Kadın, uykuda mı uyanık mı belli değildir. Kadının kim olduğu da bilinmemektedir. Belki de uyumuyor, etrafındakiler tarafından tanınmamak için yüzünü saklıyordur. Dolayısıyla bilinmezlikler içinde bir bilinmezlik daha ortaya çıkmaktadır.

Tabloda kullanılan rahim boşluğu gözü temsil etmektedir. Kimin gözü olduğu ise bilinmemektedir. Bu bilinmezlikler okuyucunun aklına “göz annenin mi, doğumun mu, kadının mı isteğin mi veyahut ölümün mü?” Sorularını getirmektedir. Tablodaki kadının üzeri tülle kapatılmış olmasaydı bu sorular akla gelmeyecekti. Tabloda tül bir gizleme unsuru olarak kullanılmaktadır. Tablonun üzerinde tül olmasaydı tablodaki kadını gören insanlar odaklanılması gereken rahimden uzaklaşıp ya kadına hayran olacak ya da bakışlarını kaptırıp kendilerini başka bir yerde aramayacak, böylelikle tablonun asıl anlatmak istediği konuya

yaklaşamayacaklardı. Bu durum ortaya çıktığında ise “bir resim onda ne görülüyorsa odur” ifadesini işlevsiz bırakmış olacaktı.

Kadın vajinasının tabloda belirgin kılınmasının sebebi Dünyanın Başladığı Yer’i temsil etmesidir. Elma, Âdem ile Havva’nın cennetten atılmasına sebep olan yasaklı meyvedir. Aslında elma insanların karşı cinsine karşı hissettiği duyguları temsil etmektedir. Âdem ile Havva cennetten atıldığında erkek gıdalarını topraktan üretmekle, kadın ise ağır sancıları olan doğumla ve yine eşine arzu duymakla cezalandırılmıştır. Dolayısıyla vajina, tabloda dünyanın başladığı ve bitmesine sebep olacak yeri sembolize etmektedir.

Tablodaki kadının üzerinde örtülen örtü ve tablonun kaldırıldığında üzerine örtülen örtü aynı işlevi görmektedir. İkisini de üzerlerinde bulunan örtü saklamıştır. Örtüler yazarın satır aralarında sakladığı ifadeleri anlatmaktadır. Kitapta bir bilinmezlik vardır ve bu bilinmezlik romanın temasını oluşturmaktadır. Kitapta kabartma unsuru olarak Halil Şerif Paşa seçilmiştir. Halil Şerif hem Courbet’nin eserine alışılmışın dışında bir yaratılış yorumu getiren hem de yabancılik kavramını eşeleyen bir bakış açısı sunmaktadır.

1.2.4.Şahıs Kadrosu

Roman, şahıs kadrosu açısından çok zengin değildir. Ön plana çıkan iki karakter vardır, Halil Bey ve Courbet. Arka planda kalan kişiler ise genelde olayın akışını değiştirip sonrasından ortadan kaybolan kişilerdir. Halil Bey ve Courbet, uzun ve ayrıntılı tasvirleri yapılmadan görevleri ve tutkularıyla ön plana çıkmaktadırlar. Diğer kişiler ise bu ikilinin yanında yardımcı karakter yönleriyle romanda yer almaktadırlar.

Halil Bey ve Courbet romanın en önemli kahramanlarıdır. İkisinin yaşamında benzerlikler vardır. İki karakter de aynı zaman dilimlerinde ülkelerinde sorun yaşamışlardır. Courbet hapishaneye atılırken, Halil Bey görevinden azledilmiştir. Bir diğer benzerlik de ölüm şekillerindedir. Courbet, insanların yeni yıla hazırlandığı gecede sessizce ölürken, Halil Bey sabaha doğru herkesin uykuda olduğu bir zamanda ölmüştür. İki karakter de farklı milletlere ait olmakla birlikte, kendi ülkelerinde öteki olarak adlandırılan yabancılardır.

Romanın asıl kahramanı Halil Bey'dir. Halil Bey, Osmanlı devlet adamlarındandır. Yıllarca yurt dışı görevlerinde bulunmuştur. Paris'te bulunduğu yıllarda Courbet'le tanışmış ona adı geçen tabloyu yaptırmıştır. Roman boyunca Halil Bey'in yurt dışında yaşaması, evliliği tabloyu alıp sonrasında gizlemesi anlatılmaktadır.

Halil Bey, çok küçük yaşta Paris'e okumaya gönderilmiş, sonrasında da çeşitli görevlerle yurt dışında bulunmuştur. Tüm bu olanlardan dolayı kendi ülkesine yabancı kalmış, atipik bir kimlik kazanarak öteki boyutunda kalmıştır.

Romanda Halil Bey'in fiziksel özellikleri daha çok Batılıların yaptıkları tasvirlerden öğrenilmektedir. Yorumlarda daha çok Halil Bey'in gözlerine dikkat çekilmektedir. Gözlerinden bir hastalığının olduğu bellidir. Halil Paşa'nın yakalandığı sifilis hastalığının belirtileri gözlerinden anlaşılmaktadır. Fotoğraflarının genelinde gözlüklüdür insanlar fotoğrafta çirkin çıkacağı için genellikle gözlük takmazdı ama Halil Bey'in gözlüklü fotoğrafları bulunmaktadır. Mavi camlı mavi çerçeveli bir gözlüğü vardı. Siyah saçlı siyah sakallı ve genellikle siyah giyinen biridir. Giyimine özen gösterin sık giyinimli biridir.

Halil Bey'e babasından büyük bir servet miras kalmıştır. Hovardalık, kumar tutkusu, koleksiyonculuk merakı ve eşiyle birlikte düzenlediği balolarla tüm servetini hiç pahasına tüketen batılı bir tiptir.

Halil Bey, Petersburg'da sifilis denen cinsel yolla bulaşan bir hastalığa yakalanmıştır. Bu hastalık cinsel yolla bulaştığından kadınlarla ilişkiye girmemektedir. . Halil Bey yakalandığı bu hastalığını kimseye söylememiş gizli tutmuştur. Evinin hizmetlisi olan Tourbey'le ilişkiye girmiştir

Halil Bey'in önleyemediği bir tütün tutkusu da vardır. Akrabası olan Betül Mardin, Halil Bey'den kendisine kalan tek şeyin üzerine isminin ve soy isminin baş harfleri kazınmış olarak bulunan tütün tabakasının olduğunu söylemektedir. Fotoğraflarının birinde nargilesinin ucundan uzağa bakan gözlerinin görüldüğü bir fotoğraf kalmıştır.

Halil Bey, 47 yaşında Fransa'ya göç etmiştir. Hem kendi ülkesine hem de gittiği ülkeye yabancısıdır.

Halil Bey, Mısır'dan Paris'e gelirken tren vagonunda Dostoyevski ile tanışmıştır. Aralarında geçen konuşmalardan Halil Bey'in fotoğraflara merakı

olduğu öğrenilmektedir. Fransa'ya gittiklerinde Dostoyevski onu Courbet'le tanıştırır. Halil Bey, Courbet'e tabloyu sipariş verir. Courbet tabloyu tamamladıktan sonra Halil Bey'e teslim etmiştir. Halil Bey evinin en güzel köşesine tablosunu asmıştır.

Halil Bey, Viyana'dan ayrıldıktan kısa süre sonra Nazlı Hanım'la evlenmiştir. Nazlı Hanım'ın eve gelmesinden bir gün önce Courbet'e yaptırdığı tabloyu çalışma odasından kaldırır.

Halil Bey, oyun oynamayı, kazanmayı ve kaybetmeyi sürdürmüştür. Arkadaşı Vefik Paşa'nın tiyatrosunda Namık Kemal'in Ebüzziya Tevfik ile ortaklaşa kaleme aldığı Ecel-i Kaza'nın hazırlıklarına katılınca etrafında Hidiv İsmail Bey'in yarattığı bir karmaşa ortamı doğmuş ve bundan dolayı 1873 yılında görevinden azledilmiştir.

Halil Bey, elli yaşına bastığı yıllarda hastalanır ve felç geçirir. Hastalığı esnasında sadece kızı Şerife'yi sevmektedir. Doktor Nazlı Hanım'a Halil Bey'in eski sağlığına kavuşamayacağını söyler:

11 Ocak 1879 gününün akşamı, Nazlı Hanım, Doktor Galip Bey'e Halil Bey'in emektar uşağı Mecit'i gönderdi: "Halil Paşa fenalaştı".

Halil Bey bu konuşmayı da o gürültüyü de duymuştu oysa. Elli yaşına basalı çok olmamıştı, gövdesi zihni bir yüzyıl yaşamışçasına bitkindi, gitmeye hazır. 1876 yılının 11 Eylül günü fenalaştığında, sol yanına inen felç onu kahretmiş, bir daha konuşamayacağını düşünerek intihar etmeye karar vermişti. Mecit nasılsa aklından geçenleri sezmiş, Nazlı Hanımın mutfağa indiği bir ana denk getirip yanına sokulmuştu: "İyileşeceksiniz efendim" demişti: "Lütfen sabredin." Halil Bey kızı Şerife dışında kimseyi sevmiyordu artık, bir de bu çelimsiz adama anlaşılmaz bir zaafı vardı, Viyana'da edindiği bir siyanür şişesini çekmecedan daha çıkarmayacaktı.⁵¹

Yıl sonunda sağlığına yeniden kavuşur gibi olur ve 12 Mart 1877'de Paris'e sefir olarak tayin edilir. Sefir olduktan sonra, ölümünden önce son kez Courbet'i ziyarete gider. Bir süre sonra Halil Bey'in hastalığı yeniden nüksetmiş ve sabaha doğru hayatını kaybetmiştir.

Courbet, romanın ikinci önemli kişisidir. Erotik tablolar yapmasıyla dikkat çekmektedir. Halil Bey'in kendisine yaptırdığı tablo sayesinde romanda ön plana çıkmıştır. Basur rahatsızlığı hareket yapmasını engellemektedir.

⁵¹ Batur, *Elma*, 68.

Gustave Courbet, 1864'ü 1865'e bağlayan yılbaşını Ornas'daki baba evinde geçirdi. Bir türlü yakasını bırakmayan kanlı basur, ceviz büyüklüğünde dışarı fırlamış memesiyle ressamın hareket yeteneğini hepten kısıtlamıştı. Ayın ortasından önce Paris'ten haberler aldı; büyük usta, "Ondokuzuncu Yüzyıl Pilotu" ağır hastaydı; Potresini yapabileceği kadar yaşayacağını umdu, olmadı: 19 Ocak 1865 günü Pierre-Joseph Proudhon, Cehennem sokağındaki evinde öldü. Courbet'nin sonradan yaptığı karakalem Ölüm Döşğinde Proudhon portesi, Carjat'nın fotoğrafından yola çıkmıştır.⁵²

Gustave Courbet, Halil Bey on aylık Viyana büyükelçilik görevini sürdürürken tutuklanır. Courbet, hapishanede geçirdiği süreçte yabancı duygusunun ne olduğunu öğrenmiştir. Dışarıdayken etrafından ayrılmayan ressam ve arkadaşları hapishaneye düştükten sonra Courbet'in üzerinden Commune'e nefretlerini belirtiyorlardı. Courbet, hapisane yıllarında "Ölüdoğanlar" tablosunu yapmak için kardeşinden boya ve elma ister. Hapishanedeyken hastalanır ancak çıkınca toparlanabileceğini düşünmeye başlar. Hastalığın pençesine düşen Courbet iyileşememiştir. Halil Bey ile Courbet, aynı zaman diliminde bir karmaşıklığın içine düşmüşlerdir. Courbet, karışıklıklar devam ederken hastalığa yakalanır. Halil Bey'de yakalandığı hastalık sebebiyle vefat eder.

Courbet ile Halil Bey, onun son ziyaretinde sabaha kadar konuşmuşlardır. Neler konuştukları hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Courbet, herkesin yeni yıla hazırlandığı 31 Aralık 1877 gecesi İsviçre'deki köyünde ölür:

Romandaki karakterlerden biri de Halil Bey'in eşi Nazlı Hanım'dır. Romanda hakkında çok fazla bilgi verilmemekle birlikte, Halil Bey'le yaptığı evlilik, evlerinde verdikleri balolar ve Halil Bey'in ölümünün anlatıldığı yerlerde romana dâhil olmaktadır. Nazlı Hanım, iki yabancı dil bilen piyano çalabilen bir kişidir. Halil Beyle gösterişli bir düğünle evlenmiştir. Evlendikten sonra geceleri evlerinde yabancı konukları çağırıp eğlence düzenlerlerdi.

Bir diğer karakter ise Halil Bey'in evinin sadık hizmetlisi Mecit'tir. Halil Bey, hastalandığında sadece kızı ve Mecit'e zaaf göstermiştir. Mecit, Halil Bey'e çok düşküdü. Halil Bey'in sırlarını bilen onu iyi tanıyan biriydi. Halil Bey vefat ettikten kısa bir süre sonra kendisi de ilaç içip intihar etmiştir.

⁵² Batur, *Elma*, 57

Bir diğerkarakter Dostoyevski'dir. Dostoyevski, 1862 yılının Mayıs ayında Petersburg tren istasyonundan Paris'e gitmek için vagona binmişti. Beyaz Geceler'le adını duyuran yazar Ölü Evinden Hatıralar'ı yeni yayınlamıştı. Bu yolculukta Halil Bey ile tanışmıştı. Halil Bey'in dış görünüşünden onun bir Osmanlı Beyefendisi olduğunu hemen anlamıştır ve zihninde yer edinen fesle ilgili soruları ona sormuştur. Dostoyevski, Halil Paşa ile vagona tanışıp konuştuktan sonra yazar bu tanışmanın kurgu olduğunu açığa çıkarmaktadır. Dostoyevski'nin yolculuk tarihi kesin değil ama Halil Bey'le yakın tarihlerde Petersburg'a gitmiş olabileceğini belirtmektedir.

Romanımızın diğerkahramanı Sainte – Beuve'dir. Victor Hugo'nun karısıyla aşk yaşadıktan sonra çevresindekiler ondan uzak durmuştu. Halil Bey'le tanışıp kısa sürede onunla arkadaş olmuştur. Sainte- Beuve yakın arkadaşı Halil Bey'i Coubert'in atölyesine götürüp onunla tanıştırmıştır.

Yazarımız kitabın kahramanı olarak kurguya dahil olmaktadır. Romanın yazış serüveninden yaptığı araştırmalardan bahsetmektedir. Elma romanını yazmaya daha önce başladığını ama arada Acı Bilgi kitabını yazdığını belirtmektedir. Acı Bilgi romanını bitirdikten sonra Elma romanına başladığını aktarmaktadır.

Acı Bilgi – Fugue Sanatı üzerine Bir Roman Denemesi okur önüne çıktıktan üç ay sonra, o kitaptan önce başladığım, bir süre yol alıp kenarda beklemeye bıraktığım bir başka kitaba, bu kitaba döndüm.

Aynı tasa duruyordu içimde: farklı yazı'ların iç içe geçeceği bir metindi kurmak istediğim, sahici bir insan ile sahici bir sanat yapıtının ortasında, bildiklerim, bilemeyeceklerim, belki kimsenin hiçbir zaman bilemeyecekleri aynı su yatağına döküleceklerdi. Böyledir bazı sular: Aynı kollardan, kaynaklardan beslenir, yataklarını genişletirler. Deltaya vardığında, hücrelerine ayırtırmak olanaksızlaşır o suyu: Daha da geniş, karmaşık bir başka suya karışacaktır orada.⁵³

Enis Batur, tüm romanlarında olduğu gibi Elma romanında da okurun karşısına çıkmaktadır. Kitabı kurgularken aklına takılan soru işaretlerini gidermek için yaptığı araştırmalardan bahsetmektedir. Okuyucunun, kendisinin böyle romana dahil olmasından hoşnut olmadığını da ifade etmektedir.

⁵³Batur, *Elma*, 80.

1.2.5.Zaman

Eser zaman açısından değerlendirildiğinde, olayların daha çok geriye dönüş yöntemiyle kurgulandığı söylenebilir. Romanda Enis Batur'un kitabı yazma aşamalarından kesitler verildikten sonra Halil Bey hakkında kısa bilgiler verilip onun ölümü anlatılmaktadır. Romanın diğer bölümde ise Halil Bey'in hayatı, en baştan ölümüne kadar ele alınmaktadır. Olayların geçtiği zaman dilimine ilişkin bilgiler Halil Bey'in ölüm tarihi ve Fransa'ya gidiş tarihi verilerek belirtilmiştir.

O küçük gümüş kutunun arkasına gidildiğinde zengin bir Osmanlı ailesinin büyük servetinin ağır ağır ya da hızla, nasıl eridiği okunabilir. 12 Ocak 1878 günü öldüğünde, iki yıl önce felç geçirdiği için evine çekilmiş, ama ağırlığından pek bir şey yitirmemiş bir şahsiyettir Halil Şerif Paşa. O gün, Fındıklı'daki, şimdi Kabataş iskelesiyle Akademi arasındaki bölgede kalan, Sedat Hakkı Eldem'in yayımladığı bir fotoğrafından çevresini tanıdığım yalıda Halil Bey'e 1868'den sonra eşlik etmiş hangi yapıtlar bulunuyordu.⁵⁴

Halil Bey bu konuşmayı da o gürültüyü de duymuştu oysa. Elli yaşına basalı çok olmamıştı, gövdesi zihni bir yüzyıl yaşamışçasına bitkindi, gitmeye hazır. 1876 yılının 11 Eylül günü fenalaştığında, sol yanına inen felç onu kahretmiş, bir daha konuşamayacağını düşünerek intihar etmeye karar vermişti. Mecit nasılsa aklından geçenleri sezmiş, Nazlı Hanımın mutfaka indiği bir ana denk getirip yanına sokulmuştu: "İyileşeceksiniz efendim" demişti: "Lütfen sabredin." Halil Bey kızı şerife dışında kimseyi sevmiyordu artık, bir de bu çelimsiz adama anlaşılmaz bir zaafı vardı, Viyana'da edindiği bir siyanür şişesini çekmecedan daha çıkarmayacaktı.⁵⁵

Durumu dibine kadar ifade eden ise, Halil Bey gibi Mısır'dan 47 yaşında Fransa'ya göçeden, geldiği yerin de, geldiği yerin de yabancı kalma koşulunu, başı ucu açık kâğıtlara döken Edmond Jabes'tir.⁵⁶

Sonuç olarak romanda Osmanlı Devleti'nin XIX. yüzyılında yaşayan Halil Bey'in yaşamının kırk yedi yıllık zaman dilimi anlatılmaktadır. Bu 47 yıllık zaman dilimi ilk başta Halil Bey'in ölüm tarihi verilip daha sonra Mısır'dan Fransa'ya geçişiyle birlikte başlayan yaşamını anlatılarak verilmektedir. Bu bağlamda eserde sıklıkla geriye dönüş tekniği kullanılmıştır.

⁵⁴ Batur, *Elma*, 37.

⁵⁵ Batur, *Elma*, 68.

⁵⁶ Batur, *Elma*, 37.

1.2.6.Mekân

Enis Batur, Acı Bilgi romanında olduğu gibi bu romanında da mekân unsuruna çok fazla yer vermemiştir. Var olan mekânlar daha çok kahramanların özelliklerini, yaşam tarzlarını anlatmak için kullanılmıştır.

Genel olarak bakıldığında mekânlardan çok Halil Paşa'nın bulunduğu ülke ve şehir isimleri dile getirilmiştir. Dile getirilen mekânlar Viyana, Mısır, Paris, İsviçre, İstanbul ve Fındıklı'daki yalıdır. Romanda geçen mekânlar daha çok kapalı mekânlardır.

Halil Bey, Paris'te Rue Galande'nin köşesinde ölen bir tuz tacirinin kızları tarafından "hotel particulier"i tutmuştur. Buradan Notre Dame Katedrali'ni ve Küçük Köprü'yü görmektedir. Paris'te kendine yeni bir yaşam kuran Halil Bey, sabahları yürüyüş yapmakta, akşamları ise evinde partiler düzenlemektedir:

Sonraki günlerde, Halil Bey'i, bir vakitler içinden tanıdığı bu kentte, kalan sınırlı zamanını keder ve coşku arasında bölüştürebileceği bir yaşama düzeni kurarken görüyoruz. RueGalande'nin köşesinde, birkaç ay önce ölmüş bir tuz tacirinin, kızları tarafından kiraya verilen 'hotel particulier'sini tutuyor önce. İki katlı, şatafatlı, zevkle döşenmiş bir ev bu. Yüksek pencereleri önden yarı yıkık bir kilisenin bahçesini, yandan Notre Dame katedralini ve Küçük Köprü'yü görüyor. Her sabah, erken Ada'ya gidiyor Halil Bey. Çepeçevre bir yürüyüş yapıyor. Öğle yemeğini hafif geçiriyor. Öğle sonrası kâhyayla gece vereceği yemek için liste hazırlıyor. Her gece dolup taşıyor salon: Çarichenin yeğeni Prens Savitzkaya piyano çalıyor; Gautier'nin dönüşünden bu yana iyice moda olan haşhaş sohbetlerinden biri dörtlüye ilerliyor bir köşede; Medoc'tan gelen iki dev şarap şarap fıçısı ortada; şairler, şair bozuntuları, ressamlar, sözüm ona ressamlar, vodvil köçekleri, konsoloslar, karikatürisler, feylesoflar, feylesof taslakları, hayatı hepten ıskalamışlar ve ıskalamaya adaylar, kumarbazlar, pahalı orospular, pahalı baronesler, müflis baronlar, kaçık bir hekim, ağzıbozuk bir İtalyan, melankolik bir soprano, samur kürkleri, redingot, pırıl pırıl botlar, uşaklar, şamdanlar, Halil Bey'in ölene dek dolunay gibi eriteceği serveti.⁵⁷

Halil Bey, Paris'ten döndükten kısa bir süre sonra evlenir ve Fındıklı'daki yalıda yaşamını sürdürmeye başlar. Fındıklı'daki yalı Dünyanın Başladığı Yer tablosunun peçeye büründüğü ilk yerdir. Halil Bey, eşiyle eve gelmeden önce tabloyu kahverengi bir örtüye sarıp yatak odasından kaldırıp bodrumdaki kilitli bir sandığa koymuştur.

Courbet, havalar ısınınca Paris'e geçmiştir. Paris'in sıcağından kaçıp Trouville'ye gider. Trouville, Courbet ve Halil Bey'in tanıştığı yer olarak önem taşımaktadır. Halil Bey ilk kez burada Courbet'le tanışıp onun atölyesini

⁵⁷ Batur, *Elma*, 56.

görmüştür. Atölyesinde gördüğü ilk resim Papağanlı Kadın'dır. Bu tablodan fazlaca etkilenen Halil Bey, Courbet'le arkadaşlığını devam ettirmiştir.

Courbet, ülkesindeki karışıklıklardan kurtulmak için İsviçre'de bir köy olan Tour de Peilz'e yerleşir. Halil Bey'i son kez bu köyde görecektir. Herkesin eğlendiği bir yeni yıl gecesinde sessizce bu köyde vefat eder.

1.2.7.Anlatıcı

Eserde hem kahraman anlatıcı hem de üçüncü tekil anlatıcı kullanılmıştır. Anlatıcılar eserin bölümlerine göre değişmektedir. Batur'un romana dahil olduğu bölümlerde kahraman anlatıcıyı görülürken, Halil Bey'in yaşamı ve Courbet hakkında bilgi verilen bölümlerde üçüncü tekil anlatıcı kullanılmıştır. İki anlatıcı da eşit şekilde romanda aynı yoğunlukta yer almaktadır:

Halil Bey'in çevresindekilerden bir tek Courbet'yi ayırıyorum. Kendi toplumuna beslediği nefret, onu Commune saflarında önsırada yer tutmaya iten yerleşik düzene duyduğu köklü tepki, Halil Bey'e farklı yaklaşmasına neden olan gerekçelerin, bana kalırsa en önemlileri. Ticari ilişkilerinin, Halil Bey'de ciddi bir hâmi gizilgücü görmüş olmasının payı yoktur diyecek ölçüde safdil sayılmam açıkçası. Ama, bu ilkinin arasındaki bağlantıyı izlerken hemen herkesin, şaşılacak ölçüde tekboyutlu akıl yürütmüş olmasının üzerinde biraz oylanmak gerekir, diye düşünüyorum.⁵⁸

Courbet, havalar ısınınca Paris'e geçti; ama sıcak basurunu azdırınca Trouvill'e gitti, 1865 yılını orada tamamladı. 1866 yılının ilk günü gene Paris'e döndü, aylardır verimli çalışmıştı, başkentte de istim kesmedi. Nisan ayında, Baudelaire'i, beyin kanaması geçirdiği Brüksel'den Paris'e getirdiler. Oysa Sainte-Beuve, dostu Halil Bey'e onu şairle tanıştıracığına söz vermişti. Birlikte, 1866 Salonu'na gittiler; orada Halil Bey, Papağanlı Kadın'la karşılaştı ve resme düpedüz vuruldu. Bizim hikâyemiz işte bu dönemeçte başlıyor: Sainte-Beuve'ün, Halil Bey'i tutup ressamın atölyesine götürdüğü yerde.⁵⁹

Enis Batur, Elma romanına dâhil olup eserle ilgili bilgiler vermektedir. Okur, yazarı romanda görmeye pek alışkın değil ama Batur çoğu romanında olduğu gibi Elma'da da okurun karşısına çıkmaktan kendisini geri çekmemektedir.

Bu okumalar, başka okumalar diyorum ya, okunurken öyle de yazılırken apayrı bir kitabın gerçeği: Bir tek kişi belirliyor içindekilerini, içerdiklerini taşıyan çatıyı, yapıyı, kalıbı, biçimi. Gelgelelim, bu doğru da şaşmaz değil herşey yerinden oynayabiliyoruz: Sanki bir dans pisti, kitap

⁵⁸ Batur, *Elma*, 28.

⁵⁹ Batur, *Elma*, 58.

Partönerlerden bir dansetmeyi pek bilmiyorsa, istkesizse, tersine pek hünerli, istekliyse dans ona göre çehre değiştiriyor.⁶⁰

Esere müdahale edip bahsettiği tabloyu anlatan yazar, kitabı yazış aşamasından bahsetmekte ve kitaptaki kahramanların hayatları ve uğraşları hakkında bilgi vermektedir. Romanın başında eserin ismini çevirme aşamasından bahsederek kurguya dâhil olmaktadır.

Dünyanın Başladığı Yer, diye çeviriyorum L'Origine dur Monde'u. "Dünyanın Başlangıcı", "Tekvin Noktası", ya da "Hayatın Başlangıç Noktası" diye de çevirebilirdim. Çeviri özgürlüğünün sınırını saptamak, uç sınırı saptamak, uç sınırı bellemek kimin elindedir bilemem, benim içimde sınırdan taşmaya eğilimli biri bekler: "Karanlığın Yüreği" diyebiliriz o, Gauguin'i anımsayarak: "Nereden Geliyoruz? " da. İlerledikten sonra dönüp yeniden tartmak en iyisi: Dünyanın Başladığı Yer, gerçekten orası mı?⁶¹

1.3.KRAVAT

1.3.1.Romanın Tanıtımı

Kravat romanında anlatılan olaylar bir reklam ajansında geçmektedir. Romanda ilk olarak makarna reklamı, sonrasında ise kravat reklamı için yapılan çalışmalar anlatılmaktadır.

Enis Batur'un romanlarında mekânlar roman kurgusu açısından büyük önem taşımaktadır. Genellikle ev tarzı mekânlar ve ofis odaları seçilmektedir. Kravat romanı da yaratıcı grubun çalıştığı mekân olan ajansın tanıtımıyla başlamaktadır.

Yazar, bu romanını 1996 yılının kışında Elma'yı yazmadan önce kaleme almaya başlamıştır. Yazmaya başladığı ilk dönemde iki başlangıç bölümünün ön kısmında okuyucuyu AH'nin cesediyle karşılaştırmaktadır. Batur, içinde bulunduğu ruhsal durum nedeniyle esere böyle bir ölümle başlangıç yapmayı düşünmüş ancak bu başlangıçtan vazgeçip eserine olayların geçtiği Balmumcu'dan bahsederek başlamıştır. Batur, romanın ilk satırlarından itibaren bir cinayetden bahsederek başlasaydı kendi dünyasına uygun bir kitap olmayacağını düşünerek kurguyu değiştirmiştir.⁶²

⁶⁰ Batur, *Elma*, 79.

⁶¹ Batur, *Elma*, 15.

⁶² Batur, *Kravat*, 9.

Romanda geçen mekânlardan birisi Dragos'tur. Burası başkahramana miras olarak bırakılmıştır. Başkahramanın ismi söylenmemektedir. O, evde yaşayacaksa iini dizayn ettirebileceğini söylemiştir. Dragos, Kravat romanında eski tarz bir evin inşa edildiği mek nken Kitap Evi romanında başkahramana miras olarak bırakılan Kitap Evi'nin konumudur. Dragos her iki romanda da kullanılan ortak mekân olarak karşımıza çıkmaktadır. Kravat romanında tanıtılan Dragos'taki evle Kitap Evi romanındaki evin mimarı özelliklerinin farklılığı ön plana çıkmaktadır. Batur, mekân ortaklığı ile bir sonraki romanı için zihinsel tasarımlar yapmaktadır.

Batur, diğer romanlarında olduğu gibi Kravat romanında da ana karakterden yola çıkarak kendisini olayların içine dâhil etmektedir. Okuyucu karşısında Enis Batur'u görünce yine şaşırmaktadır. Ana karakter kravat reklamı için araştırma yaparken, Batur'un bir kitabında kendini kravatından asan biri olduğunu hatırlar ve bunu öğrenebilmek için ona ulaşmaya çalışır. Kahramanımız, Batur'la buluştuğunda ona zihnindeki soruları sormak ister. Kısa süre yazar romana dahil olup olay akışında yer almıştır. Kravat romanında Batur hem romanın kahramanı hem de romanı açıklayan yazar olarak karşımıza çıkar.

Makarna bölümünde başkahraman ve arkadaşlarının üretmeye çalıştığı makarna reklamı ekseninde roman kişileri tanıtılmaktadır. Romanın kişileri fiziksel özelliklerinden ziyade karakterleri ve yaşam tarzları üzerinden tanıtılmaktadır. Reklamın üretilme aşamasında çeşitli fikirler ortaya konulmuş ancak bu fikirler bir sonuca ulaşmamıştır.

AH ve başkahramanımız, Makarna reklamından sonra kravat reklamı hazırlamaya çalışırlar. başkahraman, makarna ve kravatın şeklen benzerliğini kullanarak birbiriyle alakalı şeyler olduğunu düşünür ve reklam filmi üzerine çalışmaya başlar. AH, kravat reklamı üzerinde çalışırken ayrıntılara boğulur. İyi fikirler bulmakta ancak bu fikirler bir sonuca bağlayamadığından bir anda ortadan kaybolmaktadır.

AH, ortadan kaybolduktan sonra patron, kravat reklam filmini başkahramanın sorumluluğuna verir. başkahraman araştırma yapmak için kitap siparişi verir. Araştırmasına yoğunlaştığı kendine çalışma balonu adını verdiği

klasörler açmaya ve üretmeye çalıştığı fikirleri oraya kaydetmeye başlar. başahramanda çalışmaları arasında kaybolur ve fikir üretmez hale gelir.

Romanın son bölümünde ise yazar kendini olaylara dâhil eder ve romanın tüm sırlarını açıklar. Batur bu açıklamaları yaparken postmodernizmin tekniklerine başvurur.

1.3.2.Olay Örgüsü

Romanın birinci kısmı olan “Makarna” 27 bölümden oluşmaktadır. 27 bölümün ilk 13 bölümünde ajansta çalışan kişiler tanıtılmaktadır. Tanıtılan karakterler, UB, UB’nin eşi, UB’nin kızı, AH, L, Agop, MN, Aylin, Emel Hanım, RE, UR, Mustafa Bey, İE, Ofis oğlu, Yavuz Bey, Mürvet Hanım ve HŞ’dir. Bu kişiler fiziksel özelliklerinden çok davranışları üzerinden tanıtılır.

Makarna bölümünde, F markalı makarna için ajansta reklam üretim çalışmaları anlatılmaktadır. Ajansın patronu UB makarna reklamı için kahramanı ve AH’yi görevlendirir. AH’nin işte yeni olduğu için reklamda ona görev verilmesi diğer çalışanların garibine gider. AH, acemi olduğu için bulduğu reklam fikrinde toplum tarafından tanınmayan, yerli olmayan kahramanları seçer ve bu yüzden UB tarafından uyarılır.

Kahraman toplantıda makarna fikrini sunacaktır ama kendine güvenmemektedir. Yapılan toplantıda fikrini sunar ama UB ve diğerleri kahramanın fikrini beğenmezler. UB çalışanlarının ciddi bir şekilde işe girmeleri gerektiğini söyleyip onları uyarır. AH ve kahramanın reklam fikirleri beğenilmeyince UB ikisinin ortak bir reklam senaryosu üretmesini ister. Kahraman, AH ile ilk kez birlikte bir reklam kampanyası hazırlayacaktır. F adlı makarnanın reklamı yapılacaktır. Kahraman, reklam fikirleri üretilmeye başlamadan önce kampanyanın fiyasko olacağını söyler.

Yazar, ilk bölümün sonunda Kant’tan okuduğu bir metne yer vererek düşünle gerçeğin ayırımına varmanın zorluğunu ortaya koyar. Bölümün sonunda kullanılan bu metin romanda anlatılan olayların kurmaca ile gerçek arasında olduğunu ve hangi tarafta değerlendirileceğinin belirli olmadığını belirtmektedir:

Bir gece kurcaladım: Kant’ın Berliner Blatter’de yayınladığı kısa bir yazı vardır, 1797’de: Yalan Söyleme Hakkı, orada gerçeği söylemenin hangi durumlarda sakıncalı, gerçek olmayanı söylemenin hangi durumlarda

yararlı, hattâ kaçınılmaz olduğunu anlatır. Aslına bakarsan, görüldüğünden karmaşık bir ilişki bu: Doğru olan ne? Doğru-olmayan, yanlış ya da yalan, uydurma ya da düzmece olan ne? Bu konuda yanılmaktan başka çaremiz yok herhalde.⁶³

İkinci bölüm olan “Konuşma Balonları”nda kahramanın, AH ile üretmeye çalıştığı Kravat reklamı çalışmalarına yer verilmektedir. AH, titiz çalışan biriyle kahraman daha çok belden aşağı fikirler üreten biridir. Hisarüstü’ndeki binada toplantı yaparlar ve reklamda kullanabilecekleri sloganları konuşurlar. Reklam çalışmasında ana slogan belirlendikten sonra yan sloganlara geçerler. Bu toplantıdan kısa bir süre sonra AH ortadan kaybolur. Onun kayboluşunu kahramandan başkası merak etmez. AH, ortadan kaybolalı 9,5 ay olmuştur. Kahraman onun başına bir şey geldiğini tahmin etmekte ama tam olarak ne olduğunu bilememektedir.

AH’nin ortaya koyduğu A&A’nın patronunun reklama katma fikri arkadaşları tarafından beğenilmiştir. Kahraman da bu kararı destekleyerek AH’nin sonunu getirmiştir. Bu aşamadan sonra AH, bölümün sonunda reklam filmini sonlandıramadığı için ortadan kaybolmuştur. Kahramanımız, kabul ettiği düşünceden dolayı AH’nin ortadan kaybolduğunu ve bu yüzden başına bir şey geldiğini düşünmektedir.

Dört bölümden oluşan romanda Hardisk bölümü ve Nodus Operandi adlı bölümlerde Batur, kurguya dâhil olmaktadır.

Harddisk, romanın üçüncü bölümüdür. AH, ortadan kaybolduktan sonra Kravat reklamı tamamen kahramanın üstüne kalmıştır. Kahramanın yirmi dört gün içinde reklam çalışmasını ortaya koyması gerekmektedir. Reklam çalışması hakkında bilgi toplamaya başlar ve her bir bilgi için ayrı bir dosya açar. Toplam elli yedi dosya yani elli yedi bölümden oluşmaktadır. Hardisk bölümünde kahramanın gösterdiği titiz çalışma şekli okuyucuya Enis Batur’u hatırlatır. Batur kitaplarını yazmaya başlamadan önce kurgulanabilecek metinleri dosyalayıp biriktirir. Sırası geldiğinde de üzerlerinde çalışma yapıp onları kitaplaştırır.

Üçüncü bölümde yazar kravatın zor bir düğüm yapma işi olduğundan bahsetmektedir. Kitaplarda okuduğu düğüm stillerinden yola çıkarak son bölümde

⁶³ Batur, *Kravat*, 47.

çözümlemeler yaparken düğüm imgesini kullanmıştır. Olaylar iç içe geçip düğüm olmuşken yazar son bölüm olan Nodus Operandi’de olayları açıklamaktadır.

Postmodernist romanlarda yer alan temel unsurlardan biri de yazarın olaylara dâhil olup romandaki olayları açıklayıp yazma aşamasından bahsetmesidir. Romanda yazar, AH’nin ölümünün bir cinayet mi yoksa bir kayboluş mu olduğu noktasında, okuyucunun bu iki şıktan birini seçmesi gerektiğinden bahsetmektedir. Olayların üzerine gidecek kişinin ise Ercü olduğunu söylemektedir. AH, olaydan önce Ercü’ye bir mektup postalar ama üzerinde posta pulu olmadığı için mektup Ercü’nün eline geç ulaşır.

Son bölümde hakkında bilgi verilen her düğümle birlikte romanda bir konu çözüme kavuşturulmaya çalışılmıştır. Romanın son kısmı “Haken Düğümlü Balığa (ya da son çukura dair)” başlığıyla bitmektedir. Bu bölümde yazar İskender’in mezarının bulunamadığı gibi Ercü’de AH’nin ortadan kayboluş vakasını çözememiştir. Roman okuyucunun zihninde bir belirsizlik bırakarak sonlanır.

Batur, konuyu istediği gibi bitirmiştir. İskender’in mezarı bulunamadığı gibi Ercü’de AH’nin kayboluş vakasını çözememiştir.

1.3.3.Tema

Romanın ana teması, her kitabın bir düğüm etrafında şekillendiğidir. Bu düğümler ancak metnin içine yerleştirilen ipuçlarıyla çözülebilecektir. Yazar romanda her şeyi açık bir şekilde ortaya koyarsa okuyucuda merak duygusu oluşmaz. Merak duygusu olmadığında da olaylar zincirini takip etmeyi bırakır. Romanda olaylar eksik bırakılan cümlelerle anlatılmaktadır. Bu cümleler tamamlandığında düğümlerin çözümü kolaylaşacaktır.

Olayları açıklayan uygun düğümlerin anlatılmasıyla AH’nin başına gelen olayın bir ölüm mü yoksa bir gizleniş mi olacağı anlaşılacaktır. Ercüment, AH’nin ortadan kaybolmasını çözümlemeye çalışan kişidir. Ercüment içinde bulunan merak duygusuyla olayların üzerine gitmektedir. Ercüment, yazarımızın okuyucuda var etmeye çalıştığı merak duygusunun temsilcisidir. Ercüment’in var olan düğümlerin üzerine gitmesiyle okurun merak duygusu canlı tutulmaktadır. Bir şeyleri öğrenebilmek ve bulabilmek için merak duygusunun olması

gerekmektedir. Şayet roman, AH'nin cinayeti ile başlasaydı okuyucu için sıradan bir roman olacak ve yazar kurguladığı düğümleri atamayacaktı.

Okur romanın sonuna geldiğinde düğümlerin çözüleceğini düşünmüştü. Yazar ise kurmaca dünyasını kendi isteğine göre şekillendirmiştir. İnsan ilişkilerinin düğüm yapma, düğüm çözme ve kördüğüm olma üzerine kurulu olduğunu eserin temasında ortaya koymuştur. Hayat bir düğümdür ve Kravat romanında ipin bir ucu okurun elindeyken bir ucu yazarın elindedir düğümleri çözmeye çalışırken daha aslında olayları kördüğümüne döndürmüşlerdir. Romanın temelinde iç içe geçme, olaylara kilitlenme sonrasında tam gevşeme oldu derken yeni bir düğüm ortaya çıkıyor.

Romanın her bölümünde ayrı düğümler kullanılarak bu metafor okuyucunun zihninde daha karmaşık bir hal almıştır. Roman, AH'nin sonunu açıkça belli etmeyen bir romandır. Okuyucu kitabı bitirememiş ve merakını bastıramamıştır. Yazarın istediği de budur. Kitap bitmesin ve okurun merak duygusu daima var olsun.

1.3.4.Şahıs Kadrosu

Romanının şahıs kadrosunu, reklam ajansında çalışan kişiler oluşmaktadır. Batur, kahramanlarını anlatırken onların fiziki özelliklerine değinmeden ajansta yaptıkları işlerle veya insanlarla iletişimine göre şekillenen karakterlerini ön plana çıkarır. Romanın olay örgüsünde yer alan kahraman sayısı fazla olmasına karşın sadece iki kahraman AH ve Ercüment öne çıkan isimler olur

Romanın ana karakteri olan kahramana herhangi bir isim verilmemiştir. Reklam üretme çalışmalarında ve AH'nin ortadan kaybolma serüveninde ana karakterin kim olduğu belirginleşmektedir. Roman, kahramanın belli bir konudaki görüşlerini anlatmaya başlamasıyla kurgulanmaktadır:

Kuraldır, sıkı dostluklar kavgayla başlar. Zıtlar birbirini çeker. O gün çıkışta benim Kazancı'daki Berduşhâne'ye geldi, günlerden mübarek cumaydı, sabahı bulacağımız belliydi.⁶⁴

Çalıştığı ajans da dâhil girdiği ortamlarda sevilmeyen biri olarak bilinmesine rağmen kahraman, kendisini mert ve cömert biri olarak görmektedir.

⁶⁴ Batur, *Kravat*, 13.

Ajanstaki çalışanların yaklaşımına karşın ajanstan ayrılmak istememektedir. Nitekim ajansa her zaman geç gelir ve bu sorumsuzluğuna kimse ses çıkarmaz.

Kahraman, her güzel kadının yanında bir çirkin kadının bulunduğunu gözlemlemiş ve buna uygun teori ortaya koymuştur. Kadınlar hakkında izlenimleri dile getirmeye devam eder ve kadınların yaptıkları harcamalar ve borçlanmalardan dolayı borçlar hukuku maddesinde yer almaları gerektiğini belirtir.

Kahraman, yapılan toplantıda reklam filminin beğenilmediğini görünce bir iki gün izne ayrılır. Kahraman kendini her zaman haklı görür ve hayatında hiçbir şeye sahip çıkmaz. Kahramanı davranışlarından dolayı yalnızca çevresindeki insanlar değil annesi bile sevememiştir. Kahraman romanda etrafındakilerin gözünde seilmeyen bir tiptir.

Kahraman, dostluk ilişkilerinden hoşlanan biri değildir ve bu tür ortamlar oluşmaya başladığı anda oradan uzaklaşmaktadır. Bu dostluk ilişkileri sadece kadınlarda farklılaşmaktadır ve onlara karşı zayıf davranmaktadır. Kadınlara karşı olan zaafi ise biyolojik bir davranış sisteminin sonucu olarak görülür.

Kahraman, yürüyerek düşünmeyi seven ama kavşaklardan nefret eden birisidir. Kahraman kavşaklardan nefret ettiği kadar dünyadaki toplulukları da sevdiği ve sevmediği şeklinde iki sınıfa ayırmıştır. Sevdiği topluluklar daha önceden hiç görmediği Maoriler, Eskimolar, Kızılderililer ve Moğollar'dır. Sevmediği topluluklar ise Japonlar, Akdenizliler, Amerikalılar, Avrupalılar ve Türklerdir.

Hayata karşı duruşu ve yaşının ilerlemesinden dolayı reklam filmlerini üretirken belden aşağı ifadelerle yer veren kahraman, uçuk fikirler ortaya atar. Bu yüzden reklam filmi beğenilmeyip AH'ye verilir.

Kahramanın bir diğer özelliği de yerinde on dakikadan fazla oturamayıp bilgisayarın başında otururken bile heyecanlanıp sürekli hareket etme gereksinimi duymasıdır.

UB, ajansın patronudur ama çok ön planda olan biri değildir. Sevimli ama içten pazarlıklı biridir. Ajansı beş yıl önce aldığı desteklerle kurmuştur. UB, A&A'nın reklam müdürüyle tanıştığı akşam yemeğiyle olayların içerisinde yer almaya başlar. Bu yemekten sonra artık temiz iş istemediğini dile getirmektedir.

Kahraman UB'nin en dikkat çeken özelliğinin Church'leri ve kareli Burlington çorapları olduğunu söyleyerek onunla ilgili söylenmesi gerekenleri sonlandırır.

Batur, UB'yi tanıttıktan sonra onun eşini olaya dâhil etmektedir ancak bu karakter, kurguda çok fazla yer almaz sadece eşiyile beraber toplantılarda görünür. Kahraman, UB'nin karısını, dar kalçalı ve uzun bacaklı biri olarak betimlemektedir.

UB'nin eşi tanıtıldıktan sonra kızı hakkında kısacık bir bilgi verilir Kahraman, UB'nin kızını sümsük, piyano çalmayı bilen biri olarak tarif etmektedir.

Ajansın yaratıcı ve kaçık kahramanı olarak tanımlanan AH, olayların içerisinde yer almaya başlar. Kravat reklamında kahramanla birlikte çalışacaktır. İkisi zıt karakterde insanlar olarak görülse de benzer yanları da bulunmaktadır. AH, kravat reklamı için sunduğu fikirlerin beğenilmediğini anlayınca ansızın ortadan kaybolur. Ortadan kayboluşunun arkasındaki esrarı kahraman çözmeye çalışmaktadır.

AH, ajansta acemidir ve kendini üst düzey kişilerden biriymiş gibi görür. Ancak bulduğu reklam filminde oynayacak kişileri dahi seçemez. Seçtiği kişiler Türk halkının tanımadığı ve Türk kültürüne uygun olan kişiler değildir. Kahraman, UB'nin ilk işinde yaptığı yanlış seçimlerle acemiliğini ortaya koyunca yanlışlarını görmezden geliyor.

AH hayatının ilk yıllarında insanlar arasına karışmayı seven sosyal biriyken yatılı okula başladığında çekimser içe kapanık birine dönüşmüştür. Çevresinde kimse yoktur, sadece bir tane samimi arkadaşı vardır, o da Kanada'ya yerleşen bir kimyacıdır.

AH, ilk aşk deneyimini teyzesinin kızıyla yaşamıştır. Teyzesinin kızı kendisinden altı yaş büyüktür. AH'nin duygularını anladıktan sonra herhangi bir girişimde bulunamayacağını anlayınca kız kendisi adım atmıştır. Yaşadığı ilişki serüveni onu hayatı boyunca etkilemiştir.

AH'nin yurttaki kalması ve yaşadığı ilişki deneyimleri onun kişiliğini oluşturmuştur. AH, nazik ve ölçülü biridir. Kahraman, onu hayallere yenik düşen olgun biri olarak tanımlamaktadır.

AH, kanıtlara, belgelere dayanan şeylerden hoşlanıyor, onlara kör kütük bağlı kalıyordu. Kahraman, çalışma biçimine hayran olduğunu da gizlemez. Ajansın yeni reklam filminde iyi bir iş çıkaracağından emindir.

Kahraman, L adıyla adlandırdığı kadınları olaya dâhil etmektedir. Bu kadınların tipik özelliklerini sıralayan kahraman, L adlı kadınları üç gruba ayırmaktadır. Bu kadınların ortak noktasının para ve erkekler olduğunu belirtmektedir. Aralarındaki tek farkın fiziksel özellikleri olduğunu söyler.

Kahramanın tuhaf bir kişiliğe sahip olan arkadaşı Agop, kurguya dahil olur. Kahraman, Agop'un şehre her geldiğinde sinsice çevreye zarar verdiğini belirtir. Sakin, yumuşak, ağırbaşlı bir adam olmasına rağmen insanları kendi yarattığı sorunlarla uğraştırmaktan mutluluk duyar. Özenli ve dikkatli davranır, suçüstü yakalanıp kendisinden şüphelenilecek işlere girmez.

MN hakkındaki bilgiler, ajansın tanıtımı yapılırken verilmektedir. Grafik üstadı olduğu bilinen MN, gün boyu içki içen işsiz biri olarak okuyucunun karşısına çıkar. İçki içmesi ve ajansta herhangi bir işe yaramamasından dolayı işten çıkarılır.

Aylin, işten geç çıktığı için ödül bekleyen hafif meşrep bir kadındır.

Emel Hanım, ajansın yönetmenliğini yapan soğuk ama mesafeli bir insandır. Kahraman, Balmumcu'ya geldikten sonra Emel Hanım'ı rüyasında görmeye başlar ve Emel Hanım'ın kendisinden hoşlandığını düşünür.

MN'nin yerine ajansa gelen RE'dir. Hakkında çeşitli söylentiler olan RE, temiz bir grafikçidir. RE, çok iyi bir şirketi bırakıp ajansa gelmesi herkesi şaşırtmıştır. Şirketten ayrılması hakkında çeşitli rivayetler, dedikodular ortada dolaşmaktadır. Dikkat çeken en önemli özelliği ise çok temiz çalışan bir grafikçi olmasıdır. RE ofise geldiği zamanlarda ellerini yıkamasıyla dikkat çeker ve titiz biri olduğu tam anlamıyla ortaya çıkar.

VR, kahramanın günah keçisi, edebiyat hayranı olan iş arkadaşıdır.

Mustafa Bey, bilinmiş yanı olan efendi biridir. Grafikte getir götür işlerine bakan en yaşlı kişidir. Mustafa Bey'in engin bir tarih bilgisi vardır ve 1960 dönemini hiç zorlanmadan anlatabilen biridir.

G. abi, işin eskilerindendir. Ege Ernatlar'ın, Ferit Edgü'lerin zamanından kalan fosilleşmiş bir kişi olarak ajansta bulunur.

İE, ajansın sıradanlaşan işlerine bakan kahramandır. Annesiyle birlikte yaşayan mizah dergilerinin iyi takipçisi olan ama gülmeyen biridir.

Yavuz Bey, asker görünümlü, sert ifadeli bir yüze sahip, gittiği yerler konusunda seçici olan biridir. Ajans soyulduktan sonra işe alınmıştır.

Mürvet Hanım, başı örtülü tuhaf giysiler giyen ciddi bir kadındır. Mutfak ve temizlik işlerinden sorumludur.

HŞ, ajansın muhasebecisi, kahramanın unutmak ve söz etmek istemediği birisidir.

1.3.5.Zaman

Romanda olaylar, aralık ayında UB'nin, konfeksiyon imparatoru A&A'nın reklam müdürüyle yediği akşam yemeğinden sonra başlar. Olayları anlatması ise bir sonraki yılın kasım ayına denk gelmektedir. Roman, bir yıllık bir zaman dilimini anlatmaktadır. Batur, zaman diliminden şöyle bahsetmektedir:

Her şey yılbaşından az önce (şimdi bir sonraki Kasım ayındayız), Ajansın sevimli, yakışıklı, dehşet içten pazarlıklı patronu UB'nin, konfeksiyon imparatorluğu A&A'nın reklam müdürüyle buluştuğu akşam yemeğinin ertesinde başladı.⁶⁵

İkinci bölümün sonunda AH, ortadan kaybolur, kimse ondan haber alamaz. AH'nin ortadan kaybolmasının üzerinden dokuz buçuk ay geçmiştir:

Sonra ne oldu? Sonra, bir gün, işe gelmedi. Şimdi sorsalar, dokuz buçuk ay geçti aradan herkes, ajanstakiler, annesi, polis varsa başkaları, ortaya çıkacaktır diyeceklerdir. Artık öfkelenmiyorum kimseye. Annesini saymıyorum, kadıncağızın halini gördüm, benim dışımda tek bir kişinin kafasını kurcalamıyor artık onun kayboluşu. Bana gelince, kaybolduğunu ve geri geleceğini kabul etmiyorum, ne olduğunu bilmesem bile bir şey olduğunu biliyorum.⁶⁶

Dokuz buçuk aydan sonra kahramandan yirmi dört günlük bir zaman diliminde reklam filmi üretmesi istenir:

Önceki gün akşamüstü yapılan kısa iç toplantının sonucunda ihale tek başıma benim üzerimde kaldı: Kravat kampanyasını hedefe ulaştıracak biçimde yürütmek için, 'dün'den başlayarak yirmi dört günüm olacak.⁶⁷

⁶⁵ Batur, *Kravat*, 8.

⁶⁶ Batur, *Kravat*, 67.

⁶⁷ Batur, *Kravat*, 71.

Kahramanın sunumu yapma zamanı geldiğinde elinde herhangi ürün bulunmadığı gibi tamamen hazırlıksızdır: “Yılbaşına dört gün kaldı. Sonra, ilk sunum için altı günüm daha olacak, ben hâlâ darmadağın bir durumdayım.”⁶⁸

Kahraman, yeni yıla girdiklerini belirterek yeni yılla birlikte sunum yapması gerektiğini bilir ancak sadece biraz fikir üretebilmiştir henüz elinde bir veri bulunmamaktadır.

Romanda zamanla ilgili kullanılan ifadelerden yola çıkarak eserde bir yıllık bir zaman diliminden bahsedildiği görülmektedir.

1.3.6.Mekân

Batur, Kravat romanını bir reklam ajansında üretilmeye çalışılan reklamlar aracılığıyla kurgulamıştır. Romanda kullanılan mekânlar genellikle kapalı mekânlardır. Olayın başladığı mekân Balmumcu’daki reklam ajansıdır. Roman reklam ajansının tanıtılmasıyla başlar. Reklam ajansı bir havuzu olan insan akvaryumunu andıran cam duvarla örülü bir mekândır. Bu binada bahçenin içinde iki katlı şık bir evdir ve burası şirketin yaratıcı grubunun çalıştığı alandır.

İkinci mekân olarak belirtilen ev kahramana miras olarak kalmıştır. Eve dışarıdan bakıldığında eski, müze tarzında bir yapıdır. Kahramanın annesi ev insanların dikkatini fazla çekmesin diye herhangi bir tadilat yapmasına izin vermemektedir. İkinci mekânımız Dragos’ta bulunmaktadır. Kitap Evi romanında kahramana miras kalan ev Dragos’ta bulunmaktadır. Kitaplar tarihsel sıralamaya göre okunduğunda ortak mekânlar göze çarpmaktadır.

Kahramanın çalıştığı ajans kalabalık değildir. Butik ajans denilebilecek bir yapıdadır. Ajans karakterlerin bir gününün nasıl geçtiğini gözler önüne koyan bir mekândır:

Kalabalık bir Ajans değil bizimkisi, butik geçindiğimiz için güyâ öz, neyse ki az insan çalıştırıyor UB. Ecir muamelesi görmüyoruz, tam tersine genelde gevşek tutuyor yuları ki kampanya bastırıldığında anamızı bellesin. Her sabah, bizimkinin hikâyeleriyle sınırlı olmayan bir geyik faslı oluyor, ucuz neskafe eşliğinde (Ben kendi gold’umla damar tıkiyorum). Öğlen, aşağıdaki dükkânlardan alaturka fastfood getiriliyor: Soğan yasak, kokusu siniyormuş, siner de meret, onun dışında her türlü pislige açığız: Sakız kaşarlı, eşek sucuğu, Amerikan ya da Rus salatası, sulu ayran, alkol de yok tabii. İşten çıkarılan büyük grafik üstâdı MN akşamcıydı, günboyu birayla da cilâliyordu, muhasebeye gönderildi.

⁶⁸ Batur, *Kravat*, 108.

Evden yemek getiren var: Küçük, beyaz naylon kaplarda soğuk et, beyaz peynir domates, iğrenç. Akşama doğru bir geyik daha: Bu gece “ne koyuyum var” , “yemeğe Aylin’lere gidiyoruz” , “köprü kitlenmiştir” faslı. Geç çıktığı için tombala bekleyen bir kelek. İki dakika erken çıkmayı kâr sayan, onun için de, sanki soran varmış gibi her allahın günü bir palavra uydurmak için çırpınan bir kaltak.⁶⁹

Romanda kahramanın üçüncü mekân olarak belirttiği bir yerden bahsedilir. Taksim meydanında, otelin yanından sapar sapmaz bir apartmanın üst katıdır burası. Kapıdan salona giriliyor karşılıklı iki büyük kanepe her köşesinde şiirt battaniyesi bulunan bir alandır. Evin açık bir mutfak vardır. Duvarlarında da çeşitli fotoğraflar bulunmaktadır. Kahraman AH ile ekana gelmiştir. AH, mekânda bulunan fotoğraflara tek tek bakar:

Üçüncü mekân şöyle: Taksim meydanında, otelin yanından sapar sapmaz, elli metre aşağıda, soldan üçüncü apartmanın üst katı. Kapıdan hemen salona giriliyor. Karşılıklı iki büyük kanepe, yuvarlak bir masa ve üç sandalyesi (dördüncü arkada), yerde tüyleri top top her köşesinde biriken Siirt battaniyeleri. Açık mutfak. Duvarlarda, tahta çerçeveli sayısız fotoğraf. Arkada iki oda, birer yer yatağı. Dağınık, genelde temiz odalar. En dipteğinde küçük bir çalışma masası, sözlükler, radyo. Sayısız fotoğraf, sayısız insan. Eve ilk gelişinde AH tek tek hepsine bakıyor: Kırmızı At, Çılgın Boğa, Oturan Boğa, Küçük Kurt, Büyük Ağız... İyi koleksiyon doğrusu, şimdi neden rengin böyle anlamadım.⁷⁰

Dördüncü mekân olarak Datça karşımıza çıkmaktadır. Kahraman, hazırladığı reklam filmi beğenilmeyince kendisini rahatlatmak için Datça’ya tatile gider. Kahraman, burada sevgilisiyle gelen Avusturyalı kadını izler. Kadın bunun farkındadır. Kadın pilajda kitap okumaktadır. Kalabalıktan ve diğer etkenlerden dolayı kadının dikkati dağılır. Kahramanın dikkatini kadının okuduğu Alberto Moravia’nın “1934” adlı kitabıdır.

Romanda ikinci bölümün ilk mekânı Zincirlikuyu’dur. Bu bölümde geçen Zincirlikuyu mekânı, üzerine çalışacakları kravat reklamına dair kahramanda ilk fikirlerin canlandığı yer olarak belirtilmektedir.

Hidiv kasrı toplantının yapıldığı yeni mekân olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu toplantıda RE, Fransız tasarımcıların çizimlerinden bahsederken Emel Hanım, büyük patronun asil çizgisini anlatmaktadır.

⁶⁹ Batur, *Kravat*, 19.

⁷⁰ Batur, *Kravat*, 33.

1.3.7.Anlatıcı

Romanda kahraman anlatıcı yer almaktadır. Olaylar kahramanın etrafında şekillenmektedir. Batur, bu kahramanın bünyesi altında olaylara dahil olur. Yazar, romanın son bölümünde kendini açığa çıkararak olayları anlatmaktadır.

Dönüşte yer değiştirdik, daha doğrusu AH arkaya, yanıma oturdu, kızlar öne geçtiler. Bu sefer uyumadım. Önde, öve öve bitiremediler fabrikayı, kampanyada bu unsurun öne çıkarılması gerektiğinde karar kıldılar, ses etmeden dinledim, sanki temizlik tozu üretiliyordu undan, bir ara dilimin ucuna işin içinde bir pislik nasıl olsa vardır sözü yürüdü, kendimi tutmayı başardım. Bunca temizliğin arkasında kesinkes onunla çelişen bir şey yatar, dedi birdenbire AH. Kulaklarıma inanamadım. Şimdi düşünüyorum da ilişkimiz asıl o anda başladı, anlıyorum.⁷¹

Şimdi düşünüyorum da makarnadan kravata geçesiye günbegün koyulaşan dostluğumuz sırasında fark edememiş olmama şaşıyorum: Makarna ile kravat inanılmaz ölçüde benzeşiyor. Fiyonk makarna paketlerine bakıyorum, bir yığın papyon yüzüyormuş gibi geliyor onlarda. Biri makarna yerken, tabaktan ağzına uzayan ile boynundan beline inen örtüşüyor gözlerimin önünde zaten bir sürü enayi kravatına makarna düşürüyor: Kırmızı, silmeye çalıştıkça bulaşan bir leke.⁷²

Kahraman kravat reklam filmiyle ilgili araştırma yaparken Enis Batur'un yazmış olduğu bir hikâye aklına gelir ve onunla görüşmek ister. Görüşmeyi bir arkadaşı sayesinde ayarlayıp randevu saatinde Batur'la oturup konuşmaya başlarlar.

Akşamüstü ucu ucuna yetiştim randevuya. Enis Batur kravatsızdı, yakasız bir gömlek giymişti. Kibar, yardımsever, soğuk bir adam. Hızla anlattım derdimi ona, kravatla ilgili Edebiyat, Sanat alanından işime yarayabilecek örnekler, ipuçları bulurum umuduyla kendisini rahatsız ettiğimi söyledim. Konu onu bayağı sardı ama, haklı olarak, “Keşke görüşme öncesinde haberim olmuş olsaydı” dedi.” Biraz bakınırdım, şimdi aklıma ne gelirse onu söyleyeceğim, tabii aklıma işe yarar bir şey gelirse.”

...Kalkma vakti de gelmişti. Lâf ola beri gele, hani şık final olur diye sordum, sormaz olaymışım:

“Sizin için kravat her şeyden önce nedir?”

Kısa bir süre durdu ve noktayı koydu:

“Son derece zor bir düğüm yapma sanatı.”

Teşekkür edip çıkarken, “Mustafa’ya selâmlarımı iletin” dedi.

Kafamı altüst ettiğinin farkında değildi.⁷³

“Enis Düğümlerine (ya da Susanın Yarattığı Boşluğa) Dair” adlı bölümde Batur romana dâhil olup kitabını bitiriş şeklini açıklamaktadır. Kitap birden çok düğümden oluşmaktadır ve bu düğümlerin her birine ayrı bir anlam yüklenmiştir.

⁷¹ Batur, *Kravat*, 28.

⁷² Batur, *Kravat*, 48.

⁷³ Batur, *Kravat*, 151-152.

Bu düğümü önemli kılan ise yazarın romanı kurgulamasından ve bitiriş tercihindendir.

Başka Türlü yazamaz mıydım bu hikâyeyi? Binbir biçimde yazılabilir aynı hikâye, sizin biçiminizi, seçiminizi, düğümlene tarzınızı belirleyen asıl bir yazar, yazı adamı olduğunuz. Bunca kitabın ardından, sonuçta, ancak kendim gibi yazabilirim. Yılların içinde, şüphesiz başka yazarlar kitaplar, yazılar yayınlarda geçmiştir sesimden soluğumdan, bir eşikten sonra kendilerine boğumlanmıştır harflerim, cümlelerim. Bir kitabın elime nasıl, neden yürüdüğünü, bir başkasının neden yürüyemediğini hâlâ tamatamına bilemediğimi söyleyebilirim, ama yazmaya koyulmuşsam, başka türlü yazmayı aklımdan geçirmem.

Enis düğümleri uzun, tek bir ipin üzerinde mi sıralanıyor, yoksa birbirilerine dolanmış, ayrı düğüm düzenleri içeren birden fazla ip mi sözkonusu? Okurdan okura değişecektir yorum. Bir romanın asıl kahramanları, asal oyuncularını yazar, okur ve aralarından geçen metin, demiş miydim, demiştin, öyleyse bu üçlü düzlemde, üçlü yüzeyde duruyor düğümün gövdesi – karşımıza dikilen uzay geometrisi problemi.⁷⁴

Okur, eserde yazarı görmeye çok alışkın değildir ama Enis Batur, romanda kendini iyice hissettirip okurun karşısına çıkar. Okur bunu şaşkınlıkla karşılasa da postmodernizmin sınırlarını zorlayıp kendine özgü bir roman tarzı yaratmaya çalışan yazar, kendisini eserlerine dâhil etmekten geri durmaz.

1.4.KİTAP EVİ

1.4.1.Romanın Tanıtımı

Kitap Evi, ilk baskısını 2014 yılında yapmıştır. Miras olarak bırakılan bir kitap evinden yola çıkılarak oluşturulan roman, Batur'un önceki romanlarına göre kurgusal açıdan farklılıklar taşımaktadır. Batur'un bu romanında iki tane ana karakter vardır. Bunlardan birinin ismi verilmemektedir. İsmi verilmeyen kahraman mirasın sahibiyken diğer kahraman Beyefendi olarak adlandırılan ve mirası bırakan kişidir.

Eser, Saraybosna'da verilen veda yemeği ile başlamaktadır. Kahraman, yemekten sonra ülkesine döndüğünde Rıza Bey'le görüşme yapar ve kendisine bırakılan mirastan haberdar olur. Rıza Bey, romanda Beyefendi'yi tanıyan ve onun hakkında bilgi sahibi olan kişidir. Rıza Bey'le tanıştıktan sonra kahraman kendini olayın içinde bulur.

⁷⁴ Batur, *Kravat*, 188.

Kitap Evi'ne gidip gelmeye başladığında ilk olarak fiziki özelliklerini dile getirir. Ormanlık alanın içerisinde kurulmuş bir yapıdır. Dışı camdan oluşmaktadır. İçiyse özel bir dizaynla döşenmiş, kitapların zarar görmesini engelleyecek şekilde ışıklar ve nem düzenleyici kullanılmıştır.

Kitap evini dolaşıp inceleyen kahraman, kitaplar hakkında bilgi vermeye başlar. Kitap Evi'nde 38644 kitap bulunmaktadır. Kitapların künyeleri özel defterlere farklı kişiler tarafından kaydedilmiştir. Kitap Evi'nde bulunan en eski kitap 9 Ekim 1938'de Berlin'den alınmış bir kitaptır. En sonuncu kitap ise 24 Mayıs 2002'de alınmıştır. Kitap Evi'ni oluşturan kitapların toplanması altmış beş yıl sürmüştür. Kitap Evi'ne ilk gelen kitap Novallis'in Gece Ağrıları adlı kitaptır.

Kahraman, Kitap Evi'ndeki kitapların sıralanışında önceleri mantıksız bir sıralamanın olduğunu düşünür, sonrasında ise aslında belli bir mantığının olduğunu fark eder. Kitaplar Beyefendi'nin onları edinmeye karar verdiği anın tarihine ve yerine göre yüklenen anlamlara göre sıralanmıştır. Bu sıralamaya ek olarak kitapların arasındaki hısımlık ilişkisi de dikkate alınmıştır ve arı kovani şeklinde tasarlanmıştır. Tek bir kitabın merkeze koyulmadığını yüzün üzerinde kitabın merkeze koyulduğunu söyleyip kitapların dizilişlerini anlatır.

Kitap Evi'nde kahramanın dikkatini çeken önemli aksesuarlardan biri de kitap tekerleğidir. Kahraman, daha önce burada bulunan kitap tekerliği hakkında bilgi toplayıp e-posta yoluyla arkadaşına gönderir. Buna göre kitap tekerleğinden bahseden ilk kaynağın 1588 yılında Paris'te basıldığını öğrenir. Kitap Evi'nin mimarisine uygun olan bir parça olarak evde yerini almıştır.

Kahramanın beyninde imgeler canlanmaya başlar. Beyefendi, Borges'in katalogunu kahramanın kitaplarının yakınındaki rafların birine yerleştirdiğinden bahseder. Kitaplarından kastedilen kişi Batur'un kendisidir. Çünkü Batur da yazdığı kitaplarda da sık sık Borges'den bahsetmektedir. Kitap Evi'nde de kendi kitaplarıyla onun kitaplarının yan yana dizilmesi okuyucuyu şaşırtmamaktadır.

Kahraman, Beyefendi'yle tanıştıktan sonra Kitap Evi'nin içine doğru ilerler ve birlikte gizemli bir odaya girerler. Kahraman, bu odada gezerken kitapları dikkatli bir şekilde inceler ve basımı olmayan kaybolan kitapların burada olduğunu görür. Gizli odanın düzeni, Kitap Evi'nin tersi şeklindedir.

Romanda ana karakter diğerk romanlarda olduğu gibi erkektir. Kahraman Kitap Evi'nin sırrını çözmek ve bulmacanın boş kalan kısımlarını doldurmakla görevlidir. Peki, romanın kahramanı niçin erkektir. Batur, sorunun cevabını romanının içinde geçen “kitap eril dünyanın nesnesidir.” cümlesi ile vermektedir. Erkeklerin ve kadınların kitaplara bakış açısı romana aktarılmıştır. Bu yüzden erkekler kitapları kendileriyle bütünleştirirken, kadınlara fazlalık bir eşyaymış gibi bakmıştır. Romanımızda geçen miras bu yüzden erkek kahramana bırakılmıştır.

1.4.2.Olay Örgüsü

Saraybosna çarşısının ortasında bir veda yemeği düzenlenmiştir. Kahraman, şehre biraz uzak kalan otelinden, katılımcıların bindiği bir minibüsle lokantaya gider. Burada yemek yedikten sonra havaalanına gider ve gümrükten geçtikten sonra ülkesine geri döner. Uçaktan indikten sonra her yolculuk sonrasında yaptığı gibi çalıştığı yayınevindeki ofisine geçer. Yardımcısı ona gelen mektuplardan bahseder. Sonrasında avukat Rıza Bey'in aradığını ve miras konusunda kendisi ile görüşmek istediğini söyler. Rıza Bey ile pazartesi akşamüstü görüşmek üzere randevulaşır ve diğerk işlerini de sonlandırıp evine geçer.

Pazartesi günü 17.30'da Rıza Bey ofise gelir. İki hafta öncesinde vefat eden müvekkili Beyefendi'nin bütün işlerine kendi bürolarının baktığını ve kendisine bir kütüphane miras bıraktığını belirtir. Kahraman, Beyefendi'nin kim olduğunu öğrenmek ister. Avukat, Beyefendi'nin kim olduğunun açıklanmasını istemediğini söyler. Ancak konuşurken Thomas Bey diyerek Beyefendi'nin ön ismini ağzından kaçıır. Beyefendi ile ilgili başka bir şey söylemez. Bu kitap evinin Dragos'ta olduğunu ve yaşadığı sürece bu kütüphaneyi başkasına devredemeyeceğini söyler. Beyefendi ölmeden bir yıl önce iki dönümlük bir arazinin üzerine kurulu bu kitap evini yaptırmıştır. Kitap evi, bu araziye bütün ihtiyaçları karşılayabilecek bir şekilde kurulmuştur. Avukat, istediğı zaman gidip görebileceklerini söyler. Kahraman, bu duruma çok şaşırmıştır. Kim olduğunu bilmediğı biri ona niçin bir kütüphane bırakmıştır ve bu mirası kabul etmeli

midir? Bu gibi birçok soru zihninde canlanır. Bir an, kütüphaneyi reddi miras yapmak ister ancak biraz daha düşünmeye karar verir.

Bırakılan mirastan dolayı kahramanın aklı karışmıştır. Bu mirastan eşine bahsetmez. Bu yüzden eş, üzerindeki durgunluğa anlam verememektedir. Birkaç gün sonra Rıza Bey'i arar ve Dragos'a gidip kitap evini görmek istediğini söyler. Kahraman ve Rıza Bey Dragos'a giderler. Kitap Evi'ni gördüğünde şaşırır ve böyle bir evin niçin kendisine miras bırakıldığına anlam veremez. Kitap Evi'ni gördükten sonra Beyefendi'nin kim olduğunu, onu tanıyıp tanımadığını düşünmeye başlar. Bu tür sorular zihnini kurcalarken bırakılan mirası kabul eder.

Andorra Yaz Üniversitesi'nden aldığı bir çağrı üzerine oraya konuşmacı olarak gider ve beş günlük Andorra günleri başlar. Döndüğünde eşine kitap evinden bahseder. Aralarında sorun olan kitaplar bir kez daha soruna sebep olmuştur. Eşiyle arasında geçen hararetli konuşmadan sonra eş, ağustos ayını Toscana'da Sienna'dan çeyrek saatlik mesafedeki bir köyde kiraladığı evde ondan ayrı geçirme kararı alır. Bunca yıllık yaşantılarında ilk kez bu kadar uzun ve ayrı kalacaklardır. Kahramanın eş evden ayrıldıktan sonra kendisi de kitap evine geçip zamanını orada geçirmeye karar verir. Buraya geçtikten sonra kendi düzenini kurup kitap evinin mimarisini, kitapların arasındaki ilişkiyi, Beyefendi'nin kim olduğuna dair izleri aramaya başlar. Kahraman, kitap evinde zaman geçirirken sorunları çoğalır ve eş ile arası daha çok bozulur. Bu sıkıntılı anlarından birinde telefonu çalar, arayan arkadaşdır ve yanına geleceğinden bahseder. Arkadaşı geldiğinde ona kitap evini gezdirir. Evi gezerken arkadaş kitaplardan çok evin mimarisiyle ilgilenir. İkisi de evin ayrı boyutlarıyla ilgilenmektedir. Arkadaşı, konuşurken ona kitaplarla ilgili hayalinden kimseye bahsedip bahsetmediğini sorar. Belki de Beyefendi'nin bu doğrultuda yazdığı yazılardan yola çıkarak kendisine böyle bir ev bıraktığını söyler. Kahramanın Beyefendi'yi tanıyabilmesi için kütüphaneyi ve oradaki sırları çözmesi gerekmektedir. Gittikten sonra arkadaş kitap evinin mimarisi ile ilgili bilgilendirici bir e-posta atar. O da bu e-postadan yola çıkarak yeni bakış açılarıyla kitap evinin incelemelerine devam etmiştir.

Arayışlarına tam yanıt bulamayan kahraman, bir süre sonra kitap evinden ayrılmaya karar verir. Eşyalarını toplayıp oradan ayrılırken bir kez daha geriye dönüp dönmeyeceğini bilmemektedir.

1.4.3.Tema

Roman, ana karaktere miras bırakılan bir kitap evinden yola çıkarak kurgulanmıştır. Konu olarak kitapların insanların hayatındaki yerinden ve toplumun onlara karşı duruşundan bahsetmektedir. Eserde kitabın genellikle erkekler tarafından kabul gördüğü, bayanların ise kitaplara fazlalık bir nesne olarak baktığı vurgulanmaktadır. Kahraman, kitaplara aşırı bağlı bir insandır, evindeki kitapları bile sığdıracak bir yer bulamazken kendisine bırakılan mirası kabul etmekte tereddüt eder. Eşiyle birlikte yurt dışında geçirdikleri günün akşamında yemekte mirastan bahsedince eşi, kahramanın huzursuzluğunun sebebini anlamış olur. Kitap evine sık sık gidip orada uzun zaman geçirmeye başlayınca eşiyle aralarındaki sorun daha da artar ve eşi evden ayrılıp yaz tatilini yalnız başına geçirme kararı alır.

Eşinin gösterdiği bu tepki aslında eserin ana temasını oluşturmaktadır. Çünkü eserde de geçen “*Kitap eril dünyanın nesnesidir*” sözünü akıllara getirmektedir. Romanda kitaplara önem verenlerin ve onlarla ilgili sapkınlıkları meydana getiren kişilerin erkekler olduğu vurgulanmaktadır. Günlük hayatın içinde kadınlar kendilerine yüklenen görevlerle uğraşırken kitaplara ayıracak zaman bulamamaktadırlar. Tüm yoğunluklarının içinde kitap onlar için bir obje veya fazlalık bir eşyaymış gibi görülmektedir. Kadınlar kitaplara vakit ayıramazken vakit ayıran erkeklere de çok hoş bir gözle bakmamaktadır. Kahramanımızın eşi de kahramanımıza kalan mirası öğrenince rahatsız olmuştur. Kahramanımızın var olan kitaplarına ek yeni kitapların ortaya çıkması onu rahatsız etmiştir. Kahramanımız Kitap Evi’ni gördükten sonra evdeki kitapların sırrını çözmek için oraya daha çok gidip gelmiştir. Kadınlar kitaplara fazlalıkmış gibi baktığı içinde kahramanımızın eşi evini terk etmiştir. Aslında terk edilen şey ev değildi evin içinde var olan kitap tutkusuydu. Kitap tutkusunu dizginleyemeyen kahramanımız artık kitaplara tamamen iç içe yaşamıştır.

Aradaki sorunsal unsur ortadan kalkınca kitap kahramanımızın hayatının merkezi olmuştur ve böylece kitaplar erkeklerin hayatında daha ön plana çıkmıştır.

1.4.4.Şahıs Kadrosu

Kitap Evi, kahramanın Saraybosna’da katıldığı bir veda yemeği ile başlamaktadır. Romanda kahramanın ve diğer kahramanların fiziksel özelliklerine dair herhangi bir bilgi verilmemiştir. Roman, kahraman anlatıcı bakış açısıyla yazıldığı için tüm karakterlerle ilgili bilgiler kahramanın düşüncelerinden yola çıkılarak bir araya getirilmektedir:

Saraybosna’daki veda yemeğinin ardından ülkesine dönüş yapacağı zaman okuyucu kahramanın uçak korkusu olduğunu öğrenir. Kahraman, etrafındaki insanların uçak korkusunun olmamasına anlam veremezken, etrafındakiler de onun uçaktan korkmasına şaşırılmaktadır.

Kahramanın alışkanlık haline getirdiği bir durum vardır. Kahraman her yolculuk sonrasında bir saatliğine de olsa ofise uğramakta ve yokluğunda birikenleri gözden geçirmektedir.

Kahraman, yazılarını nasıl yazdığından da bahsetmektedir. İlk başta yazılarını düz bir şekilde kâğıda aktarmakta, sonrasında ise üzerlerinde çalışıp düzeltmelerini yapmaktadır. Metnin son şeklini içine sindiği an yayımlamaya karar verir.

Kahraman, her gün sabahları evde çalışır. Sonrasında işyerine gidip oradaki işlerini yoluna koyar. İş görüşmelerine gideceği zaman öne sürdüğü en önemli kıstas da budur.

Babası, ülkenin ileri gelenlerinden biridir, bu nedenle onun da tanınmış biri olacağını düşünen çok sayıda insan vardır. Kahraman bu görüşü yanlış çıkarmış, kendi işinde çalışan orta seviye bir insan olarak hayatını devam ettirmiştir. Burada bahsedilenler Batur’un hayatından benzerlikler taşımaktadır. Onun babası da dönemin önde gelen siyasetçilerinden biridir ve kendisi de babası gibi tanınmış biridir.

Kahramana göre iyi bir eser, kendini uzaktan belli etmez, etrafında bir çember vardır. Kitabın içine tamamen girilmedikçe iyi bir eser olduğunun anlaşılmayacağını söyler.

Kitapların bir tutku olduğunu, onları okumanın bir sırası olmadığını ancak yazmanın bir sırasının var olduğunu söyler. O, yazdığı metinleri düzenler ve bu metinlerin üzerine akıl yürütür. Bu yaptıklarının normal bir şey olmadığını düşünür.

Kahraman, karmaşık bir düzensizlik içinde yaşadığından, etrafındakiler tarafından yanlış anlaşılmaktan korkmayan biri olduğunu belirtir.

Kahraman, kitaplara büyük bir tutkuyla bağlanmıştır ve hayatın içinde onlarla kendine ek bir hayat daha yaratmıştır. Kahraman, kitapseverlerin içinde yaşamıştır. Ona göre kitapseverler diğer kişilerden ayrı bir kabile üyesidir:

Tutkularını ve sevdiği unsurları bilen bir kişinin kendisine ormanın içinde bir Kitap Evi miras bırakacağını düşünür. Onun hayatı kitapların arasında geçmiştir. Bu nedenle bütün duygu ve düşüncelerini biçimlendiren unsurların kitaplar olduğunu söylemektedir.

Etrafında okumayı sevmeyen insanlar vardır. Kendisi okumayı sevmeyen bu insanlardan uzak durduğu gibi bu kişilere hayran olanları da sevmemektedir. Kahraman etrafında kitap okumayı sevmeyen kişiler olduğundan dolayı kendisiyle yapılan söyleşide ölümünden sonra kitaplarını bağışlamayacağını aksine dağıtılmasını istediğini belirtir.

Kahraman, her yazarı kütüphanesine koymamıştır. İnsanları oyalayan, onları kandırmak isteyen yazarları kütüphanesine sokmamaktadır. Kahramanın bu özelliği Beyefendi'nin kitap seçimine benzemektedir. Beyefendi de Kitap Evi'nde her yazara yer vermemiş. Yazarları seçerken titiz davranmıştır.

Yakın ve uzak gözlüğü kullandığı için camları sevmemekte ve onlardan korkmaktadır. Camlar onu huzursuz kılmaktadır. Aynı anda içeri ve dışarı açılabilen çok sayıda gözün olduğu şehirlerden bile rahatsız olur.

Kahraman, gözlük kullanan biridir ve bu yüzden camları sevmemektedir. Camları sevmediği için kendisine bırakılan kütüphanenin de camlı olmasından rahatsızlık duymuştur.

Kahramanın hayatında müzik önemli bir yer edinmiştir. Vazgeçemediği tek şeyin müzik olduğunu ifade eder. Kitap Evi'ne yerleştiği ilk andan itibaren kendi müzik dünyasını orada var eder.

Kahraman, ortaya koyacağı her şey için bir defter tutmaktadır. Gördüğü fikirleri yazabileceği küçük bir defteri her an yanında bulundurur. Kahramanın bu özelliği Batur'un hayatından izler taşıdığını gösterir. Batur, okuduğu, dinlediği veya yazdığı metinlerden üretme esnasında kendisinin fikirlerine yardımcı olacak bilgileri topladığı bir dosyaya sahiptir.

Kahramana göre kitap deliliği, yaratıcılığın aşıldığı noktada başlar. Kendisi bir kitap tutkunudur ama henüz kitap delisi olamamıştır

O, kitap okurken kişinin kendini etraftan soyutlayıp kitaba girmesi gerektiğini ifade etmektedir. Okur, kendini kitaba kaptırdığında, kafasını yastığa koyduğunda gerçek dünyaya geçilir.

Kahraman, kapısı kilitlenen mekânlara ve nesnelere karşı her zaman tutku duymaktadır. Houari Touati ile konuştuktan sonra zihninde dolap imgesi canlanır. O, zihninde canlanan kitap dolabı kavramıyla ilk kez Binbir Gece Masalları'nda karşılaşmıştır:

Birden aklıma Houari Touati geliyor. Çıkar çıkmaz gördüğüm kitabının yayın haklarını hemen aldırıştım: İslâm dünyasında kitap koleksiyonlarının, kütüphanelerin, kitap 'dolap' larının tarihini kateden bilgelik dolu araştırmayı henüz çeviriye verecek vaktimiz olmamıştı, bir gün işyerimde çalışıyordum, giriş katında bir hocanın birkaç öğrencisiyle birlikte elyazması koleksiyonunu görmek için izin istedikleri haberi ulaştı, yukarı getirmelerini söyledim, odama giren ve aynı yabancı dili konuştuğumuzu öğrenince rahatlayan adam " benim adım Houari Touati" dediğinde masamdaki kitabını göstermişim ona, karşılıklı şaşkınlığımız ve coşkumuz görülmeye değerdi. Koleksiyonu tabii incelemesi için o an açtık, asıl baş başa Doğunun kitap evreni üzere birkaç saat süren konuşmalarımız besleyici oldu- "dolap" imgesi bu karşılaşmadan sonra aldı yürüdü kafamın içinde, ben her vakit kapatılabilen, kilitlenen, bir kapısı olan mekânlar ve nesnelere tutku duymuştum.⁷⁵

Bilgelik Dolabı'nın yazarıyla akıl sır ermez bir raslantı sonucu karşılaştığımız günkü sohbetimizde, ona kitap dolabı kavramıyla ilk kez Binbir Gece Masalları'nda(1017) karşılaştığımı aktarmış, sonra ona işyerimdeki üç duvara yaptırdığım simsiyah kapaklı kitap dolaplarını göstermişim. Bir seferinde, erken yaşta kaybettiğim bir arkadaşım yönettiği dergide kitapseverlerle yaptığı dizi röportaj için kendisini kırmamamı rica etmiş, sorularını yanıtlayınca da ünlü bir fotoğrafçımızı kütüphanemin fotoğraflarını çekmek için göndermiş, adamcağız kapaklarını açmayı reddettiğim kara dolap kütlesinin karşısında ne yapacağını şaşırmıştı. Anekdot Hourai'yi kahkahalarla güldürmüştü. Sekizyüz doksansekizinci gece başlayan, Şehrazat'ın ballandıra ballandıra, bir o kadar da dolandıra dolandıra, geceden geceye aktararak anlattığı " Büyülü Kitabın Hikâyesi" için yıllardır kafamda çeşitli değişkenler serpiliyordu; birinden birini seçemeyeceğimi görelî beri, Tristan Shandy'yi çağrıştıran sapak dolu özelliğini yansıtacak uzun bir labirent kurma hedefiyle tasarımı köşesinde zaptetmeye çalışıyor, oysa

⁷⁵Batur, *Kitap Evi*,123.

çıkagelen her yeni değişkeni dosyasına eklemekten keyifler devşirmekten geri durmuyordum.⁷⁶

Kahramanın otuz yıldan fazla süredir zihninde tasarladığı bir kitap vardır. Bu kitabın tasarımını Kitap Evi'nde görmüştür. Bir sabah uyanıp hırkasını ve şapkasını akarak kitap evinden ayrılır. Kitap evinden ayrılır ve ardında bir not bırakır. Geriye dönmezsem merak etmeyin şeklinde bıraktığı notun ardından düşünür. Geriye dönüp dönmeyeceğine karar veremez.

Kitabın bir diğer kahramanı Beyefendi'dir. Beyefendi fiziksel olarak romanda yoktur. Onunla ilgili bilgileri Rıza Bey'den ve kahramanın Kitap Evi'nin şifresini çözmeye çalışırken yaptığı gözlemlerden ulaşılmaktadır.

Beyefendi kitapları dizerken alfabetik bir sıra veya bir dizin hazırlamadığını, daha çok kendine özgü bir sıralama yaptığını görür.

Beyefendi, kütüphanesinde özel basım kitaplara yer vermez. Bu da onun gösteriş meraklısı ve özel basım düşünlerinden olmadığını gösterir.

Beyefendi kütüphanesinde bilim kurgu romanlarına, polisiye romanlara ve ansiklopedik eserlere yer vermez. O, kütüphanesinde daha çok basımı bulunmayıp kütüphanedeki varlığıyla kahramanı şaşırtan kitaplara sahiptir.

Beyefendi okuduğu kitaplara notlar alarak sadece kendisinin anlayabileceği işaretler koyarak okur. O, kitaplarına uzun zaman ayırmış ve onlara büyük özen göstermiştir.

Beyefendi kitapları okurken bunlara izler bırakan notlar düşmektedir. Kitapların arka kapaklarına notlarla dolmuş kâğıtları yapıştırmaktadır.

Beyefendi, evinde kitapları gölgeye düşürecek aksesuar kullanmamıştır.

Romanın bir diğer kişisi kahramanın eşidir. Eşi evdeki kitapları istememekte ve onlardan kurtulmak istemektedir. Kitapları sevmeyen onlara hoş bakmayan biridir.

Kahramanın eşiyle yirmi yıllık bir birlikteliği vardır. Yirmi yıl boyunca birbirlerine can yoldaşlığı yapmışlardır. Kahraman eşiyle birlikte Barselona'ya gider, eşi onun üzerinde bir farklılığın olduğunu anlar ona soru sorar, kahraman bir farklılık olduğunu söyler. Kahramanın eşi kitaplara sıcak bakmıyor ve evdeki kitapların bile çokluğundan şikayet etmektedir. Kahramanımıza bırakılan kitap

⁷⁶Batur, *Kitap Evi*, 125.

evini kabul etmemesini söylemektedir. Mirası kabul ettikten sonra kahramanımız eşinden uzaklaşmıştır ve sonucunda da evleri ayırma kararı almışlardır.

Eşinde gereksiz bir katılaşma vardır, onun katılaşmasına karşılık kahraman da katılaşmıştır. Eşi evden ayrıldıktan sonra o da izne ayrılır Kitap Evi'ne gider.

Romanın bir diğer kahramanı Rıza Bey'dir. Beyefendi'nin avukatıdır. Kahramana Beyefendi'nin bıraktığı mirası açıklamak için pazartesi günü 17.30'da ofise gelir.

Kahraman'a göre Rıza Bey, sır küpüdür ve söylemesi gerekenden fazla herhangi bir şey söylemeyen birisidir.

Rıza Bey, Kahramanı Dragos'taki kitap evine götürür. Kahramanın arabası olmadığı için yolculukta ona eşlik eder. Rıza Bey, koltuğu direksiyona çok yakın tutup arkasını yaslanmadan arabayı sürmektedir. Arabayı birinci viteste sürer iç sokaklarda ve yokuşlarda zorlanır.

Rıza Bey, Beyefendi'nin avukatı olmasıyla ön plana çıkmıştır. Beyefendi'yi tanımasına karşın kahramana onunla ilgili her hangi bir şey söylememektedir. Bununla birlikte Beyefendi'yi tanıyor olması onun için farklı bir anlam taşır. Rıza Bey, Beyefendi'yi tanıdığı için onun kim olduğunu merak etmez.

Romanın bir diğer kişisi kahramanın arkadaşısıdır. Romanda kahraman gibi arkadaşının ismi de geçmemektedir. O, eşinden sonra kitap evinden bahsettiği ikinci kişidir ve kitap evinin sırrını onunla çözmeye çalışır.

Aralarında çok ortak yön vardır. Kahraman kısa sürede dost olmalarını buna bağlamaktadır. Arkadaşı mimarlık eğitimi almış biridir ve aynı zamanda kitap dünyasını da içten bir şekilde sevmektedir.

Arkadaşı kitapseverdir ama kitapların hastası değildir. Kitap, onun için hiçbir zaman hayatının olmazsa olmazı olmamıştır.

Kahraman, arkadaşıyla birlikte bir kulübe hayal etmiştir. Bu kulübe Beyefendi'nin miras bıraktığı kitap evine çok benzemektedir. Arkadaşı Beyefendi'nin onun bu hayalini bilen biri olabileceğini söyleyerek, bu kulübeden bir yerlerde söz edip etmediğini sorar. Kahraman söz edip etmediğini hatırlamadığı için notlarına bakmayı düşünür.

Romandaki bir diğerkarakter Dragos'taki evin bekçisi Salih'tir. Salih, kitap evinin her türlü işiyle ilgilenmektedir. Rıza Bey, kahramanı kitap evine götürdüğü zaman ona evi gezdiren kişidir. Kahraman, Salih'i şu sözlerle anlatmaktadır. Kahraman, Salih'e bir soru sorar ve verdiği cevaplardan onun ne kadar bilgili biri olduğunu anlar.

Bir diğerkarakter Salih'in eşi Hayriye Hanım'dır. Hayriye Hanım, kitapların bakımından ve temizliğinden sorumludur. Beyefendi kitapların temizliği konusunda Hayriye Hanım'a bizzat yol göstermiştir. Hayriye Hanım kendisine gösterilen yola göre kitapların temizliğini yapar.

1.4.5.Zaman

Romanda olayları geçtiğı zamana dair bilgiler çok azdır ve net değildir. Örneğinkahraman elli yaşındadır ve evleneli yirmi yıl olmuştur. Ayrıca Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarında neler yaptığından bahsetmektedir. Dolayısıyla romanda üç aylık bir zaman dilimi hakkında bilgi verilmektedir. Ancak olayların hangi yılda geçtiğı belli değildir.

Kahraman yirmi yıllık evli olduğunu eşiyle birlikte çıktığı yemekte söylemektedir.

Elli yaşında olduğunu ise eşinden yaşadığı ayrılık sırasında ifade etmektedir:

Kahraman, kitap evini araştırırken ve oranın tasarı olduğunu düşündüğünde haziran ayı içinde olduğunu söylemektedir:

Kahraman, Temmuz ayının başında kitap evini taramaya devam eder ve Beyefendi'nin kitap evinde yer vermediğı kitaplardan bahseder:

Kahraman, eşine kitap evinden bahsettiğinde yılın hangi döneminde oldukları belli olmaktadır. Çünkü eşi bu tartışma sonrasında yaz döneminde ayrı kalmak istediğini ve ağustos ayını Toscana'da Sienna'dan çeyrek saatlik bir köyde geçireceğini belirtmektedir.

Kahramanın yakın arkadaşıyla buluşması da ağustos ayında yaşanmaktadır.

Romanda zaman ifade eden unsurlardan biri de kitap evine ilk alınan kitap 9 Ekim 1938 tarihlidir ve son alınan kitap ise 24 Mayıs 2002 tarihlidir. Kahraman bu iki kitap arasında altmış beş yıllık bir zaman dilimi olduğunu ifade etmektedir.

Romanda altmış beş yılda toplanan eserlerin var olduğu söylenir. Kahramanın bu kitaplarla tanışması ve Kitap Evi'nin şifrelerini çözme çabası eserde üç aylık bir zaman diliminin anlatıldığını göstermektedir.

Romanda kahramanın vurguladığı bir eser olan Kütüphane: Başka Bir Labirent Öyküsü'nü yazılma yıllarından bahsedilmektedir. Bu kitap bir kütüphane unsuru temel alınarak yazılmıştır. Kahramanımız kendisine bırakılan Kitap Evi'nin bu kitaptan etkilenecek hazırlanabileceğini düşünmektedir. Bu kitabın yayınlanış tarihi 2005'tir. Mirası bırakan kişi altmış beş yıldır biriktirdiği kitaplarını 2005 yılında yayınlanan bu eserden etkilenecek Kitap Evi'nde bir araya toplayıp kahramanımıza miras bırakmıştır. Kahramanımız kitap evinde bulunduğu gizemli odadaki kitapları karıştırmaya başlamıştır ve bu kitaplar karşısında daha büyük bir şaşkınlık yaşamıştır. Gizemli odadaki kitapların hepsi özenle seçilmiş ve saklanmış kitaplardır. Kahramanımız bu kitapları incelerken roman bitiyor.

... Kitap Evi'nin tersine, alfabetik düzen gözetilmiş burada. Başımı ateş basmış, birini bırakıp ötekini alıyorum elime: Daidalos'un Hareketli Ölü Nesneler'inden Saint-John Perse'in Gestapo tarafından elkonulan yayımlanamamış şiir kitabının tek nüshasına, Onat Kutlar'ın Kül'ünden Yusuf Atılgan'ın Eşek Sırtındaki Saksığan'ına genişledikçe kayıp yapıtlar kütüphanesi, içim sıkışıyor. Kapının yanbaşındaki bölmede, Walter Benjamin cildine, Tarih Üzerine Tezler (Son Versiyon)'a rastlıyorum, heyecanla, sanki Port-Bou'da kaybolan siyah çantadaki metni içinde bulacakmışım gibi cildi yerinden çıkarıyorum derken, yanındakini yere düşüyor, eğiliyor alıyorum- birden köredici bir ışık kaplıyor içerisini.

2003-2013

Kitap Evi'nde romanın sonunda gördüğümüz tarihten anlaşılacağı gibi üç aylık bir zaman dilimi içerisinde on yıllık bir dönemden bahsetmektedir. On yıllık zaman diliminde yaşanan olayları hazırlayan dönem Haziran'da anlatılmaya başlanıp Ağustos ayında son bulmuştur. Üç aylık zamanın içinde altmış beş yıllık kütüphane hikâyesi ve yaşanan on yıllık serüven aktarılmıştır.

1.4.6.Mekân

Romanda geçen mekânlardan ilki Saraybosna'dır. Romanda olaylar kahramanın Saraybosna'da katıldığı bir veda yemeği ile başlamaktadır. Bu veda yemeği Saraybosna çarşısının ortasında bir lokantada düzenlenmiştir.

Romanda geçen ikinci mekân ise kahramanın ofisidir. Kahraman, bu ofiste yazı çalışmalarını sürdürmektedir. Ayrıca Beyefendi'nin bıraktığı mirası bu ofiste öğrenir.

Bir diğer mekân ise Dragos'tur. Dragos, kahramanın çocukken gittiği ama hatırlayamadığı bir mekândır. Burası aynı zamanda Beyefendi'nin kitap evini kurduğu yerdir. Dragos, çevresinde bulunan Bostancı ve Tuzla'ya göre betonlaşmadan yeşillik kalabilen uzaktan bakıldığında kıyıya yaklaşmış bir yüzer adaya benzemektedir.

Romandaki diğer bir mekan olan Andora Yaz Üniversitesi, kahramanın içinde bulunduğu kararsızlıktan kurtulacağı bir mekân olarak kurgulanmıştır. Andora dünyanın en küçük ülkelerinden biridir. Bu ülke kahramanın zihnini rahatlatmasına yardımcı olacaktır. Kahraman zihninde var olan karmaşıklığı çözümleyebilmek amacıyla üniversitenin çağrısını kabul etmiştir.

Bir diğer mekân ise Barselona'dır. Burası kahramanın kendisine bırakılan mirastan eşine bahsettiği yerdir. Bofill'in hakkında yaptığı konuşmadan sonra eşile birlikte yemek yerken ona kendisine bırakılan mirastan bahseder:

Romandaki mekânlardan bir diğeri ise Sienna'dır. Sienna, Toscana'dan çeyrek saat uzaklıkta bir köydür. Eşi yaz tatilini yalnız bir şekilde burada geçirecektir.

1.4.7.Anlatıcı

Romanda kahraman anlatıcı kullanılmıştır. Batur, diğer romanlarının aksine anlatıcı olarak bu romanında kendisini hissettirmemekte, biyografik özelliklerini kahraman üzerinden romana dâhil etmektedir:

Yolculuk sonrası işyerinde hep böyle olur: Haftanın son gününü peşpeşe toplantılar, görüşmelerle tamamladım, haftanın ilk gününde durum değişmedi. 17.30'da odama girdi Rıza Bey, yerimden kalkarak elini sıktım, hemen "ne içersiniz?" diye sordum. "Bir bardak su alırım efendim" dedi: "Şeker var bende, ne yesem ne içsem dokunuyor, dikkatli

yaşamayı öğrendik.” Giyimi kuşamı, hali tavrı ile hiç yabancı gelmedi bana- Rıza bey: İşini ciddi biçimde yapan, dürüst ve sağlam, besbelli muhafazakâr biriydi. Gene de, benim gibi ilk izlenimlerinde yanılmakla nâm salmış bir bozuk gözlemcinin saptamalarına güven olmazdı. Uzatmadan söze girdim:

-Kestirmeden gittiğim için kusura bakmayın, beni aradığınızda bir toplantıdaydım yurtdışında, döndüğümde yardımcım söyledi, nedir kuzum bu acil ve önemli miras meselesi..?⁷⁷

Aslında, Kütüphane sonrası ne çok soru soruldu. Bir tanesini ayırmıştım: ”Kütüphanede mi yaşıyorsunuz?” Arkadaki niyeti yanlış okumadıysam, akıllıca sorulardandı.

Evde, sokakta, büyük şehirde, adada, balkonda, odada hücrede, yabanelde, kâh birinde kâh öbüründe yaşamış, yaşıyordum. Birilerine daha yakın, birilerine daha uzak bir konumda, belli bir topografik yelpaze içinde geçmişi geçecekti besbelli hayatım.⁷⁸

Enis Batur, romanların içine dahil olup yazarlık faaliyetlerinden, romanlarını yazma aşamasından bahsetmektedir. Acı Bilgi, Elma ve Kravat romanlarında bizzat kurgunun içinde yer alırken Kitap Evi romanında olaylara dâhil olmayıp düşüncelerini ana kahraman üzerinden dile getirmiştir.

1.5.SIR

1.5.1.Roman Tanıtımı

Batur, Sır adlı romanı bir yayınevinin önerisi üzerine yazmıştır. Batur, romanını yazmaya karar verdiğinde dosyasında bulunan notları karıştırır ve ilk hazırlıklar sonrasında kitabını yazmaya başlar.

Batur, kitabını yazarken esinlendiği metinden bahsetmektedir. On yıl öncesinde 1944 yılında okuduğu Pascal Quignard’ın “*Dünyanın Bütün Sabahları*” adlı kitabından etkilenmiş ve bu kitabı yazmaya başlamıştır.

Sır, Enis Batur’un 2009 yılında okuyucuyla buluşan romanıdır. Romanın başlangıç kısmından da anlaşılacağı üzere sır imgesi, romanın geneline hakim olan bir havadır. Olayları çözümleyebilmek için Batur’un metnin içine yerleştirdiği şifreleri çözebilmek gerekmektedir. Romanın kahramanı olarak bir müzik unsuru olan Viyola de Gamba seçilmiştir ve eserde bunun hikâyesi anlatılmaktadır.

⁷⁷Batur, *Kitap Evi*, 10.

⁷⁸Batur, *Kitap Evi*, 46.

Roman, Jordi Savall'ın eşinin 1 Ağustos 2001 gününde 60 yaşını dolduracağını haber veren bir mektupla başlar. Bu mektupta Jordi Savall'ın arkadaşları doğum gününe çağrılmaktadır ve Jordi Savall'a herhangi bir şey söylenmemesi belirtilmektedir. Mektupta doğum günü için seçilecek olan hediyelerde nelere dikkat edilmesi gerektiğinden bahsedilmektedir.

Batur, romanının asıl kahramanının sırrı ve sır olarak gördüğü unsurun viyola da gambada olduğundan söz etmektedir. Romanın sırrı viyola da gambadır. Viyola da gamba, bacakların arasına tutulup oraya sıkıştırılan bir çalgı aletidir. Bacakların arasına sıkıştırıldığı an tellerin gerildiği görülür. Viyola da gamba yere tam ortasından dokunur, omuzları düşük, pervazları incedir.

Viyola da gambanın insan sesine en yakın çalgı aleti olduğu söylenmektedir. Bas viyola gambanın yaşlı bir adamın sesini çıkarabildiğini, ince telleriyle de küçük bir çocuğun sesini çıkarabildiğini söylemektedir. İnsan sesine bu kadar yakın olduğundan dolayı ortadan kaybolmuştur. 300 yıl yaşamış bir müzik aleti, yok olmaya başlamış, bu aletin yerini keman almıştır.

Enis Batur, Jordi Savall'a gönderdiği mektupla romana dahil olmaktadır. Kahraman, hikâyeyi yazma sebebini anlatıp yazdığı hikâyeyi mektupla birlikte gönderir. Jordi ve ailesi, bunu olumlu karşılamaz, kendilerine sorulmadan böyle bir çalışmanın yapılamayacağını belirtirler.

Romanda anlatılan kişinin gerçek ya da kurmaca olduğu tam olarak bilinmemektedir. Enis Batur, gerçekten böyle birini tanımış da olabilir. Romanda bilinmezlerin içinde açıkça bilinen tek şey, kahramanın büyük bir müzik tutkunu olduğudur.

Batur, romanın son bölümünde okuyucuya seslenir. Romanın son bölümüne gelindiğini, kurmaca veya gerçeğin ne olduğuna bakılmaksızın okuyucuların da romanın kahramanı olduğunu belirtir.

Batur, romanında figür olarak kullandığı Server Dede'nin hikâyesini anlayabilmemiz için Zarccone'un dilimize de çevrilmiş kitabını çıkarıp üçüncü bölüm olan sır bölümüne bakılması gerektiğini belirtir.

Enis Batur, Thierry Zarccone'in kitabını yayımlanmadan önce okumuştur. Yazarların okurun sahasını işgal edebildiğini bildiği için yazar, yayımlanmamış

bir kitabın bölümünü kendi eserinde yayımlamakta sakınca görmez. Okuduğu kitaptan ilham alarak kendi kitabını yazmıştır.

Batur'un Pascal Quignard'la daha öncesinden mektuplaştığı açığa çıkar. Pascal, İstanbul'a geldiğinde yazar onunla uzun yıllardır görüşüyormuşçasına muhabbet eder.

Sır romanı, aslında bir sessizliğin romanıdır. Kitabın sayfalarını sır perdesi kaplamıştır. Yazar, Sır'ın sessizliğini Jordi Savall'ın sessizliğiyle anlatır. Jordi, İskenderun'daki çiftliğe yerleştikten sonra sessizliğe bürünür ve bunu eserlerine yansıtır. Enis Batur'un satır aralarını sessizliğe bürümesi, okuyucuları hayal kırıklığına uğratar.

Yazar, roman bittiğinde de onu bitmiş saymaz. İçerisine eklemeler, çıkarmalar yapar. Enis Batur, Sır'ı bitirdikten sonra roman üzerine düşünmeye devam etmektedir. Romanın içinde var olan kahramanların kimilerinin gerçek kimilerinin kurgu olduğuna tam olarak karar verilemez. Roman yazılır, biter ama yazarın aklında hala bir soru vardır: "Romanda geçen gerçek sır hangisidir."

Sır, Enis Batur'un daha önce yayımlanmış olan Acı Bilgi ve Elma romanından izler taşıyan bir eserdir. Elma, romanında kahramanları nasıl yarattığından, birbirleriyle nasıl tanıştırdığından bahsetmektedir. Acı Bilgi romanında üzerinde durduğu Fugue sanatına Sır romanında da yer vermiştir. Sır, Acı Bilgi'nin devamı olarak okunabilecek bir romandır. Acı Bilgi romanında Fugue sanatının üzerinde durulurken Sır romanında Viyole da Gamba'dan yola çıkılarak bir sır yaratılmaya çalışılmaktadır. Acı Bilgi ve Sır romanını şekillendiren unsur müziksel öğelerdir.

1.5.2.Olay Örgüsü

Sır romanı farklı metinlerin bir araya getirildiği bir roman olarak okurun karşısına çıkar. Romanın olay örgüsü beş ayrı bölümden meydana gelmektedir. "Önhikâye: İlk Sır", "Yumak", "Hikâye", "Gül" ve "Eğer" bölümlerinin her birinde yazar, ayrı bir konu üzerinde durur.

Birinci bölüm olan Önhikâye: İlk Sır, Jordi Savall'ın doğum günü organizasyonuyla başlamaktadır. Jordi Savall'ın eşi Montserrat sürpriz bir doğum günü düzenler ve bunun için arkadaşlarına mektup yazar. Bu mektupta doğum

gününün kutlanacağı mekân ve arkadaşlarının hediye alırken dikkat etmesi gereken şeylerden bahsetmektedir. Arkadaşlarından maddi değeri düşük ama manevi değeri yüksek hediyelerin alınmasını ister. Doğum gününe Jordi'nin dostları, meslektaşları, öğrencileri ile ilk ve ortaokul yıllarından arkadaşlarını çağırırlar. Montserrat'ın doğum gününe gelenlerden ne istediğini belirten ifadelerle mektup bitirilmektedir.

Sant Feliu de Guixols manastırında doğum günü kutlamak için Jordi'nin arkadaşları hazır beklemektedir. Doğum gününe gelemeyenler de hediyesini göndermiştir. Jordi gecenin sonunda teşekkür konuşmasını yaptıktan ve dostları ile vedalaştıktan sonra evine giderken 60. yaş gününü böyle güzel bir şekilde kutlanmasının hüznünü yaşar. Doğum gününe gelemeyen ve yıllardır görüşmediği bir arkadaşı olan Ali Zorlu da ona hediye göndermiştir. Ali'nin doğum gününde hediye göndermesi onu şaşırtır. Çünkü bu hiç beklemediği bir şeydir. Jordi doğum gününden sonra eve gidene kadar sessizliğini korur. Jordi, büyük bir şaşkınlık yaşar. Ali, çok başarılı bir öğrencidir ve Jordi, onun kendisinden daha güzel enstürman çaldığını düşünür. Ali sınıflarındaki en dikkat çekici öğrencisidir. Hocaların söylediği yoldan gitmeyip kendi tarzını oluşturacak şekilde enstürman çalan biridir. Okulu bitirdikten sonra dünyanın en ünlü müzisyenleri arasına girmiştir. Jordi uzun yıllar Ali ile görüşmemiştir. Eve geldiğinde üzerindeki durgunluk eşinin merakını daha çok körükler ve eşine Ali'yi anlatır. Montesrrat kendisinin Ali'den daha iyi çaldığını söyleyerek onu teskin eder. Bu konuşma ile romanın ilk bölümü sona ermektedir.

İkinci bölüm "Yumak" adını taşımaktadır. Bu bölümde yazar, Sır romanını yazış macerasından bahsetmektedir. Bu romanı yazma sebebi bir yayınevinin isteği üzerine olur. Yayınevi, ünlü kişilere doğum günlerine özel olarak bir eser hazırlanmasını ister. Bunun üzerine yazar, notlarını incelerken Jordi Savall dikkatini çeker. Bestelerini, konserlerini dinleyerek hakkında bilgi sahibi olduğu Jordi Savall'ın hikâyesini yazmaya başlar. Viyole de Gamba'nın özelliklerine de eserinde yer verir. Kaç yılında popüler olduğu, nasıl tutulduğu vb. konular anlatılır. Tüm bunlar anlatıldıktan sonra kitap sona erer. Kitap bittiğinde bu durum yazarın içine sinmez ama yazar daha sonrasında kitaba müdahale edebileceğini bildiği için biraz rahattır. Batur'un kendisini tanıtan ve romanını yazış sebebini

anlatan bir mektupla kitap Jordi Savall'ın adresine postalanır. Bu aynı zamanda ikinci bölümün sonudur.

Üçüncü bölüm “Hikâye” adını taşımaktadır. Bu bölümde yazar Jordi Savall'ın okul hayatından bahsetmektedir. Okuduğu okul çok disiplinlidir, bir nevi hapisane gibidir. Okul, öğrencileri çok zorlamış ancak hepsi de yaşadığı dönemin en başarılı müzisyenleri olarak yetişmiştir. Jordi Savall da okuldaki en başarılı müzisyenlerden biridir. Okulda sorun çıkaran öğrenci olarak kendisinden üstün olan, hocalara karşı gelen tek kişi Ali Zorlu'dur. Ali hocaların söylediği şekilde değil de kendi becerisi ve isteği tarzında eserlerini çalmaktadır. Ali'yle okul bittikten sonra çok fazla görüşmeyen Jordi, başarılı hayatını devam ettirip her yıl turnelere çıkmıştır. Jordi, altmış yaşını doldurduktan sonra Adana'ya gitme kararı almıştır. Orada ailesinden kalan evde Server dayısıyla birlikte yaşayacaktır. Bu birliktelikten belki de mesut bir hayatın doğacağını düşünmektedir. Kararını verdikten sonra eşyalarını toplayıp Adana'ya gider ve Adana'daki çiftlikte kendisine modern bir stüdyo hazırlayıp bundan sonraki yaşamını bu evde geçirir. Jordi Savall çiftliğe yerleştikten sonra orayı tanımaya başlar ve Server Dede ile tanışır. Server Dede'nin yardımıyla çiftliğin işleriyle uğraşıp oradaki kişilerle yaşamaya başlar. Jordi Savall bir gün ahırdan bir at alıp gezmeye çıkar, gezerken kaza geçirir ve hastaneye kaldırılır. Hastanede uyandığında başında bulunan kişiye ata ne olduğunu sorar. At ağır bir şekilde yaralandığı için öldürülmüştür. Bunun üzerine Jordi üzülerken asıl ölmek isteyenlerin ölmediği ölmek istemeyenlerin öldüğü bir dünyada yaşadıklarını söyleyerek sessizliğe bürünür. Hastaneden çıktıktan sonra Server Dede ile daha çok vakit geçirmeye başlar. Zaman ilerledikçe çiftlikte Jordi'nin en yakın arkadaşı Server Dede olur. Server Dede tasavvuf bilgisi olan bir kişidir. Akşamları oturduklarında Jordi'ye dini konulardan bahsetmektedir. Bir tekke deymişçesine onu eğitir, ona dersler verir. Zaman ilerledikçe Jordi dünyadan elini ayağını çekip Aziz Jordi unvanına uygun bir yaşam seçer. Jordi'nin Server Dede ile tanışması onunla beraber eğitim alması Server Dede'nin yaşamının son iki buçuk yılına denk gelmiştir. Jordi Server Dede öldükten sonra ondan öğrendiği bilgilere göre yaşamını devam ettirmiştir. Üçüncü bölüm Server Dede'nin hayatının son bulmasıyla bitmektedir.

Romanın dördüncü bölümü “Gül” adını taşımaktadır. Bu bölümde Batur’un Jordi Savall’a yazdığı mektup ailenin eline ulaşır. Jordi Savall ve ailesi kendilerinin haberi olmadan bir kişinin onların hayatını böyle derinlemesine anlatmasını pek doğal karşılamazlar. Jordi kendisine gelen mektubun ilk başta sınıf arkadaşından geldiğini düşünür, daha sonrasında mektubu açtığında Türk bir yazardan geldiğini öğrenir. Mektubu okudukça Jordi’nin zihninde soru işareti belirir. Batur’un kendisini ünlü olduğundan dolayı suçladığını zannetmektedir. Oysa yazar, Jordi’nin müziğe olan tutkusunu önemseyip bu kısma kitapta geniş yer verir. Irak savaşlarının başlamasıyla konserlerini iptal ettiğini de anlatır. Bölümün sonunda Enis Batur’un kendisinin de müziğe ilgi duyduğu ortaya çıkar. Romanın kahramanının gerçek ya da kurmaca olduğunun detayı verilmeden musikiyle bütünleştiği söylenerek bölüm sonlandırılır.

Romanın son bölümü “Eğer” adını taşımaktadır. Bu bölümde yazar kendisini romana dâhil ederek okuyucuya seslenir. Romanda yaptıklarından ve yapmak istediklerinden bahseder. Yine sırlarla dolu bir roman olduğunu ve romanın tam anlamıyla çözümlenebilmesi için izlerin takip edilmesi gerektiğini söylemektedir. Batur, romanda bir tane imge olduğunu ama birden fazla figürün bulunduğunu belirtir. Birden çok figürün etrafında toplandığı bir imgenin çözümlenebilmesi için okuyucunun karakterleri iyi belirmesi ve eserdeki rollerini tespit etmesi gerekmektedir. Batur, bu romanın çözümlenebilmesi için Zarcone’nin Türkçeye çevrilmiş olan kitabının üçüncü bölümü olan Sır’ın okunması gerektiğini belirtir. Bu bölüm okunduktan sonra Server Dede hikâyesi çözümlenecektir. Enis Batur, Thierry Zarcone’nin kitabını basılmadan okuyan ender insanlardan biridir. Batur, müzikle bağlantısını anlattıktan sonra Marin Marais’le nasıl tanıştığını, figuelere nasıl ulaştığını, onu ilk kez nerede dinlediğini anlatır.

Romanın sonunda Ön Hikâye bölümünde Jordi’ye İskenderun’dan gönderilmiş cd’yi dinledikten sonra kapıldığı duygular, onu başka dünyalara götürür. İskenderun’daki çiftlikte bulunan stüdyonun kapısı içeriden kapanmaktadır. Jordi, Server Dede’den duyduğu Attar’a ait sözleri düşünerek, sabahın erken saatlerinde bir gün önce kayda aldığı besteyi dinlemeye başlar. Bu besteyi dinledikten sonra İstanbul’dan gelecek olan konuğunu ağırlayacaktır.

Roman, Jordi'nin İstanbul'dan gelen konukla birlikte at binip Amanos dağlarına doğru gitgide daralan ovanın dibinde, güçlü güney rüzgarlarının hakim olduğu Yarıkkaya'ya doğru ilerlerken sona ermektedir. Yazar, bu ilerleyişi yeryüzünde pek az kişinin duyma fırsatı bulduğu eşsiz bir sesin olduğunu söyleyerek bitirmektedir.

1.5.3.Tema

Romanın ana teması, üstün yetenekli dünyaca tanınmış bir kahraman olan Jordi Savall ile üstün yetenekli ama yeteneğini sadece dört duvar arasında icra etmeye çalışan iki yaşıt kişinin arasında geçmektedir.

Romanın ana kahramanlarında biri olan Jordi Savall, gerçek hayatta da müzik tutkusuyla dinleyicileri tarafından beğenilerek dinlemektedir. Jordi Savall müzik eğitimine altı yaşındayken Igualada Çocuk Korosu'nda başlamıştır. 1964 yılında viyolonsel eğitimini aldığı Barselona Konservatuarı'ndan mezun olmuştur. 1965 yılında Ars Musicae Akademisi'nde antik dönem müziği eğitimine başlar ve aynı zamanda kendi imkânlarıyla viyola da gamba da öğrenmeye çalışır. Viyola da gambayı, bilen ayrıcalıklı kesimin dışında geniş bir dinleyici topluluğuna tanıtır. Birlikte Hespèrion XXI, La Capella Reial ve Le Concert des Nations adıyla çeşitli topluluklar kurduğu Montserrat Figueras ile dünyanın dört bir yanından farklı insanlarla tanışır ve viyola da gambayı onlara da tanıtır. Yaşadığı çağın en önemli müzisyenlerinden biri olan Savall, konser sanatçısı, eğitimci, araştırmacı ve kültür ve müzik projelerinin duayeni olup tarihi müziğin günümüzde yeniden değerlendirilme çalışmalarının önde gelen ismidir.

Sır romanında kahramanlar arasında ilişki anlatılırken asıl kahramanın Viyola da Gamba olduğu görülür. Viyola da Gamba romanın kurgusunda hâkim olan sırla birlikte ilerlemektedir. Bu sır, doğada kendiliğinden var olan mutlak bir sırrın ta kendisidir. Romanın çözülmesi gereken sırlarından biri de romandaki kahramanların gerçek mi kurmaca mı olduğudur. Yazar kahramanlarını kurgularken gerçek hayattan esinlenir ama bu kişilerin tamamen kurmaca mı yoksa gerçek kişiler mi olduğuna dair net bir şey söylemez. Romanın asıl sırrı Jordi'nin aziz olma yolunda ilerlemesidir. Jordi aziz olmadan önce bir yolculuğa çıkmıştır. Bu yolculuk ilk başta konser verdiği turneler şeklindedir. Bu

yolculuklar sonrasında insanlara yaklaştıkça acı çekmiştir. Çektiği acıyı unutmaya çalıştıysa da bunu başaramaz ve acısını müziğine yansıtır. Sonraki esas yolculuk Jordi'nin çiftliğe yerleştikten sonraki “aziz” olana kadar geçirdiği zamanı kapsamaktadır. Bu zamana kadar kendi acısıyla geçmişin acılarını seslendiren besteler yapmıştır. İnsan sesine en yakın sesi çıkarabilen Viyola da Gamba'nın da eşlik ettiği bu yolculuk iki güzel insanı birleştirip onların yaşamının bütünleştirir. Romanın sonunda kahramanlara ne olduğu bilinmediği için asıl kahramanların romanı okuyan insanlar olduğu anlaşılır. Okurların çıktığı yolculukla beraber romandaki sır çözülmüş olacaktır.

1.5.4.Şahıs Kadrosu

Roman, şahıs kadrosu açısından oldukça zengindir. Şahıslardan ön planda olan kişi Jordi Savall'dır. Diğer kahramanlar ise kurgunun akışı içinde rollerini tamamladıktan sonra ortadan kaybolur.

Romanın ana kahramanı Jordi Savall'dır. Kitap, Jordi Savall'ın doğum günü partisi için yazılan mektupla başlamaktadır. Jordi Savall, altmış yaşına girecektir. Doğum gününe gelen arkadaşlarını ve gönderilen hediyeleri görünce mahcup olur ve hüzünlenir. Eve giderken de aynı hava devam eder ve arabanın arka koltuğunda hiç konuşmadan oturur.

Hayatının büyük çoğunluğunu müzikle uğraşarak geçirmiştir. Öğrencilik yıllarında çalmaya başladığı viyola da gambayla bağını ömrünün sonuna kadar devam ettirmiştir. Roman da Jordi Savall, üzerinden aslında viyola da gambanın hikâyesi anlatılmaktadır.

Yazar, Jordi Savall'ın müzik dünyasında büyük başarı yakalamasında en büyük etkenin gizil gücü olduğunu söylemektedir. Jordi Savall, viyola da gambayı seçip onunla altmış yıl geçirdikten sonra geçmişi düşünmeye başlar ve parmaklarının altmış yıl bu alete nasıl dayandığını düşünür. Altmış yıllık süre boyunca Bach'ın ölçüsüzlüğüne, kuralsızlığına hâkim olabilmüş ve onu en iyi şekilde icra etmiştir. Bach'ın yetkin ve kusursuzluğunu yaratıcı tarafından verilen bir güç olarak görmektedir.

Jordi Savall, altmış yaşını doldurduktan sonra Adana'daki amcasının yaşadığı çiftliğe yerleşmeye karar verir. Yirmi beş yıl öncesinden daha modern

teknolojik aletlerle çiftliği donatıp eşyalarını içine yerleştirir. Yaşamının bundan sonraki yıllarını çiftlikte geçirmeye karar verir.

Romanın bir diğer kahramanı, Jordi Savall'ın eşi Montserrat Figueras'dır. Eşine düzenleyeceği doğum günü programıyla okuyucunun karşısına çıkmaktadır. Roman, Montserrat'ın yazdığı mektupla başlamaktadır. Montserrat Figueras, kahramana doğum günü hazırlığı aşamasında ve onun Ali Zorlu'dan aldığı hediye sonucunda içine düştüğü hüznü anlatılırken görülmektedir. Jordi Savall, Ali Zorlu'nun kendisinden daha başarılı olduğu düşüncesine kapıldığında ona destek olur ve asıl başarılı kişinin kendisi olduğunu söyler.

Ali Zorlu, romandaki bir diğer kahramandır. Jordi Savall'ın arkadaşıdır. Öğrenimlerini tamamladıktan sonra Jordi Savall, Ali Zorlu ile görüşmemiştir. Doğum gününde kendisi için paket gönderdiğini görünce şaşırır ve geçmiş hatırlayarak hüznlenir. Ali Zorlu, okulda enteresan kimliğiyle ön plana çıkmıştır. Okulun ikinci yılında jüri önünde Mr. Demahy'ı kendine özgü bir tarzda çalarak hocalarını büyülemiştir. Sonrasındaysa okuldan ayrılıp ülkesine geri dönmüş ve hayatını kendi tarzında çaldığı müzikle devam ettirmiştir. Ali, kitap kurduydü çok okurdu ve kimsenin ulaşamadığı notalara ulaşır bestelerde eksik kalan yerleri tamamlardı.

Ali Zorlu, Jordi Savall'ın “Dünyanın Bütün Sabahları” adlı film için yaptığı müzik kaydını göndermesiyle romana dâhil olmaktadır. Montserrat, daha önce ismini hiç duymadığı bir kişiden gelen hediye karşısında şaşırır.

Romanda yer verilen bir diğer kişi Marin Marais'in hocası Sainte-Colombe'dir. Marin Marais, çok başarılı bir öğrencidir. Sonraki yıllarında da başarılı bir müzisyen olmuştur. Hocası bunu anladığında onu engellememiş önünden çekilmiştir. Hatta kendisini bile aşabileceğini söylemiştir. Marin Marais hocasını aşabilmişken hiçbir öğrenci onu aşamamıştır.

Marin Marais ve Sainet-Colombe, uzun yıllar sonra bir yazar tarafından hayatı hikâyeleştirilen iki kahramandır. Dönemlerinde çok parlak bir yaşantıları olmasa da yazarın hayal gücünün etkisiyle zirveyi yakalamışlardır. Birbirinin tam zıttı olan hoca öğrenci ilişkisi yaşarlar.

Romandaki bir diğer karakter ise Server Dayı'dır. Server Dayı, Jordi Savall'ın kendisini bulma yolculuğunda ona eşlik eden kahramandır. O, Jordi

Savall'ın Adana'daki çiftlikte yaşayan bir akrabasıdır. Uzun yıllar görüşmemişlerdir. Jordi Savall, dayısını yararsız biri olarak görmüş ve ikisinin çiftlikte bir araya gelmesini faydalı bir durum olarak düşünmüştür.

Server Dede, çiftlikteki birliği temsil etmektedir. İnsanların fikir danıştığı bilge bir kişidir. Romanın sonlarına doğru Jordi Savall'ın çiftliğe yerleştiği zaman diliminde ortaya çıkmaktadır. Jordi Savall, Server Dede'nin kız kardeşinin oğludur. Ata Efendi'nin çiftlik işleri için yardım aldığı birisidir.

Server Dede müzik kulağı olan iyi bir dinleyicidir. Jordi Savall'ın “böyle nasıl dinliyorsunuz” sorusuna “can kulağıyla” cevabını vermiştir. Jordi Savall, can kulağıyla dinlemek deyiminin ne anlama geldiğini bilmemektedir. Server Dede, Jordi Savall'a tasavvuf dersleri vermeye başlar. Bütün kış Lokman suresini anlatır. Server Dede dersler arttıkça Jordi Savall'ın kendisine benzediğini dile getirir. Server Dede, ömrünün son iki yılını yeğeni Jordi Savall ile geçirmiştir. Server Dede, tasavvufa merakı olan biridir. Bu anlamda Jordi Savall'ın da hayatını etkiler.

Ata Efendi, Adana'daki çiftliğin işleyişinden ve bakımından sorumlu olan kişidir. Jordi Savall, çiftliğe geldiğinde ona çiftliği gezdiren kişi olarak romana dâhil olmuştur.

1.5.5.Zaman

Roman, Jordi Savall'ın doğum günü kutlamasıyla başlamakta ve iki buçuk yıllık bir zaman dilimini anlatmaktadır. Bu zaman diliminde Jordi Savall'ın hayatından ve başarılarından bahsedilmektedir. Doğum gününden sonra Jordi Savall, İskenderun'daki dedesinin çiftliğine yerleşir. Altmış yaşından sonraki yıllarını bu çiftlikte Server Dede ile birlikte geçirir.

Roman, 1 Ağustos 2001 günü Jordi Savall'ın doğum partisinin tarihiyle başlamaktadır.

Server Dede ömrünün son iki senesinde Jordi Savall'la tanışmıştır. Jordi Savall altmış iki yaşına geldiğinde Server Dede vefat eder. Server Dede'nin ölüm tarihi Jordi Savall'ın İskenderun'da iki buçuk yıl yaşadığını göstermektedir. Jordi Savall, Server Dede öldükten sonra kendisine söylediği Attar'ın sözünden yola çıkarak çiftlikte kayıt yapmaya başlar. Bu kaydı dinledikten sonra İstanbul'dan

gelen misafirini ağırlar. Bu misafirle çıktığı gezide atlarıyla Yarikkaya'ya doğru ilerlerken roman sona erer.

Romanda verilen bilgilerden yola çıkarak olayların iki buçuk yıllık bir zaman diliminde gerçekleştiği anlaşılmaktadır.

1.5.6.Mekân

Romanda genellikle kapalı mekânlar kullanılmaktadır. Bu mekânlar doğum günü kutlaması yapıldığı manastır, öğrencilik yıllarının geçtiği okul ve son olarak da Jordi Savall'ın altmışından sonra yerleştiği Adana'daki çiftlik evidir.

Montserrat, kutlama mekânı olarak Sant Feliu de Guixols'u seçmiştir. Burası Jordi Savall'ın arkadaşlarının ve ailesinin istediği bir mekândır. Sant Feliu de Guxiols, Jordi'nin yıllardır hafta sonları musiki semineri verdiği manastırdır.

Jordi Savall ve arkadaşlarının müzik eğitimini aldığı sıkı disiplinle yönetilen okulun adı Schola Cantorum Basiliensis'tir. Bu okuldan mezun olanlar, dünyanın ileri gelen müzisyenlerinden biri olarak şöhret kazanmıştır. Jordi Savall'ın anılarından bahsettiği zaman diliminde bu okul mekân olarak okuyucunun karşısına çıkmaktadır.

Jordi Savall, yaşamının son yıllarını Adana'daki çiftlikte geçirmeye karar vermiştir. Pek haz etmediği dayısıyla aynı ortamı paylaşacaktır. İki işe yaramayan kişinin bu çiftlikte birleşip bir şeyler yapabileceğini umut etmektedir. Yurt dışından eşyalarını getirdikten sonra çiftlikte kendisine daha modern bir çalışma alanı kurmuştur.

1.5.7.Anlatıcı

Eserde iki anlatıcı vardır. Bunlardan biri kahramanın kendisi, diğeri ise olaya dışarıdan bir göz olarak bakan üçüncü tekil anlatıcıdır. Anlatıcılar eserin bölümlerine göre değişmektedir. Batur'un romana dâhil olduğu bölümlerde kahraman anlatıcıyı görürken, Jordi Savall'ın anlatıldığı bölümlerde üçüncü tekil anlatıcı ortaya çıkmaktadır.

'Olay' Katalanya'da geçiyor.

Her yerde geçebilirdi.

'Olay'ın 'kahraman'ları Jordi Savall ve Figuras. Kurmaca bir müzisyen çift yaratmak en ufak bir güçlük yaratmazdı.

‘Kahraman’lar sahici figürler arasından seçildiğinde, Hakikat, tıpkı aynadaki gibi, kalıbından oynuyor – ben bunu seviyorum. Anlayacağınıza inanıyorum – bakalım tepkiniz ne olacak, “Sır”ı okuduğunuzda?⁷⁹

Çardağın altında, eşi benzeri az görülen yağmurlardan birinin başlamak üzere olduğunun farkında. Yağmur, içimizin koyuluğu arttığında, bazan yardım etmeye iner. Server Dede, hayatının son iki buçuk yılında yeğeninin hayatı üzerine öylesine kalıcı bir güçle yağmıştı ki, geçen zaman toprağını hep ıslak tutmuştu. Son sözü, kırık dökük bir sesle ifade ettiği “Allah sana yeter” cümlesi aklından çıkmadı belki, ama kabuk tutmuş bünyesinde hiçbir pencere açılmadı, hiçbir kapı aralanmadı: Hayatına eklenen yeni ve sağlam değerlerin gökyüzünde bir karşılığı olmadığına değgin inancı yerinden oynamadı bile, erişebileceği tek kat, viyolasının bağrından sökmeyi umduğu sesin içinde bekliyordu: Yoluna döndü, sonuna dek yolundan dönmeyeceğini biliyordu.⁸⁰

Batur, Sır romanında da anlatıcı olarak okurun karşısına çıkmaktadır.

Batur, romanda okurun karşısına çıktığında eseri yazma çabalarından ve Jordi Savalla nasıl tanıştığından bahseder.

... Başbozuk metinler kaleme aldım, denemeyle anlatı arasında gidip gelen, salınan, bazen de kıvranan, kendi deyişimle durmadan “sınır ihlalleri” gerçekleştirdiğim kitaplar çattım. Sonra bir gün, çok olmadı, 2003 yılının Ocak ayında, alışılmadık bir öneriyle kapım çalındı. Yabana atılmayacak sayıda çağdaşım gibi “ısmarlama” ürünlerden handiyse sapkın bir haz devşiren bir yanım olmasına karşın, işin açığı, başlangıçta duraksadım, düşünmek için izin istedim.

Öneri özel bir kuruluştan gelmişti ve yüklü bir telif ücretinin dışında pek alışıktı olmadığım türden bir çekiciliği daha vardı: Yazacağım küçümen metin (yaklaşık onbin vuruş) 30 bin okura ulaştırılacaktı. Önerinin duraksamayı doğuran özelliğiye, benden bir “öykü” bekleniyor olmasıydı.⁸¹

Yıllar önce, musikîye ilgim karşıma çıkardı Jordi Savall’i. Kayıtlarını usul usul topladım, defalarca dinledim, Sainte Colombe’dan Marin Marais’ye ve ötesine pek çok bestecinin zorlu yapıtlarını onun elinden dinledim. Elleri, parmakları dünyama, içimdeki dünyaya yön verdi ikidebir, ruhumda benzersiz bir gerginlik yarattı. Gelgelelim, aklımdan bir hikâyenin kahramanı yapmak geçmemişti Jordi Savall’i; aklımı kurcalayan birkaç sorun, harekete geçtikleri farklı noktalardan ilerleyerek tek bir odakta birbirilerine kenetlenene dek.⁸²

Batur, için romanlara dâhil olup eser hakkında bilgi verme alışılmış bir durum haline gelmiştir. İçine girmiş olduğu romanlarda bazen gezip gördüğü yerlerden bazen eserdeki kahramanları kurgulama aşamasından bazen de Sır romanında olduğu gibi kahramanla tanışma aşamasından bahsetmektedir.

⁷⁹ Batur, *Sır*, 26.

⁸⁰ Batur, *Sır*, 74.

⁸¹ Batur, *Sır*, 22.

⁸² Batur, *Sır*, 34.

1.6.BASİT BİR ES

1.6.1.Roman Tanıtımı

Enis Batur'un 2015 yılında yayımladığı bu romanı, alışılmış roman kalıplarının dışında özellikler taşımaktadır.

Romanda anlatılan olay bir trende geçmektedir. Tren yolculuğuyla başlayan roman yolculuk bitene kadar devam etmektedir. Bu yüzden yazar, romanını Tren Kitabı olarak da adlandırmaktadır.

Roman, Batur'un bir kış sabahı bindiği trende karşısına tesadüfen oturan bir yolcuyla başlar. Bu yolcu, Batur'un yıllar öncesinde yazdığı kitabı çantasından çıkararak okumaya başlar. Batur, kitabının yıllar önce yazıldığını, kitapçı raflarında bulunduğunu belirtir ancak insanların dikkatini çekmemiş olabileceğini hiç düşünmemiştir.

Batur, kitabını kurgularken kendi kitabını okuyan yolcu hakkında herhangi bir bilgi vermez. Her şeyi bilen yazarların olmadığını söylemektedir. Batur, kahraman hakkında bilgi vermezken kahramanı gözlemleyip izlenimlerini anlatan başkişilerden biridir.

“Basit Bir Es” alışılmış roman kalıplarının dışında bir eserdir. Bu kitabın her sayfasında küçük küçük deneme tarzında yazılmış metinler bulunmaktadır. Bu metinler aracılığıyla romanın kurgusu oluşturulur.

Batur, diğer romanlarında kendini postmodernizmin bir unsuru olarak esere dâhil etmektedir. Esere katıldığı kısım genellikle romanın son bölümü olan açıklama kısmıdır. “Basit Bir Es” romanında ise Batur, doğrudan kitabın kahramanıdır. Tren yolculuğu boyunca karşısında kendi kitabını okuyan yolcuyu izlerken düşündükleriyle esere dâhil olmaktadır.

Şimdi işte, uzak bir ülkede, karşında kitabını okuyan bir okur, yıllardır her türlüşünü, bütün çeşitlemelerini tartıştığın okuma- yazma denkleminin altında kalmış, itiraf et, heyecanların en canısını yaşıyor, ne yapman gerektiğini yokluyorsun. Demek ki bir şey yapman gerektiğine inanıyorsun.⁸³

Batur, trenden indikten sonra yağmur eşliğinde otele kadar ilerler, sonra odasına çıkıp yatağına uzanır ve uykusunda tren yolculuğuyla ilgili görüntüler canlanır. Bu görüntüleri birleştirip eserini yazmaya başlar.

⁸³ Batur, *Basit Bir Es*, 27.

Batur, kırk sözcüklük bir metinden yola çıkarak kitabını yazar. Bu kitabında tren imgesine yer vermektedir. Batur'un doğup büyüdüğü şehir Eskişehir'dir. Eskişehir istasyonlarıyla ön plana çıkan bir şehirdir. Batur'un çocukluk anılarında da trenle yapılan yolculuklar büyük bir yer tutmaktadır. Geçmişinde yaptığı yolculuklar bugünkü eserin kurgusunu oluşturur. Diğer eserleri gibi bu romanını da Paris'te yazar.

“Basit Bir Es” romanında yazarın kendisi kahraman olarak olay kurgusu içerisindeki yerini alır. İçinde belli bir zaman dilimi kullanılmamıştır. Romanın başlangıç ve bitiş süresi olarak tren yolculuğunun süresi kabul edilmektedir. Alışılmışın dışında her sayfası küçük deneme parçaları şeklinde düzenlenmiştir.

Yazar, “Basit Bir Es” romanını Paris treninde yolculuk yaparken karalamaya başlamıştır. Trende karaladığı satırları, Paris'te oturduğu botanik bahçede yazmaya başlamıştır. Bu roman için çocukluğunun ve bugününün en önemli imgelerinden biri olan yolculuk üzerinde yazılmış bir seyahat romanı denilebilir. Acı Bilgi de seyahat romanıdır ama gezilen yerler anlatılmaktadır. Basit Bir Es ise gezinin başlangıcı olan seyahatin, yolculuğun romanıdır.

1.6.2.Olay Örgüsü

Batur, yabancı bir ülkede bir kış sabahı trene biner. Yolcuğu devam ederken tren bir taşra istasyonunda durur ve Batur'un karşısına bir okuyucu oturur. Bu okuyucu, vagonda tek boş yer olan Batur'un karşısına yerleşir. Oturduktan bir iki dakika sonrasında çantasından bir kitap çıkarır. Okumaya başladığı kitap Batur'un yıllar öncesinde basılan romanıdır. Okuyucu Batur'u tanımadığı için onun yüzüne bakmaz. Sessizce kitabını okumaya başlar ve tüm yolculuk boyunca hiç konuşmazlar. Bu sahnede başka bir yazar tarafından “senin için yazılmıştır” diyerek olayı anlatmaya başlar.

Batur, bütün yolculuk boyunca karşısındaki okuyucuyu izleyerek onun hakkında düşüncelere dalar. “Ona soru sorsam cevap verir mi?”, “Nasıl biridir?” “Kitabın yazarını tanıyor musun?” şeklinde sorular sormak isterken hiçbirini soramaz. Tren kısa bir süreliğine bir istasyonda durur. Okuyucu, kafasını kitabından kaldırıp sağına soluna bakar, ineceği istasyona gelip gelmediğini kontrol etmektedir. Sonrasında yeniden kitabını okumaya devam eder. Batur, bir

an için karşısındaki kişinin ineneğinden korkmuştur. Tren tekrar hareket ettiğinde okur inmediği için yazar mutlu olur. Okurunu izleyerek yolcuğunu devam ettirir.

Bir kış sabahı başlayan tren yolculuğunda yazılan satırlar, yolculuğun bitiminde kitaplaştırılmıştır.

1.6.3.Tema

Yazma eyleminin insanları nereye götüreceği her zaman bilinmez. Batur, bir yolculuk sırasında yaşadıklarının karşısına bir imge çıkarır ve o imgenin açtığı belirsiz yolda ilerlemeye başlar. Yazarın ilerlediği yol ona fikrin arkasına saklanan başka fikirleri de sunar.

Tren yolculuğu aslında bir eserin yolculuğu olarak okurun karşısına çıkmaktadır. Yazarın içinde bulunduğu durum aslında daha önce başkası tarafından anlatılmıştır ve yazar bu sahneyi kaleme almıştır. Okuyucu okuduğu kitabın yazarının karşısında olduğunu bilmemektedir. Okuyucu romanın yazarından çok kitabını merak etmekte, birçok okurla aynı tavrı takınmaktadır. Kitabı okuyup bitirir ama yazarını tanımaz. Enis Batur, kendisini tanımayan okuruna sormak istediği pek çok soruyu yolculuk boyunca zihninde kurgular. Ama karşısındaki kişinin nasıl biri olduğunu bilmediği için sorularını bir türlü soramaz. Okurun yolculuk boyunca kafasını kitaptan kaldırmaması, yazara herhangi bir tepkide bulunmaması merakını daha da arttırır.

Yazar kitap yazmanın da okumanın da bir yolculuk olduğunu bu tren seyahatiyle belirtmektedir. Kendisiyle bu kurgu daha önceden konuşulmuştur. Konuşulan unsurların yaşandığı bir anı yaşamanın şaşkınlığıyla yolculuğu bitirir. Yolculuk bittikten sonra yazma yolculuğu başlamış ve yolculukta yaşanan olay kaleme alınmıştır.

1.6.4. Şahıs Kadrosu

Romanın şahıs kadrosu Batur'un kendisi ve karşısında oturup onun kitabını okuyan yolcu olmak üzere iki kişiden oluşmaktadır. Batur, kahramanla ilgili çok fazla bilgi vermemiştir.

Yıllar önce, yıllar sonra yaşayacağın sahneyi kurduğunda, trende karşına oturacak yolcuya ilişkin herhangi bir bilgi vermemiştin yazar. Doğrusunu yapmıştı: Herşey, bilen, bilebilecek yazar yoktur, sananlar yanılmışlardır.

Kaldı ki ben de bilemiyorum karşıdaki koltukta senin kitabını okuyan yolcunun nasıl biri olduğunu. Bunu şimdi sen biliyorsun ve henüz kimseye, ne bana ne bir başkasına aktaracak halde değilsin. Böyle durumlarda ilk dakikalar çok uzun süre alır, gerçeklik boyutundan taşar. Gördüğünüzü görmüşsünüzdür, algıladığınızı algılamaktasınızdır, kafanızdan geçenleri sıraya koymaktan aciz kalırsınız gene de. Bunun için bir başka ögenin devreye girmesi beklenir.⁸⁴

Romanın kahramanlarından biri yolcudur. Batur, karşısında oturan yolcu hakkında çok fazla bir şey belirtmez. Batur için dikkat çeken özellik, yolcunun koltuğa oturur oturmaz eline kitap alıp okumasıdır. Okurun yolculuk boyunca kafasını kitaptan kaldırmadığı ve dikkatli bir şekilde okuduğu görülmektedir. Karşısında kimin oturduğunu bile merak etmeden yolculuğunu tamamlayarak gideceği yere geldiğinde kitabı çantasına koyup trenden indiği okuyucuya sunulmaktadır.

Romanın bir diğer kahramanı yazarın kendisidir. Kendisi hakkında da çok fazla bilgi vermemektedir. Karşısında oturan yolcunun çıkardığı kitap karşısında şaşkınlığa kapıldığını ifade etmektedir. Romanın ilerleyen bölümlerinde yolcunun karşısında zihninden geçenleri, yolcuya sormak istediği soruları ifade etmektedir.

Batur, karşısında kendi kitabını okuyan yolcuyu gördüğünde heyecanlanır. Bir şey yapması gerekip gerekmediğini düşünür. Bir şey yapması gerektiğine inanır halde kendisini bulmaktadır.

Batur, sakin bir yolculuk geçirmek amacıyla bindiği trende sakinliği yakalayamamıştır. Karşısında oturan okuyucuya sormak istediği sorular, zihnini kurcalamaya başlamıştır. Bu yolculuk onun merak duygusunu körüklediği için huzurunu kaçırmıştır.

Sınırlı sayıda kahramanın bulunduğu romanda kahramanlar tek boyutlu özellikleriyle ortaya çıkmaktadır. Batur, gözlemci, karşısındaki yolcuyu izleyen onunla ilgili zihninde farklı düşünceler kuran birisiyken diğer kişi ise yolculukta yazarın kitabını okuyan özelliğiyle okurun karşısına çıkmaktadır.

1.6.5.Zaman

Romanda belirgin bir zaman dilimi bulunmamaktadır. Zaman kavramı olarak bir kış günü başlayan tren yolculuğundan bahsedilmektedir. Yolculuğun

⁸⁴ Batur, *Basit Bir Es*, 11.

hangi şehirlerarasında kaç saatlik zaman diliminde yapıldığı söylenmediği için zamanda bir belirsizlik vardır.

Romanın bir kış sabahı başladığı ilk sayfada ifade edilmektedir:

Eğer, bir kış sabahı, trenin biriki dakikalığına durduğu uzak bir ülkenin taşra istasyonundan binen tek yolcu karşısındaki boş koltuğa oturur ve çantasından senin yıllar önce yazdığın bir kitabı çıkarıp okumaya koyulursa, şaşırma: Bu sahne başka bir yazar tarafından senin için yazılmıştır.⁸⁵

Kitapta belirgin zaman kavramı yoktur. Yolcuğun kaç saat sürdüğü, kahramanımızın otelde kaç gün kaldığı bilinmemektedir. Kitapta yolcunun elindeki kitapla iki yıl önce tanıştığından bahsedilen bir ifade geçmektedir. Bu ifade kullanılan en net zaman dilimidir.

Bu kitapla da aynı yoldan iki yıl önce tanışmışsın, karşındaki okurun tam kitabın neresine vardığını karine kullanarak çıkarmaya çalışıyor, böylece onun neler düşünebileceğine ilişkin varsayımlar üretiyorsun.⁸⁶

Yolculuğun bittiği Batur'un kendisine kalacak bir otel aramasından anlaşılmaktadır. Paris'te bulunduğu otel odasında tren yolcuğunun sahnelerini gözünde canlandırır. Çantasından çıkardığı küçük deftere notlar düşer. Yazarın bu halinden yeni bir eser kurguladığı anlaşılmaktadır.

1.6.6.Mekân

Romanda kapalı mekânların kullanımı tercih edilmiştir. İki tane mekân vardır. Bunlardan biri yolculuğun geçtiği tren vagonudur. Batur'un karşısına bir yolcu oturur ve Batur'un yıllar önce yazdığı kitabı okumaya başlar. Tren vagonuyla ilgili başka bir şey belirtilmemiştir.

İkinci mekân, kahramanın yolculuk sonrasında yerleştiği otel odasıdır. Bu oda da intihar etmek isteyenlerin kalabileceği kadar kötü bir hava vardır. Yazar, odaya yerleşip yolculuk görüntülerini zihninde canlandırdıktan sonra ikinci gün bahçede oturup kalemi, kağıdı eline alır ve tren görüntülerini yazmaya başlar.

Trenden indiğimde doludizgin yağıyordu yağmur. İliklerime dek ıslandığıma bakmadan, ağır ağır şehrin merkezine yöneldim, ancak intihar etmeye kesin kararlı birinin kalmayı seçeceği düşkün bir otelde bir oda tuttum, çantamı bırakır bırakmaz yeniden çıktım, biraz hafiflemişti

⁸⁵ Batur, *Basit Bir Es*, 7.

⁸⁶ Batur, *Basit Bir Es*, 35.

yağmur, kıyıdaki mendireğin ucuna, denizfenerinin yanına yürüdüm, uzun süre açık denize baktım. Gece yatakta, düş kesitleriyle delikdeşik olan bir uyku tabakasına tren yolculuğundan görüntüler daldı çıktı; sabah erkenden dikildim, dişlerimi fırçalarken, uykumda bir ara, cep defterime düştüğüm metnin etrafında dolaştığımı anımsadım. Çıkmadan, yanıma çantama yola çıkmadan koyduğum boş, ufarak bir defteri aldım, kafamda bir hazırlığın yürüdüğünün farkındaydım.⁸⁷

Basit Bir Es kahramanları ve mekânları açısından sınırlı bir eserdir. Bu sınır eserin kurgusundan kaynaklanırken kurgunun var ettiği bir diğer unsur da kapalı mekânlardır.

1.6.7. Anlatıcı

Batur, romanında kahraman anlatıcı tipini kullanmıştır. Olayları anlatan kahraman Batur'un kendisidir. Basit Bir Es romanında Batur, kitabın hem anlatıcısı hem de yazarı olarak yüklendiği fonksiyonlarla okurun karşısına çıkmaktadır.

Sahnenin yer aldığı kitap nicedir dolaşımda, pek çok dile, seninkine de çevrildi arada; gelgelelim, önünden geçtiğin sayısız kitabın, raflarda, kitapçı tezgâhlarında göz atmakla yetindiğin binlerce kitabın arasından seçmedin, almadın, edinmedin onu, yaşayacağın sahneye karşılaşmadın. Almış, okumuş olsaydın kitabı, belki bir kurmaca aşırılığı, zaafı olarak göreceğin, belki de ucuz bulacağın sahne, vakti gelip de seni içine çektiğinde kimbilir nasıl bocalar, gerçekse bulmadığın durumun gerçeğe dönüşmesi karşısında ölçülerin ne ölçüde yana kayardı, ben, bir başka anlatıcı, şu metnin fiillerinin çoğunun öznesi, merak etmiyorum desem yalan olur.⁸⁸

Karşına oturan, kitabını çıkarıp okumaya koyulan okur için yüzün bomboştur. Hangimiz, okuduğumuz bütün kitapların yazarlarının yüzünü tanıyabiliriz? Bir tek Plutarkhos, Bâşô ya da Karacaoğlan gibi uzak geçmişin yazarlarının değil, günümüzün kimi genç yazarlarının da sûretleri soru işaretiyle kaplı olabiliyor kitaplarına eriştiğimizde. Başkalarını bilmem, ben kitabın ne önünde ne arkasında yazarın yüzü karşıma çıksın, okuyacağım metinle arama bir varlık olarak girsin istemem; bırakalım yüzünü görmeyi istemeyi, arka kapak yazılarından yazar hakkında, hem de kitabını okumazdan önce 'bilgi'ler devşirme meraklısı olmadım; aşırı kaçabilir, kitapçıdan seçeceğim bir kitabın başlığının üstünde ya da altında yazar adının yer almasına bile içerlerim-⁸⁹

Basit Bir Es romanında Batur, kitabın hem anlatıcısı hem de yazarı olarak yüklendiği fonksiyonlarla okurun karşısına çıkmaktadır.

⁸⁷ Batur, *Basit Bir Es*, 71.

⁸⁸ Batur, *Basit Bir Es*, 9.

⁸⁹ Batur, *Basit Bir Es*, 16.

İKİNCİ BÖLÜM

ANLATIM TEKNİKLERİ

Roman, hayatı etkileyici ve estetik bir biçimde anlatma sanatıdır. Hayatı ve hayatın içinde gelişen olayları anlatan yazar, eserini kurgularken içeriğini ve biçimini düzenlemek zorundadır. Başarılı bir eserin ortaya çıkabilmesi için de içerik ve biçimin anlamlı bir bütün halinde bir araya getirilmesi gerekir. Romancı anlatımda bütünlüğü yakalayabilmek için anlatım yöntem ve tekniklerine başvurur.

Tekin, anlatım teknikleri konusunda verdiği bilgilerde sanatta ve edebiyatta anlatılacak şeylerden çok, anlatım biçiminin önemli olduğunu söyler.⁹⁰ Çünkü anlatım teknikleri olayın okuyucuya aktarılması aşamasında bir vasıta görevi görür. Metnin tam anlamıyla okuyucu tarafından anlaşılmasında önemli bir yeri vardır. Başarılı bir şekilde kullanılmış olan anlatım teknikleri, metinle okuyucu arasında başarılı bir iletişim sağlamaktadır.

Romanın asıl gayelerinden biri olan insanı anlatma amacı, anlatım yöntem tekniklerinin modernleşmesiyle beraber en üst seviyeye ulaşmıştır. Modern roman teknikleri okuyucu ile romancı arasındaki iletişimi daha da sağlamlaştırarak eserlerin anlaşılmasını kolaylaştırmıştır.

Tekin (2013), anlatım tekniklerinin hem okuyucu hem eleştirmen hem de romancı tarafından iyi bilinmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Okuyucu ve eleştirmen anlatım tekniklerine hâkim olmadan bir eseri doğru bir şekilde analiz edemez. Eserin yazarının yanında romanla ilişkisi bulunan bütün unsurların da konuya egemen olması gerektiğini belirtmektedir.⁹¹

Anlatım teknikleri sadece romancıyı ilgilendiren bir husus değildir. Okuyucunun ve özellikle eleştirmenin de bu konudan haberli olması gerekir. Romancı, romanını kaleme alırken anlatım tekniklerinden yararlanmalı, anlatı örgüsünü sağlam temeller üzerine oturtmalıdır. Anlatım tekniklerinin anlam ve

⁹⁰ Mehmet Tekin, *Roman Sanatı 1* (İstanbul: Ötüken, 2013), 202.

⁹¹ Tekin, *Roman Sanatı 1*, 204.

işlevlerini bilmeden, onların sağladığı imkânlardan hakkıyla yararlanmadan roman yazılması oldukça zordur. Bugünün romanı, dünün romanına kıyasla daha karmaşık (komplike) bir yapı arz etmektedir. Romanın böyle bir yapıya bürünmesinde anlatım tekniklerinin önemli bir payı vardır. Çünkü günümüz romanında anlatım teknikleri, biçime ve anlatıma destek verecek şekilde bağımsız veya iç içe kullanılmaktadır. Romancı gibi romanını çözümlemek ve okuyucuya tanıtmak amacını taşıyan eleştirmenlerin de bu teknikleri bilmesi ve incelemelerinde dikkate alması gerekmektedir.⁹²

2.1.ANLATMA TEKNİĞİ

Yazar, romanını okuyucuya aktaracak bir aracı bulmak zorundadır. Bu yüzden romanını tasarlarken bir anlatıcı seçer. Anlatıcı olayları aktarırken bunu anlatım teknikleri yardımıyla yapar. Anlatma yöntemi bu tekniklerden birisidir.

Anlatma yönteminde, anlatıcının mutlak hâkimiyeti vardır. Olay ile okuyucu arasında anlatıcının varlığı kendini belli eder. Bu yüzden anlatım yönteminin yoğun bir şekilde kullanıldığı metinlerde okuyucuyu olayın içine dahil etmek oldukça zordur.

Anlatma yöntemi, anlatıma dayalı metinlerin ortaya çıkmasından sonra sıkça faydalanan bir yöntem olmuştur. Tek başına kullanıldığında avantajlı bir teknik değilmiş gibi görünse de ortaya çıktığı yıllardan beri değişik tekniklerle bütün yazarların başvurduğu bir yöntem olmuştur. Batur, *Kitap Evi* adlı eserinden alınan aşağıdaki parçada anlatma tekniğini kullanmıştır.

Günü oyalanarak, kendimi oyalayarak geçirmeye karar verdim. Dostumun gözlemlerinin, dile getirdiklerinin ışığında bir başka boyut kazanmıştı sanki herşey. *Kitap Evi*'ni dışarıdan ve içeriden ilk kez görüyormuşçasına gözden geçirdim. Kafam özellikle siyah sekizgen sütuna takılmıştı, gerçekten de bir kapısı, göze çarpmayan bir kilit düzeni olabilir miydi, bir de kendim yokladım. Aslında, gizemli bir bölmeye gereksinmem yoktu, ortada duranlar bana baştan beri yetmişti; kaldı ki gotik anlatılarda sık rastlanan bu türden öğelere düşkün biri sayılmazdım. Beyefendi'yi bilmezdim ama, *Kitap Evi*'nde rastladığım mağaralar, inler, “insolite” mimarlık ürünü sayılagelmiş yapılar ile ilgili yayınlar benden hayli farklı meraklara kapıldığını gösteren tek küme değildi, bunu hesaba katmalıydım.⁹³

⁹² Tekin, *Roman Sanatı 1*, 202-204.

⁹³ Enis Batur, *Kitap Evi* (İstanbul: Sel Yayınları, 2018b), 114.

Romanın ana kahramanının içinde bulunduğu durumu ve onun yardımcısıyla beraber yaptığı gezileri anlatma tekniğiyle okuyucusuna sunmaktadır. Bir başka örnek de şu şekildedir:

Halil Şerif Paşa, Paris'te tam altı ay kaldı. İmparatorluğun en sarsıntılı dönemlerinden birinden geçiliyordu, bütünüyle her şeye kayıtsız kaldı. Nazlı hanımı İstanbul'da, Şerife dışında hiçbir şeyin kendisini ilgilendirmedeği Fındıklı'daki yalısında bırakmış, sefarethanede Mecit dışında kimseyi görmek istememişti. Sabahları çok erken uyanıyor, bir süre kımıldamadan yatağında kalmaktan sonsuz bir haz duyuyor, sonra giyinip nehir kıyısına doğru ağır adımlarla iniyordu. Bir gölge gibi peşinden ayrılmıyordu Mecit. Yaz için, sefaretin arabası seferber ediliydi. Halil Şerif bir gün Luxemburg bahçesine, bir başka gün Boulogne ormanlarına gidiyor, artık midesine dokunduğunu bilmesine karşın, Bourgogne ve Alsace bölgelerinin şaraplarını yanından eksik etmiyordu. Biraz açık havanın, biraz da şarabın etkisiyle, döñüşte uzanıp uyuyordu arabada. Bir defasında, uykusunda sesli biçimde gülerken gördü onu Mecit, hangi görüntülerin arasından geçtiğini çok merak etti; terbiyesi, ilişkileri el vermezdi, Paşa'ya düşünüy soramadı.⁹⁴

Enis Batur, eserlerinde diğer teknikleri olduğu gibi anlatım tekniğini de başarılı bir şekilde kullanmaktadır.

2.2.TASVİR TEKNİĞİ

Olay, kişi, yer, zaman gibi unsurları daha canlı, inandırıcı ve gerçekçi bir biçimde anlatabilmek amacıyla yararlanılan roman tekniğine “tasvir tekniği” denilmektedir. Klasik romanlarda önemli bir yere sahipken modern romanla birlikte sayfalar süren tasvirlerin yerini bir iki cümle almıştır.

Tasvir en bilindik tanımıyla kelimelerle resim çizmektir. Kelimelerin gücünden yararlanarak kişi, yer ve zamanı anlatmaktır. Başka bir ifadeyle, roman unsurlarını görünür kılmaktır. Tüm bunların yanında tasvirin anlatımı süsleyip okuyucuya bir şeyler aktarma gibi bir amacı vardır. Tekin, yazarın metnin içinde yer verdiği kişi, zaman, mekânın çevreye dönük tasvirlerle okuyucuyu etkileyip onu metnin içine çekmenin yollarını aradığını ifade etmektedir.⁹⁵ Ona göre tasvir tekniği günümüzde çok fazla kullanılmasa da kesinlikle ortadan kalkmayacaktır.

Bugün fazla rağbet edilmese de tasvir yöntemi, öteden beri önemli olmuş ve zaman içinde yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Tasviri azaltmak, kısmak yahut gizlemek mümkün olabilir ancak kaldırmak iptal etmek mümkün değildir. Roman,

⁹⁴ Batur, *Elma*, 70.

⁹⁵ Tekin, *Roman Sanatı 1*, 218.

bir öykünme ve somutlaştırma sanatıdır. Böyle olduğu müddetçe de roman, tasvirten yararlanmak zorundadır. Çünkü tasvir, en geniş anlamıyla çevreyi, zamanı, insanı ve olayları okuyucunun zihnine taşıyan bir araçtır. Dünden bugüne işlevini sürdürmüştür ve roman sanatı var oldukça da sürdürecektir. Değişen, sadece tasvirin uygulanış biçimi olacaktır. Tekin, bunu şu şekilde ifade etmektedir:

Dün blok halinde yapılıyordu; bugün, olayların seyrine uygun olarak –ve gerektiğinde yapıyor. “Tasvir için tasvir yapmak “bugünün romancısının amacı değildir; olamaz da. Çünkü bugünün romanına egemen olan harekettir, aksiyondur, gerilimdir; tasvirin de buna ayak uydurması, uygun olması gerekir.”⁹⁶

Enis Batur, romanlarında tasvir tekniğinden gerektiği kadar yararlanmıştır. Kişileri anlatmak için kullanmış olsa da ağırlıklı olarak mekânları tasvir etmek için okuyucuyu sıkmayacak şekilde az ve öz olarak kullanmıştır.

Kitap Evi romanından alınmış aşağıdaki parçada kahramanın gözünden Rıza Bey’in özellikleri şu şekilde tasvir edilmektedir:

... 17.30’da odama girdi Rıza Bey, yerimden kalkarak elini sıktım, hemen “ne içersiniz?” diye sordum. “Bir bardak su alırım efendim” dedi: “şeker var bende, ne yesem ne içsem dokunuyor, dikkatli yaşamayı öğrendik.” Giyimi kuşamı, hali tavrı ile hiç yabancı gelmedi bana Rıza bey: işini ciddi biçimde yapan, dürüst ve sağlam, besbelli muhafazakâr biriydi. Gene de, benim gibi ilk izlenimlerinde yanılmakla nâm salmış bir bozuk gözlemcinin saptamalarına güven olmazdı. Uzatmadan söze girdim.⁹⁷

Acı Bilgi, romanını yazar eserini yazdığı otelin ve kahramanın tasviriyle başlatmıştır.

Herşey, Odeon kavşağındaki bir otelin dördüncü katındaki odanın orta penceresine yanaşık düzende yerleştirilmiş bir masada başladı. Mevsim yazdı ve orta yaşlı, dışarıdan bakıldığında, gözlerindeki ışık sayılmazsa, olduğundan da yaşlı görünen adam, birkaç aydır delik deşik bir düzen içinde sürdürdüğü yolculuğun mola aşamasına gelip dayanmış, otel görevlisi kalacağı odanın kapısının önünde durduğu ân, bütün gövdesini tepeden tırnağa kateden ani ürperişle birden gerisi geri dönecek olmuş, sonra da zihninden hızlı geçenleri bir kenara iterek içeri girmişti.⁹⁸

⁹⁶ Tekin, *Roman Sanatı I*, 243.

⁹⁷ Batur, *Kitap Evi*, 10.

⁹⁸ Batur, *Acı Bilgi*, 13.

“Basit Bir Es” romanından alınan aşağıdaki metinde yazar, tren yolcuğunun bittiğinde kendisine kalmak için seçtiği otelin ve gezmek için dışarıya çıktığında gördüklerinin tasvirini yapmıştır:

Trenden indiğimde doludizgin yağıyordu yağmur. İliklerime dek islandığıma bakmadan, ağır ağır şehrinin merkezine yöneldim, ancak intihar etmeye kesin kararlı birinin kalmayı seçeceği düşkün bir otelde bir oda tuttum, çantamı bırakır bırakmaz yeniden çıktım, biraz hafiflemişti yağmur, kıyıdaki mendireğin ucuna, deniz fenerinin yanına yürüdüm, uzun süre açık denize baktım. Gece yatakta, düş kesitleriyle delikdeşik olan bir uyku tabakasına tren yolculuğundan görüntüler daldı çıktı; sabah erkenden dikildim, dişlerimi fırçalarken, uykumda bir ara, cepdefterim düştüğüm metnin etrafında dolaştığımı anımsadım. Çıkmadan, yanıma çantama yola çıkmadan koyduğum boş, ufarak bir defteri aldım, kafamda bir hazırlığın yürüdüğünün farkındaydım.⁹⁹

Enis Batur’un romanlarında tasvir tekniğinin çok fazla ön plana çıkmadığı görülmektedir. Yapılan tasvirlerde daha çok mekân ağırlıklı unsurlara yer verilmiştir.

2.3.MEKTUP TEKNİĞİ

Mektup, bir anlatım biçimi ve anlatım türünün adıdır. Önceleri haberleşmek amacıyla kullanılan mektup, daha sonra bir yazışma aracı olarak kullanılmaya başlamıştır. Özel ve genel konuların anlatılması amacıyla kullanılan mektup sonraları edebi metinlere üzerinden de incelenmiştir.

Tekin’e göre mektubun romana dâhil edilmesiyle birlikte macera ağırlıklı romanların özellikleri değişip bireysel yanı ağır basan eserler ortaya çıkmıştır. Bu roman türü, 18. yüzyılda yaygınlaşmış ve özellikle kadınların ve gençlerin bu türe ilgi göstermeleri ile daha da gelişmiştir.¹⁰⁰

Mektubun romanda kullanılması sıradan bir hadise değildir. Mektubun devreye sokulmasıyla birlikte romanın “macera” ağırlıklı dokusu değişmiş, “anonim” karakterli kahramandan çok “beşerî” yönü ağır basan bireylere itibar edilir olmuştur. Bu bağlamda yeni bir roman türü doğmuştur. Mektuplu roman (epistolary novel) diye adlandırılan bu roman türü, 18. yüzyıldan itibaren bir hayli ilgi görmüş; özellikle kadınlar ve gençler bu türü hararetle tutmuşlardır. Çok geçmeden, türün klâsik diye nitelenen örnekleri kaleme alınmıştır. Bu bağlamda

⁹⁹ Batur, *Basit Bir Es*, 71.

¹⁰⁰ Tekin, *Roman Sanatı I*, 245.

S. Richardson'un "Pamela", Rousseau'nun "La Nouvelle Heloise", Goethe'nin "Genç Werter'in Acıları" adlı eserleri türün dikkat çeken örneklerindendir.¹⁰¹

Mektup tekniğini yazarlar eserlerinde iki şekilde kullanmışlardır. Birincisi tamamen kahramanların birbirine gönderdiği mektuplardan oluşurken, ikincisi yeri geldiğinde metne uygun biçimde yerleştirilen mektupların kullanılması şeklindedir.

Tekin, mektup tekniğinin yazarlara kısıtlı imkânlar sunan bir tür olduğunu söylemektedir. Kısıtlı imkânları olmasına rağmen bireyi tanımak açısından yararlı olan bir türdür. Mektup tekniği, sunduğu kısıtlı imkânlarla rağmen, roman sanatına yeni anlatım imkânları getiren, özellikle bireyi tanımak açısından yararlı olan ve yararlanılan bir tekniktir.¹⁰²

Enis Batur, Sır adlı romanında mektup tekniğine yer vermiştir. Bu roman kahramanların birbirlerine yazdığı mektuplar şeklinde kurgulanmamıştır. Batur, gerekli gördüğü yerlerde iki tane mektup kullanmıştır.

Romanda kullanılan birinci mektubu kahramanının eşi Montserrat Figueras, eşi için düzenleyeceği sürpriz doğum gününe konukları davet etmek amacıyla yazmıştır:

Değerli Dostlarım;

Jordi Savall, 1 Ağustos 2001 günü 60. Yaşını dolduracak. Tanrı onu önce bana, çocuklarımıza, ailesine, sonra dostlarına, meslektaşlarına, dünyanın dörtbir yanındaki sevenlerine, hayranlarına bağışlasın, daha nice eserler versin, öğrenciler yetiştirsın, bunu bütün kalbimle diliyorum.

Otuz yılı aşkın evliliğimiz boyunca, çoğu zaman, turne gereği ya da plâk kaydı nedeniyle, evden uzakta, bazan uzak bir kıtada, bazan bir festival döneminde kutlamak zorunda kaldık Jordi'nin yaşgününü. Bu yıl Barselona'da olacağımız için sevinçliyim: Hem ailesi, hem dostları, o gün burada buluşabileceğimizi umuyor, bunu gönülden istiyorum. Kutlama yeri olarak Sant Feliu de Guixols'u seçtim. Jordi'nin yıllardır, Ağustos'un son haftası dostlarıyla birlikte düzenlediği Antik Katalan Musikisi seminerinin yapıldığı o muhteşem manastırda ağırlayacağım bütün konuklarımızı. Gironalı yetkililer sağolsunlar kırmadılar beni, tam tersine bu talebimi kendileri için bir onur kaynağı olarak kabul etme inceliğini gösterdiler.

...

1 Ağustos 2001 günü ve gecesi için sizden sabırsızlıkla yanıt bekleyeceğim.

Sevgilerimle.

¹⁰¹ Tekin, *Roman Sanatı 1*, 245.

¹⁰² Tekin, *Roman Sanatı 1*, 248.

Enis Batur, *Sır* romanında kullandığı ikinci mektupta ise kitabı yazış amacından bahsetmektedir.

...Nasıl olur, bizi hiç tanıımıyorsunuz ki?” sözünü duyar gibiyim. Nasıl olur: Sizi hiç tanıımıyorsa, bu öyküyü kurabilir miydim?

Birinin ve/ya ötekinin yanıtını, yanıtlarını aramak için *Sır*’ın sırrına bakmak en doğrusu.

Karşısında durduğu yer’i göstermeyen bir anayasa öykü, sırrı bilinen yollardan döşenmemiş.

Aynanın önünde insanlar duruyor: En önde iki kişi, arkalarında küçük bir topluluk, en arkada belli belirsiz bir silüet, bir gölge, bir sanrı.

‘Olay’ Katalanya’da geçiyor.

Her yerde geçebilirdi.

‘Olay’ın ‘kahraman’ları Jordi Savall ve Figueras. Kurmaca bir müzisyen çift yaratmak en ufak bir güçlük yaratmazdı.

‘Kahraman’lar sahici figürler arasından seçildiğinde, Hakikat, tıpkı aynadaki gibi, kalıbından oynuyor – ben bunu seviyorum.

Anlayacağınıza inanıyorum – bakalım tepkiniz ne olacak, “*Sır*” ı okuduğunuzda?¹⁰⁴

Enis Batur, romanın içerisine yerleştirdiği mektuplarla anlatmak istediklerine güç kazandırmıştır.

2.4.MONTAJ TEKNİĞİ

Montaj tekniği roman sanatının farklı bilim dallarından yararlanmasıdır. Metnin genel yapısı içerisinde yazarlar farklı bilim dallarına ait parçaları metnin içerisine yerleştirirken montaj tekniğinden yararlanırlar.

Montaj tekniğini yazar metnin genel kurgusuna katkıda bulunması amacıyla kullanır. Bir nevi edebiyattaki iktibas sanatının romana uygulanmasıdır. Tekin bu konuda şunları söylemektedir:

İktibas sanatı, işlevsel düzeyde montaj tekniğinden nispeten farklıdır. İktibas sanatından beklenen, metnin anlam itibarıyla zenginleştirilmesi, süslenmesidir. Buna karşılık montaj tekniği, daha işlevsel bir özelliğe sahiptir. Bundan beklenen sadece metni, anlam ve estetik düzeyde süslemek, zenginleştirmek değildir. Romancılar, montaj tekniğinden genel yapısını, kompozisyonunu kurmak cihetinde de yararlanmaktadır. Bu noktayı dikkate aldığımızda, montaj tekniği, romanın özellikle post modern romanın önemli aygıtlarından sayılmaktadır. Dolayısıyla montaj tekniği, kapsam itibarıyla iktibas sanatına benzetilmekte, ancak uygulama

¹⁰³ Batur, *Sır*, 12.

¹⁰⁴ Batur, *Sır*, 26.

düzeyinde nispeten ondan ayrılmaktadır: Modern romanda montaj tekniği, sadece genel yapıyı anlam itibarıyla güçlendirmek, güzelleştirmek bakımından değil, genel yapıyı kurmak amacıyla da – işlevsel olarak – kullanılmaktadır. Kısacası, bu teknik, özellikle günümüz romanında bir ‘inşa’ (yapı malzemesi) gibi görülmekte ve yetenekli romancılar tarafından ustalıkla uygulanmaktadır.¹⁰⁵

Tarih, felsefe, psikoloji ve sanat gibi birçok alanda bilgi sahibi olan Enis Batur, romanlarında montaj tekniğini başarılı bir şekilde kullanmıştır. Doğrudan metinlerin alıntı yapılması ya da sözlerin alıntılanması şeklinde yazarın eserlerinde kendisini gösteren montaj tekniğinin yanında, yazarın eserleri okunduğunda geniş bir bilgi birikimine sahip olduğu da görülmektedir.

Enis Batur, Kravat romanında kravat reklamı üretim aşamasında farklı türde metinleri montaj tekniğiyle romana yerleştirmiştir. Kravat reklamı üretirken TBMM İç Tüzüğü’nden kıyafet maddesini alıp romana yerleştirmiştir.

TBMM İç Tüzüğü’nden;
Kıyafet

MADDE 56... Başbakanlık kürsüsünde Başkan, beyaz kelebek kravat ve siyah yelek üstüne siyah fırak giyer. Görevli Kâtip Üyeler de, koyu renk elbise giyerler. Genel Kurul salonunda yeralan milletvekilleri, bakanlar, Türkiye Büyük Millet Meclisi Teşkilatı memurları ve diğer kamu personeli ceket giymek ve kravat takmak zorundadırlar. Bayanlar tayyör giyerler. Görevlilerin kıyafeti Başkanlık Divanınca tespit edilir.

Olduğu gibi aktarıyorum.¹⁰⁶

Enis Batur, Elma romanında da eser hakkında bilgi toplarken başkalarının sözlerini ve bilgilerini aktarırken montaj tekniğinden faydalanmıştır:

Roland Barthes’ın “arayış tutkusu” ile “yer değiştirme isteği” arasında kurduğu bağlantıya örnek istiyorum. Barthes’ın College de France’deki serüvenini başlatan Açılış Dersi kitapçığının karalamaları üzerinde çalışan Carlo Ossalo, kullanılmamış paragrafları eşelemiş. “Bir meslek, eğitmek ve bir tutku, aramak, yani yer değiştirmek diyor tam tamına Barthes ve ekliyor: “Beklenmediğiniz yere doğru hareket etmek” . Derslerinde, sözü söyleyenle dinleyen arasında dokunacak, örülecek ilişkinin, parkta annesiyle oynarken, yanibaşından biraz uzaklaşıp, bulduğu küçük çakıl taşını ona getiren çocuğun kurduğu oyun örgüsüyle benzeştiğini ileri sürmüş Barthes – karalamalarda bırakılmış bir cümle, sonra: “Her eğitim girişiminin başladığı yere bir sevgi bağı yerleştirmeyi kabullenmek gerektiğine içtenlikle inanıyorum.”¹⁰⁷

Batur, kullandığı montaj tekniği sayesinde bilgi birikimini açık bir şekilde eserlerine aktarmıştır.

¹⁰⁵ Tekin, *Roman Sanatı I*, 265-266.

¹⁰⁶ Batur, *Kravat*, 143.

¹⁰⁷ Batur, *Elma*, 85.

2.5.BİLİNÇ AKIMI TEKNIĞİ

Bilinç akımı, romanlarda kahramanların iç dünyasını okuyucuya aktarmak için kullanılan bir tekniktir. Şuur akışı ya da doğrudan iç konuşma olarak da adlandırılmaktadır. Kahramanların iç dünyalarını birbirini izleyen ama birbiriyle bağlantısı olmayan cümleler şeklinde kullanılan tekniktir. Hakan Sazyek, bilinç akımının iç konuşma tekniğinin düzensiz şekli olduğunu belirtmektedir.

İç konuşmadaki cümlelerin birbirini mantıki bir bağla izlemesi gerekliliği, bilinç akışında ortadan kalkar. Bir başka ifadeyle, iç konuşmada psikolojik durumu aktaran cümleler belirgin bir anlam bütünlüğünü oluşturan birimler olma özelliği sergilerken bilinç akışı tekniğinde düşünsel içerikli her bir cümle başlı başına bir bütünlüğe sahiptir. Dolayısıyla bilinç akışında cümleler arasında bir anlam kopukluğu, gevşekliliği söz konusu olur.¹⁰⁸

Bilinç akımı tekniği, modern romanın insan psikolojisini yansıtıp ortaya koyma amacına hizmet etmektedir. Bilinç akımı tekniğiyle insan ruhunu en ince ayrıntısına kadar anlatılmaktadır. Bilinç akımı tekniğiyle birlikte kahramanların iç dünyası bütün doğallığıyla okuyucuya aktarılmaktadır.

Kitap Evi romanında kahramanımızın imzaladığı sözleşmeye sadık kalmamasının yarattığı ruh dünyasını yansıtmak amacıyla bilinç akımı tekniği kullanılmıştır.

Başlangıçta Andorra Antlaşmasının şartlarına birkaç hafta sadık kaldıydım da: Kitap Evi'ne Cuma akşamı gidiyor, Pazar akşamı alabora olmuş eve dönüyordum. Gelgelelim, aklım yuvasından fırlamış, mantığım yörüngesini yitirmiş gibiydi: Başka hiçbir konuya, işime eşime yoğunlaşmıyorum, her vakit nedense uluorta övünmekten geri durmadığım deliksiz uykularımı mumla arıyordum. Beyefendi, bir kitapların arkasında, bir önlerine geçmiş, bulanık yüzü ve cüssesiyle hayatımın merkezine çöreklenmişti. Yaşadığım başkalaşımın dışarıdan algılanması düşünülemezdi, ezelden beri içfırtınaları ve davranışlarına yansıtmamaya başaranlara bundan imrenirim: Benim maske yeteneğim hemen hemen sıfırdır, saydam suratımdan bütün iç haritam görünür: Anlaşılıyordu besbelli salladığım, şirazesinden çıkmış bir salıncakta, bir kişi dışında kimsenin haberi yoktu oysa, olup bitenlerden.¹⁰⁹

Kahramanların sorunlarını, psikolojik derinliklerini karmaşık iç dünyalarını bilinç akışı tekniğiyle başarılı bir şekilde okuyucuya aktarmıştır.

¹⁰⁸ Hakan Sazyek, *Roman Terimleri Sözlüğü*(Ankara: Hece Yayınları, 2015), 76

¹⁰⁹ Batur, *Kitap Evi*, 76.

2.6.İÇ ÇÖZÜMLEME TEKNİĞİ

Anlatma yöntemine bağlı olan bu teknik, roman kahramanlarının iç dünyalarını görünür kılma amacı taşımaktadır. Romanın anlatıcısı olayları anlatırken araya girerek kahramanlarının duygu ve düşüncelerinin aktarılmasına dayanmaktadır. Anlatıcı araya girerek kahramanların psikolojik özelliklerini, düşüncelerini, neler hissettiklerini okuyucuya aktarmaktadır. İç çözümleme tekniğinde kahramanların neler düşündüğü, hissettiği ilahi bakış açısı yardımıyla biliniyormuş gibi aktarılır ve sonuna “anladı, düşündü, hissetti, içinden geçirdi” gibi ifadeler yerleştirilir.

İç çözümleme tekniği yazara ilahi bakış açısının yardımıyla da olsa kahramanların duygu ve düşüncelerini biliyormuşçasına anlatma imkânı vermektedir. Yazar bu tekniği kullanırken anlatılanların romanın yapısıyla uyumlu olmasına dikkat etmelidir. Kahramanla ilgili verilen bilgiler, roman kurgusu içindeki uyumuna uygun olarak verilmelidir.

Acı Bilgi romanında Elviro Guarçez, Argentina’nın kulağında kalan sesinden nasıl kurtulacağını düşünürken iç çözümleme tekniğinden yararlanmaktadır.

Argentina’nın sesinden, sesin içinde doğurduğu sert rüzgardan nasıl kurtulacağını uzun süre bilemedi. Lizbon sokaklarında, geceden sabaha kadar geçişin hazırlıkları içindeki tanımlanması güç ışık değişimin ortasında, tek bir kişiye rastlasa belki hızını kesecekti rüzgâr. Rastlamadı. Yokuş aşağı inerken bir-iki damla düştü üzerine önce, ardından işaret gelmişçesine hızlandı yağmur. Elviro Guarçez, ömrü boyunca yapmadığı, yapmayı akıl etmediği bir şey yaptı birden: Üstündeki gömleği çıkardı ve sağanağa dönüşen yağmurun dövdüğü gövdesini sundu. Öylece yürüdü.

Ama yağmur, geldiği gibi gitti, çarçabuk. Kaldırımlardan birinin köşesine oturdu, daha doğrusu bir külçe halinde kendisini bıraktı. “Kayboldum ben” diye mırıldandı ya da o iki kelimeyi yüksek sesle söylemiş olabileceği izlenimine kapıldı. Sonra bile isteye duyulacak biçimde ekledi: “Kendimin bir yerlerinde.” Onu duyabilecek, duysa bile dediğini anlayabilecek kimsenin olmadığını bilmek bir bakıma son darbe oldu. Bir telefon kabını bulmak, ezberlerindeki numaralardan birini çevirmek, uzaktaki tanıdık seslerden birine ulaşmak, gerekirse yanlış numara çevirmek, konuşmasa bile duymak, işitmek isteği içinde dayanılmaz bir boyut aldı. Argentina’nın sesi silindi gitti.¹¹⁰

¹¹⁰ Batur, *Acı Bilgi*, 61

2.7.DİYALOG TEKNİĞİ

Karşılıklı konuşma anlamına gelen diyalog tekniğinden yazarlar bolca faydalanmaktadır. Diyalog tekniğinde kahramanların duyguları düşünceleri doğrudan okura aktarılabilir. Tekin diyalog tekniği için, diyalogun basit ama temel amacının gizli olanı açığa çıkarmak, soyut olanı somutlaştırmak olduğunu söylemektedir:

Her şeyden önce diyalog yöntemi, romana çeşitli açılardan güç katmakta, romanın edebî ve düşsel dokusunu zenginleştirmektedir. Diyalogun basit ama temel işlevi, gizli olanı ‘aşikâr’ kılmak, soyu olanı somutlaştırmaktır. Aslında bu nitelik; sanatın, dolayısıyla romanın da niteliğidir. Roman, esasen eşyayı konuşurma sanatıdır. İlk elde romanın bünyesine katılmak istenen her şey, cansızdır; bir nesneden ibarettir. Romancı onlara, adeta bir ‘Mesih gibi’ ruh verir; canlandırarak okuyucunun karşısına çıkarır. Bu işlemin gerçekleştirilmesinde ”diyalog” yönteminin katkısı büyüktür.¹¹¹

Diyalog tekniğinde anlatıcı ortadan kaybolurken kahraman okuyucuyla karşı karşıya gelmektedir. Bu teknikte kahramanların duygu ve düşünceleri araçsız olarak sergilenmektedir. Olaylar ve anlatılanlar kahramanımızın ağzından okuyucuya aktarılmaktadır.

Enis Batur’un romanlarında çok fazla kullandığı bir teknik değildir. Bazı romanlarında kısa şekilde diyalog tekniğine yer vermiştir. Acı Bilgi romanında çok kısa bir bölüm halinde kullanılmıştır.

31 Mayıs günü, sabah 11. OO sularında, Old Navy’nin önünden geçiyordu, hemen gördü: Anna Karina, bir kadın arkadaşıyla oturmuş, sohbet ediyordu. Hiçbir hazırlık yapmamıştı kafasında, şimdi düşünüyor da kesikes öyle bir niyet taşımamış olduğu kanısını taşıyor hâlâ, nasıl aniden döndüğünü, masaya yaklaştığını çıkaramıyor bile:

”Affedersiniz” diye girmişti söze, masanın yanında dikilip, daha doğrusu ayakta durarak, ama hafifçe onlara doğru eğilerek, hangi kelimeleri yanyana getirdiği hakkında hiçbir fikri yoktu şu ân, zaten kadının kendisine birşey söylediğini duyduğu, ne söylediğini duymadığı için, galiba, kurulmuş gibi, gene, aynı kelimeleri sil baştan yeniden tekrarlamaya koyulmuştu, heyecandan soluğu duracak olmuştu sanki, ama bu kez bıçak girmişti araya, Anna Karina’nın belli ki demin ağzından çıkan kelimelerin tekrarından ibaretti, bu defa apaçık duyduğu:

-Beni rahatsız ediyorsunuz.

O ânda durmuş, gövdesinin gerildiğini, kan basıncının tersyüz olduğunu seçmişti. Hazırcevaplığı ile bilinen biriydi adam, bu özelliği, doğal bir kısa devre yarattı hemen, içinde bir başkasının düzenlediği cümleleri döktü:

¹¹¹ Tekin, Roman Sanatı 1, 277.

-Siz beni otuz yıldır rahatsız ediyorsunuz – belki de ediyordunuz demeyelim artık. Özür dilerim.¹¹²

Kitap Evi romanında kahramanımız kendisine miras kalan Kitap Evi’ni öğrenirken avukatla aralarında geçen konuşmalarda diyalog tekniği kullanılmıştır.

... Uzatmadan söze girdim:

-Kestirmeden gittiğim için kusura bakmayın, beni aradığınızda bir toplantıydım yurtdışında, döndüğümde yardımcım söyledi, nedir kuzum bu acil ve önemli miras meselesi?

- Efendim, müvekkilim iki hafta önce vefat etti. Yaklaşık dört aydır hastanede tedavi görmekteydi. Yıllardır beyefendinin bütün işlerine bizim büro bakar, hem hukuki açıdan, hem muhasebeye bağlı konularda bize güven duyardı rahmetli, en sonda, bir buçuk ay önceydi, vasiyetine kesin şekli veriydik hastane odasında, sonra da 14. Noteri getirip işlemleri tamamlamıştık. Sizi bundan rahatsız ettim.

- Estağfurullah. Ama önce merakımı çelen biriki soruyu aydınlatabilir miyiz –öncelikle, beyefendi kimdi, nerden tanışıyormuşuz?

- Efendim, benim açımdan da zor bir durum bu, sizi tatmin edecek açıklamaları yapabilecek imkân yok elimde, beyefendinin kim olduğunu size söyleyemem meselâ.

- Olur mu öyle şey! Nasıl iş bu? Neden söyleyemezmişsiniz?

- Vasiyetin tanzim ediliş biçimi böyle efendim, ne ben çiğneyebilirim konmuş kaideleri, ne de bir başkası. Vasiyete saygı göstermek zorundayız.

-Bakın, benim başıma böyle işler gelmiyor her gün, sizin göreviniz bu olabilir, böyle davranmayı gerektirebilir, ama hukukî olarak beni zorlayamazsınız herhalde, bu türdeb bir yasa yok değil mi, tanımadığım birinin, kim olduğunu bile bilmediğim birinin vasiyeti beni neden bağlasın?

- Elbette efendim, redd-i miras hakkınız mevcut. Sizi kimse tersini yapmaya zorlayamaz. Ne var ki, bizim içinde bulunduğumuz şartlar başka, bir hukuk bürosu başka türlü davranamaz, müvekkilimizin isteklerini harfiyen yerine getirmekte yükümlüyüz.

-Sorması ayıp, rahmetlinin nedir tam olarak bıraktığı?

- Size bir kütüphane bıraktı efendim.

- Kütüphane mi, aman yapmayın, ben kendi kütüphanemle baş edemiyorum evde, olsa olsa bir kurumun kitaplığına devredilmesini sağlayabilirim o kitapların.¹¹³

2.8.GERİYE DÖNÜŞ TEKNİĞİ

Roman geçmişi, şimdiyi ve geleceği anlatan bir türdür. Romanda olaylar şimdiki zamanda kurgulanıp geçmişe veya geleceğe uzanır. Yazar eserinde geçmişe dönerken geriye dönüş tekniğinden faydalanmaktadır. Romanın yapısından dolayı olayın veya kahramanın geçmişi hemen anlatılmaz. Roman

¹¹² Batur, *Acı Bilgi*, 91.

¹¹³ Batur, *Kitap Evi*, 11.

ilerledikçe okuyucunun merakının yükseldiği anlarda olay veya kahramanın geçmişine dönülerek merak duygusu giderilir.

Geriye dönüş tekniği, romanın kurgusuna dahil edildiğinde, olayın akışı kesilerek olay veya bireyin geçmişi ile ilgili açıklama ve bilgilendirmeleri içerisinde barındırmaktadır. Bu sayede bireylerin davranışlarının ve psikolojilerinin alt yapısı nedensellik bağında açıklanmış olur. Özellikle kahraman anlatıcının egemen olduğu romanlar, geriye dönüş tekniği sayesinde bir tür hatırlatma boyutu kazanır. Kahraman olayların ve bireylerin psikolojik durumlarının gizli kalmış yanlarını geriye dönüş tekniği sayesinde gün yüzüne çıkarmış olur.

Enis Batur, romanlarında kahramanlarının psikolojik durumlarının nedenlerini açıklamak amacıyla geriye dönüş tekniğinden yararlanmıştır. Yazar, *Acı Bilgi* romanında geriye dönüş yaparak çocukluğunu dönmekte ve babasıyla yaşadığı anılardan bahsetmektedir:

Benim (evet ama, kimim sahi ben?) gökyüzüne duyduğum korkulu ilginin (uçak yolculuğu yapmanın gövde mi nasıl korku zinciriyle bağladığından söz etmemiş miydin size?) kaynağına bir şiirinde değindiğim – “babam ve büyükbabam ölüme kilitli birer pervane” , ataları pilot olan bir çocuğun ilk meslek seçiminin astronotluk değil de astronomluk olması bile gözlemci kalmayı yeğlediğimi kanıtlamaya yetiyor bana kalırsa. Acemi gök haritaları, dipsiz teleskop düşleri içinde geçti Eskişehir’deki çocukluğum. Gökmerdiveni tırmanmak çekiyordu beni, evimizin çatısına yerleştirilecek güçlü bir optik aracın başında gecelerimi ucuna dek geçirmek için varımı yoğumu feda edebilirdim buna karşılık. Anımsıyorum da, o yıllardaki en büyük kahramanım, aklımın erdiği kadarıyla hakkındaki herşeyi ulaşabildiğim bütün kitaplara başvurarak öğrendiğim Copernicus’tu – bir gök fâtihi ya da herhangi bir eylem adamı değil. Babam çarçabuk benim herşeyi öğrenmeye kalkıştığımı kavradıydı, olanaklarını zorlayarak benim ufuklarımı genişletebilecek her aracı (kitaplar, ansiklopediler, amatör bir laboratuvar ve amatör bir teleskop) edindi, bir bakıma itti beni...¹¹⁴

Kitap Evi romanında kahraman, kendisine kalan mirasın Dragos’ta olduğunu öğrenince çocukluğunda oraya gittiğini hatırlamakta ve çocukluğunun Dragos’unu anlatmaya başlamaktadır:

Dragos’a bir mahalle diyebilir miyiz, bana sorulursa bir semttir Dragos. Bir defasında yazlık bir ev tutmuştuk Heybeliada’da, arka balkonun tam karşısında bir ada gibi dururdu Dragos. Yakın ve uzak çevresinde, Bostancı’dan Tuzla’ya ve ötesine, böylesine kendisini betonlaşmadan, sıkışık yapı düzeninden, yeşillik kıyımından uzak tutabilmiş başka bir bölge yoktu. Karşıdan bakıldığında, ondandır, kıyıya çok yanaşmış yüzer

¹¹⁴ Batur, *Acı Bilgi*, 57.

ada olarak algıladım Dragos'u. Çocukken gittiğimi anımsıyorum oraya; kime neden gitmiştik, kırıntı kalmamış belleğimde. Bir daha hiç yolum düşmedi. Korunmuş olmasını, ülkenin ileri gelenlerinden bazılarının, farklı dönemlerde arazi satın alıp kâşaneler yaptırmasına bağlarlar, sanırım doğrudur: İleri gelenlerden tanıdıklarım, tanıştıklarım oldu zaman içinde; evlerinin en yakındaki yabancı duvarla aralarına geniş mesafe tanıdıklarına da böylece tanık oldum, nedense onların özel hayatı daha bir özel olur.¹¹⁵

2.9.ÜSTKURMACA TEKNİĞİ

Üstkurmaca, gerçek ile kurmacanın bir arada kullanılırken aradaki çizginin hem belirginleştirilmesi hem de silikleştirilmesidir. Üstkurmaca gerçek ile kurmacayı bütünleştirirken kurgunun içerisinde tekrar kurgu yaratmaktadır. Üstkurmacada yazar okura yönelik eseri nasıl yazdığından bahsedebilmektedir. Bu işlemi gerçekleştirirken kurguyu bir oyun alanına çevirmektedir. Yazar ve okur arasında eserin yazılma aşamaları muğlak bir perde içerisinde anlatılmaktadır. Enis Batur'un eserleri bu bağlamda oldukça verimlidir. Yazar bazı yerlerde eserlerine yöneltilecek eleştirilere cevap vermekte bazı yerlerde de eserin yazılış hikâyesini anlatmaktadır. Böylece anlatı içinde anlatı kurmaca içinde de yeni bir kurmaca açığa çıkmaktadır. Tüm bu üstkurmaca unsurları bu oyun alanında okura sunmaktadır.

Üst kurmaca yazarı çoğu kez, kendi ürettiği öykülerinin yanı sıra, daha önce başka yazarlar tarafından üretilmiş metinleri de malzeme olarak kullanır romanlarında onlardan yola çıkarak yeni metinler üretir. Kimi kez eski ürünlerden alıntılar yapar, çoğu kez de onları parodi/pastiş düzleminde yansıtır metnine. Somut gerçekliğin yerini metinlerin dünyası almıştır. Belki de, içinde yaşadığı gerçekliğe yabancılaşan çağcıl yazarın, bütünleşmekte zorlandığı gerçekliği yansıtmayı bırakıp, daha önce başka yazarlar tarafından yazılmış metinlerin dünyasına sığınması, onlardan yola çıkarak ikinci elden yeni bir kurmaca gerçeklik yaratması demektir bu. Eskilerin taklitçilik diye aşağıladıkları bu eğilim, çağ edebiyatının biçimsel yeniliklerinden biridir; özgünlüğün içerikte değil, biçimde önemli olduğu bir estetik anlayışın ürünüdür.¹¹⁶

Enis Batur, postmodernizmin sınırlarını zorlayarak kendine özgü bir roman tarzı ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu roman tarzını oluştururken alışılmış kalıpların dışına çıkmaktadır. Kimi romanlarında romanın kahramanı olurken kimi romanlarında bir seyyah olup gittiği ülkeyi okuyucuya

¹¹⁵ Batur, *Kitap Evi*, 19.

¹¹⁶ Ecevit, *Türk Romanında Postmodernist Açılımlar*, 110.

gezdirmektedir. Bazı romanlarında ise romanı oluşturmak amacıyla yaptığı çalışmalardan, romanları hakkındaki düşüncelerden ve onlara verdiği isimleri tercih etme sebeplerinden bahsetmektedir.

Acı Bilgi romanın anlatıcısı aynı zamanda romanın kahramanı olan yazardır. Yazar hem kahraman olarak gezdiği yerleri okuyucuya anlatmakta hem de geriye dönüşler yaparak çocukluk anılarından bahsetmektedir.

Ertesi sabah, Rua da Carida'dan önce yukarı, sonra sağa sapıyor, Rua da Candal de Sao Jose de, yerde, kaldırım taşlarının üzerinde bir kumru ölüsü görüyorum. Bu ıssız sokaklar küçük piyano parçalarını düşündürüyor bana, sözgelimi Wilhelm Kempff'in piyano için düzenlediği Bach'ın koral prelüdlerini, Ofelia yumuşak adımlarla yanımdan geçip, yarım metrekairelik bir kuaför dükkânına giriyor. Baixa'ya kadar, yürümeyi yukarıdan sürdürdüm.¹¹⁷

Batur, Elma romanının kurgusuna dahil olup romanın isimlendirilmesi konusunda eleştiri alacağını söyler.

“Roman denemesi” tamlamasına takıldığına bakmayan, Enis Batur adıyla yıllardır kitapları çıkan, şiir ve deneme gibi iki yazın türünün olası bütün sınır bölgelerine yolculuklara çıkmış bu yazı adamı, şüpheniz olamasın, ateşe sokup çıkardığı elinin üstünden yanık izlerinin eksik olmayacağını farkında. Yazacaksınız da yargılanmayacaksınız –olacak iş değil.¹¹⁸

Batur, Kravat romanında da ana karakterden yola çıkarak kendisini olayların içine dâhil etmektedir. Ana kahraman araştırma yaparken Enis Batur'un kitabına denk gelir ve onunla iletişime geçmek ister. Randevu ayarlayıp buluşurlar ve ondan kravatla ilgili bilgiler alır.

Akşamüstü, ucu ucuna yetiştim randevuya. Enis Batur kravatsızdı, yakasız bir gömlek giymişti. Kibar, yardımsever soğuk bir adam. Hızla anlattım derdimi ona, kravatla ilgili Edebiyat, Sanat alanından işime yarayabilecek örnekler ipuçları bulurum umuduyla kendisini rahatsız ettiğimi söyledim. Konu onu bayağı sardı ama, haklı olarak, “keşke görüşme öncesinde haberim olmuş olsaydı ” dedi: ” Biraz bakınırdım, şimdi aklıma ne gelirse onu söyleyeceğim, tabii aklıma işe yarar birşey gelirse.”¹¹⁹

Batur, Basit Bir Es romanının kurgusunu tren yolculuğu tarzında şekillendirir. Yolculuk esnasında karşısında oturan yolcu onun kitabını okur. Batur, Romanın kurgusuna dâhil olarak yolculuk boyunca kendi izlenimlerini okuyucuya aktarır.

¹¹⁷ Batur, *Acı Bilgi*, 38

¹¹⁸ Batur, *Elma*, 77.

¹¹⁹ Batur, *Kravat*, 151.

Eğer bir kış sabahı, trenin biriki dakikalığına durduğu uzak bir ülkenin taşra istasyonundan binen tek yolcu karşısındaki boş koltuğu oturur ve çantasından senin yıllar önce yazdığın bir kitabı çıkarıp okumaya koyulursa, şaşırma: Bu sahne başka bir yazar tarafından senin için seçilmiştir.¹²⁰

Acı Bilgi romanında mekânların gerçekte kurgu arasında olması oldukça önemlidir. Batur'un eşini –Fatma Tülin- kendisine eşlik etmesi kurguyu gerçek kılmaktadır. Diğer yönüyle bazı kahramanların gerçek olmaması eseri kurgulaştırmaktadır. Böylece bu eserde gerçek ve kurgu iç içe geçen bir daire sarmalı çizmektedir. Romanın sonlarına doğru Batur kendisini yeniden okurun karşısına çıkarmakta ve romanına niçin bu ismi verdiğini açıklamaktadır. Romanın isminden ve kurgusundan dolayı eleştirileceğini belirtmektedir.

Kravat romanında Batur, kahraman olarak karşımıza çıkmaktadır. Yazar romanın başında postmodernizmin özelliklerinden yararlanarak kitabın kurgulanış tarzından bahsetmiştir. Ortadan kaybolan A.H.'yi “Romanın başında bir cinayete kurban etseydim okuyucu bundan memnun kalmazdı.” diyerek kitabın kurgusunu değiştirdiğinden bahsetmektedir. Fakat A.H.'yi romanın sonunda belirsiz bir şekilde ortadan kaldırmasıyla ikilik fikrini devam ettirmektedir Yazar bu şekilde davranarak okuyucunun merak duygusunu canlı tuttuğunu belirtmektedir.

Kravat romanında kahraman, Kravat reklamı için bilgi toplarken aklına Enis Batur'un gelmesiyle akış başlamaktadır. Onun kravatla ilgili yazdığı yazılar olduğunu hatırlayan karakter yazarla buluşma ayarlayıp ondan kravatla ilgili bilgiler almak istemektedir. Böylece yazar aynı zamanda romanın kahramanı kadrosuna dahil olmaktadır.

Yazar romanın son bölümünde okuyucunun karşısına çıkarak romanını postmodernizmin özelliklerine göre yazdığını şu şekilde açıklamaktadır:

Yalınkat, daha da alışıldık bir yöntem, iki ‘kahraman’ının ardından sözü, son bölümde, doğrudan ”yazarın”, her durumda herşeyi bilen anlatıcı tipinin alması olurdu. Kurmaca, bütün mantıklılığı içinde bana bundan düzmece bir yazı formatı gibi görünüyor: Kafamda birini kuruyorum, Ercü, sözü ona veriyorum – kimse (okur) yadırgamıyor. Sonra bir ikincisini kuruyorum, malûm bir düğüme ulaşmak için ipin iki ucunun olması zorunlu, sözü ona bırakıyorum – kimse (okur) yadırgamıyor. Başkalarını kurabilir, konuşturabilirim, yadırganmayacağını biliyorum – inandırıcılık ilkesini acemilikler

¹²⁰ Batur, *Basit Bir Es*, 7.

yaparak zedelemesem hele. Bir tuhaflıklar konterjanım bile var: "Hayatta olamaz gibi görünen bazı şeyler Kurmaca'da, Roman'da pekâlâ olabilir" türünden, ya da: "Postmodern tutum yazarın şu seçimlerine izin verir " türünden. Kendim, yazar olarak sözalabilir, yazarı kendimden farklı bir yazar olarak kurabilir, düğümü elini kolunu sallayarak, üstüne üstlük ustalık oyunlarına girişerek çözdürebilir, "herşey"i gerektiğinde, bütünüyle ya da değil, açığa çıkarabilirim.¹²¹

Batur, her romanda kendini farklı şekilde kurguya dâhil ederek okurun karşısına çıkmaktadır.

2.10. METİNLERARASILIK

Metinlerarasılık, gerçekliğin değişik tarihi dönemlerinde üretilmiş metinlerdeki bilgilerin, sözlerin ya da ifadelerin dolaylı olarak kurmaca metne eklenmesidir. Metinlerarasılık günümüz şartlarında metinlerde kullanılması bir zorunluluk haline gelmiştir. Bunun nedeni metinlerin kendilerinden önce yazılmış olan metinlerden bağımsız hareket edemeyecek olmasından kaynaklanmaktadır. Yazarlar daha önceki metinlerden aldıkları unsurları kendi bakış açılarıyla harmanlayarak özgün bir eser ortaya koymaktadırlar. Tüm bu karnavalet durum metinlerarasılığı bir zorunluluk haline getirmektedir.

Metinlerarasılık, içinde referans, pastiş, parodi, ironi, kolaj gibi teknikleri bulundurmaktadır. Metinlerarasılık bir metnin en az başka bir metinle var olan ilişkisini açıklamaktadır. Metinler kendilerinden önce yazılmış metinlerin parodisidir. Bu tutuma kanıt olarak ilk okumada anlaşılmasa da metinlerin belirli kısımlarının kolajlanmış veya başka bir metne göndermeler olacak şekilde sunulmaları gösterilebilmektedir. Metinlerarasılık aslında daha önce söylenmiş olanı bozup yeniden inşa etmektir.

Batur'un eserlerinin isimlerine baktığımızda zihnimizde canlanan ilk unsurlardan biri metinlerin arasındaki sınırları kaldırmasıdır. Acı Bilgi Fugue Sanatı Üzerine Bir Roman Denemesi ve Elma Örgü Teknikleri Üzerine Bir Roman Denemesi adlı eserlere bakıldığında anlaşılıyor ki bu eserler roman değil roman denemesi olarak yazılmışlardır. Bu iki roman incelediğinde içinde deneme tarzında yazılmış küçük parçaların olduğu görülmektedir. Bu deneme parçaları

¹²¹ Batur, *Kravat*, 172.

yazarın kendisini metinde hissettirdiği okuyucuya bilgi vermek amacıyla yazılmış kısımlardır.

Acı Bilgi ve Elma romanlarında yazar postmodernizmden yararlanarak kendisini romana dahil edip romanların yazılma aşamalarından ve eserleri meydana getirmeden önce geçtiği doğum sancılarında yaptığı çalışmalardan okuyucuya bahsetmektedir.

Batur, Acı Bilgi romanında Fugue sanatıyla bağlantı kurarak müziğe özgü öğeleri romana taşımış romanı bölümlendirirken Fugue'nin özelliklerinden faydalanmıştır. Acı Bilgi sadece Fugue'den etkilenecek oluşturulmuş bir eser değildir. Yazarın eşiyle beraber gezdiği Paris, Lizbon, Marsilya gibi şehirlerin özelliklerinden bahseden bir seyahat kitabı olduğunu da belirtmek gerekmektedir. Bu bakımdan Acı Bilgi'nin deneme, seyahat yazısı, fugue sanatına göre şekillenmiş roman denemesi olarak adlandırılan çok sesli bir eser olduğunu söylemek mümkündür. Enis Batur, bahsedilen romanında yarattığı kahramanlarla çok sesliliği kullanmaya devam etmektedir. Tolstoy'un AnnaKarenina adlı kahramanı ile bir cafede oturup muhabbet ettiği görülmektedir. Böylece farklı bir yazarın kahramanını kendi romanına taşımasıyla metinlerarasılığı da yöntem olarak seçmektedir.

Enis Batur bu eserinde Anna Karenina'dan başka kurgu karakterleri de işlemektedir. Örneğin; eser kahramanının Odeon kavşağında kaldığı otel odasının adı Maupassant'tır. Kahraman bu odaya yerleşirken yazı araç ve gereçlerini masasının üzerine büyük bir titizlikle yerleştirerek yazı çalışmaları için hazırlık yapmaktadır. Maupassant'ın Dünya edebiyatında olay hikâyesinin en önemli temsilcisi olması yoluyla esere bu şekilde dâhil olması yazarın kendisini - Maupassant adlı odayı seçmesiyle- yazarlık serüvenine başlamakta uygun bulunduğunu göstermektedir.

Batur, Elma romanını Halil Şerif Paşa'nın yaptırdığı "Dünyanın Başladığı Yer" adlı tabloda esinlenerek yazmıştır. Bu tablo romanın ana unsurudur. "Dünyanın Başladığı Yer" adlı tabloda bir kadının vajinası resmedilmiştir. Kadının kim olduğu anlaşılmasın diye üzerine örtü çekilmiştir. Kadın vajinası elma ile bütünleştirilerek anlatılmıştır. Yazarın çıkış noktası elmanın masallarda ve halk hikâyelerinde doğurganlığın üretkenliğinin sembolü olmasıdır. Halk

hikayelerinde çocuğu olmayan devrin ileri gelenlerine bir dervişin elma vermesi ve bu elmayı yiyerek çocuk sahibi olmaları bu meyvenin doğurganlıkla bütünleşmesine olanak tanımıştır. Örneğin; Kırgız destanı olan Manas Destanının ana kahramanı Manas'ın doğum hikayesinde elma motifinin bulunduğu bilinmektedir (Gülensoy,2018: 16). Böylece elma ve vajina üretkenliğin sembolü olarak romanda bütünleştirilmiştir.

Elmayı kültürel açıdan önemli kılan bir diğer husus ise bu meyvenin günah kavramının çıkış noktası ile özdeşleştirilmiş olmasıdır. Hz. Adem ile Hz. Havva yasak elmadan yedikleri ve ilk günahı işledikleri için cennetten kovulmuşlardır. Bu romanda Hz. Adem ve Hz. Havva'nın cennetten atılmasına örtük anlamda atıfta bulunulmuştur. Günümüzde teknolojik unsurlarda ısırılmış elma logosu kullanılmaktadır. Isırılmış elma logosu bilgi ağacının meyvesindeki eski diş izini hatırlatmaktadır. 21. yy. teknolojisinde elma motifinin kullanım geçerliliği olması bu meyvenin halk kültürü ananeleri arasında kutsallığını koruduğunu göstermektedir.

Romanın içeriğine bakıldığında görülmektedir ki, Halil Şerif Paşa'ya tren yolculuğunda Dostoyevski eşlik etmektedir. Ortak özellikleri bulunan bu iki ikonik figürün bir arada bulunması metinlerarasılığın bu eserde de yöntem olarak tercih edildiğini göstermektedir.

Sır romanında Server Dede, romanda tasavvuftaki mürşit olarak karşımıza çıkmaktadır. Jordi Savall onun öğrencisidir. O güne kadar bilmediği tasavvufi hikayeleri Server Dede'den dinlemiştir. Jordi Savall öğrendikleri sayesinde kendini bulma serüvenini tamamlayıp kendi sırrına ulaşmış ve Server Dede ile yaptıkları sohbetlerinde bir kış boyunca Lokman Suresi hakkında konuşarak Allah'a ulaşmanın yollarını öğrenmiştir.

Sır romanının sonunda yazar tekrardan gün yüzüne çıkıp Server Dede'nin hikayesini anlayabilmek için Thieryy Zarcone'un dilimize çevrilmiş kitabının "Sır başlıklı üçüncü bölümü okunmalıdır." demektedir. Böylece romanın kurgusunda yer edinen ana metni belirterek romanın sırrına nasıl ulaşılacağını okura sunmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YAZARIN YENİ ANLATI DENEMELERİ

Çalışmanın bu bölümünde Enis Batur'un diğer kurgusal eserleri olan *Mürekkep Zaman*, *Rakım Sıfır*, *Başka Yollar*, *Bir Varmış Bir Yokmuş Sözümona* *Düzmece Dir Wilhelm Tell Hikâyesi* adlı kitaplar hakkında bilgi verilecektir.

Bu eserler her ne kadar roman olarak adlandırılırsalar da kalıplaşmış roman sınırlarının dışında kalmaktadırlar. Öyle ki olay örgüsü, kişi, zaman ve mekân unsurlarında belli bir bütünlüğe sahip değildirler. Eserlerin içinde yazarın otobiyografisi hakkında bilgilere yer verilmektedir. Bu üç roman diğer eserlerin yazılış safhası ve onlarda kullanılan imgeler hakkında da bilgi vermektedir. Bu eserlerde Enis Batur'un farklı yönleri de gözler önüne serilmektedir. Yazının bir yolculuk olduğundan bahseden yazar bu romanlarda da yolculuk eksenine bağlı kalarak seyahatleri ve bu seyahatler sırasında zihninde canlanan unsurları anlatmaktadır. Romanların bölümleri birbiriyle bağlantılı olmayıp her bölüm ayrı bir konu üzerinde durmakta ve ayrı bir metinmiş şeklinde ele alınmaktadır. Bu yüzden tamamen roman sınıfına dahil edilememektedir.

Postmodernizmin sınırlarını zorlayan Enis Batur, bu kurgusal eserlerde farklı teknikleri kullanarak eserlere kendi imzasını atmaktadır.

3.1.MÜREKKEP ZAMAN

İlk baskısı 2004 yılında yapılan *Mürekkep Zaman*, Enis Batur'un dördüncü eseridir. Eser, Sevinç Yerlitaş tarafından Batur'a teklif edilen *Yazarlar ve Kentleri* adlı çalışma hakkında yaptığı görüşmeyle başlamaktadır. Batur sözü edilen proje kapsamında kendisine hayatının başladığı şehir olan Eskişehir'i seçmiştir. Bu şehir, çocukluk anılarının çoğunluğunda yer edinmiş, edebi kimliğinin oluşmasına katkı sağlayacak anıların doğmasına vesile olmuştur.

Sevinç Yeşiltaş, TRT II'ye hazırlayacağı dizi için, *Yazarlar ve Kentleri*, öngörüşme yapmaya geldiğinde, "hiç şüphesiz Eskişehir" dedim: "Herşey, bir biçimde orada başlamış olduğuna göre."¹²²

¹²² Enis Batur, *Mürekkep Zaman*, (İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları, 2014b), 14

Mürekkep Zaman üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm Enis Batur, hakkında otobiyografik ifadelerin yer aldığı bölümdür. Şu epigrafla başlamaktadır:

” Alın götürün bu yazıyı, bana bir kağıt daha verin: Beyaz, boş, uçsuz bucaksız.
Yazı âdem için Zaman mürekkep.”
Yazboz, 1997¹²³

Enis Batur’un soyağacı hakkında bilgilerin yer aldığı birinci bölüm, dedesinin üniversite okumak için geldiği İstanbul’dan sonra Eskişehir’e göç etmesi ile başlamaktadır. Batur, ailesi hakkında bilgi verdikten sonra çocukluk yıllarını anlatmaya başlar. Çocukluğunda babasının gece uçuşlarına gittiğinden, evde annesi ve ablasıyla yalnız kaldığından bahseder. Kendisinde var olan uçak korkusu belki de babasının gece gittiği bu uçuşlara bağlıdır. Sonrasında ilkokul yıllarından bahseden yazar, bu yıllara ait okuduğu okulun, aldığı karnelerinin fotoğraflarına yer vermektedir. Karne fotoğraflarını gördükten sonra oradaki arkadaşlarının bazılarıyla hala görüştüğünü belirtmektedir. İlkokul yıllarından bahsettikten sonra evinden ilk ayrıldığı yıllar olan lise anılarına geçmektedir.

Evinden ilk kez uzaklaşıp İstanbul’da yatılı okumaya başlamıştır. Yatılı okuduğu yıllarda zaman zaman daha öncesinde tanımadığı akrabalarının yanında kalmıştır. Çekimler devam ederken çocukluğunda yaşadığı mahallenin ve evin fotoğraflarını çekmek isterler. Eskişehir çok değiştiğinden mahallesini ve evini bulmakta biraz zorlansa da evini bulduğunda, yaşamış olduğu bu sokaktan okula giderken yaşadıklarını, annesinin her sabah babasının arkasından el sallamasını, Eskişehir’e anlam katan tren istasyonunda yaptığı yolculukları hatırlar. Birinci bölüm, hazırlanan proje kapsamında Eskişehir çekimleri ile son bulmaktadır.

İkinci bölüm “Amnesia” adını taşımaktadır. Bu bölüm, Moda’daki eve Moldovalı bir bakıcı gelmesiyle başlamaktadır. Moldovalı bu bakıcı daha önce de alzheimerlı hastaların bakımını üstlenmiş biridir ve Nurettin dayının bakımıyla ilgilenecektir. Nurettin dayıyı ailesinden koparmadan bakım hizmetleri yerine getirilmektedir. Eserde Nurettin Dayı’nın hastalığı üzerinden insanların unutma hissi hakkında bilgiler verilmektedir.

¹²³ Batur, *Mürekkep Zaman*, 8.

Unutmak fiilinden yola çıkarak 1. Dünya Savaşı, 2. Dünya Savaşı, Körfez Savaşları ve savaşlarda yaşanan çeşitli dramatik sahneler hakkında yazarın düşünceleri yer almaktadır. Akşamları televizyondan izledikleri savaş haberlerinden bahsetmektedir. Çanakkale Savaşı'nın üzerinden yıllar geçtikten sonra savaşta ölen bir insanın bulunan kafatası haberleri dikkatlerini çekmiştir. Yapılan savaşlarda insanlara yapılan muamelelerin kötülüğünden, Almanların insanları yaktığı kentlerden bahsetmektedir. İkinci bölüm unutmak fiili etrafından yazarın savaşılar bakış açısını anlatmaktadır.

Üçüncü bölüm "Zenon" adını taşımaktadır. Zenon, Enis Batur'un kendisiyle bütünleştirdiği bir kahramandır. Bu yüzden hayatında büyük bir yer edinmiştir. Zenon, kendisine sorulan roman kahramanlarını konu edinecek bir antologyaya katılacak olursanız kimi seçersiniz sorusuna verilmiş bir cevaptır.

Bir defasında, çok olmadı, yazarları derinden etkilemiş "Roman Kahramanları"nı konu edinecek bir antologyaya katılmak isteyip istemeyeceğim, katılacak olursam kimi seçeceğim sorulduğunda, duraksamadan "Zenon" yanıtını verdim: "Sorun şu ki, gerekçelerimi iki sayfada ifade etmeyi başaramayabilirim."¹²⁴

Batur, 1972 yılının yazında Marguerite Yourcenar'ı tanımıştır ve bunu kendisi için büyük keşif saymaktadır. Marguerite Yourcenar'ın 1968 yılında yayımladığı *L'CEuvre au Noir*'in hayatı edebiyata yeni başlayan Batur için farklı yönleri gösteren bir pusulayı andırmaktadır. *L'CEuvre au Noir* okuduktan sonra Batur'a büyük bir etki etmiştir. Öyle ki onu benimsemeyen yazarlardan etkilenmemiştir. Yourcenar'ın yazdığı *L'CEuvre au Noir*'i okuduğu ilk yıllardaki etkisini artıracak bir şekilde devam etmektedir. 1972 yılında Yourcenar'ın iki kitabını daha okuyan Batur, okuduğu kitaplarla kendi arasında büyük bir benzerlikler bulmuş ve bunları kendisinin kurmaca ikizi olarak kabul etmiştir.

1972 yazında peşpeşe okuduğum iki romanı eşit önemde bulduğumu hemen söylemek isterim. Birinci tekil kişi ağzından, gerçek bir kişiliğin, bir imparatorun, dahası bir erkeğin içine girilerek yazılmış *Memoires d'Hadrien* genç bir okuru sarsmasının ister istemez bir sınırı oluyor: Yaşlanmış, ölümüne yaklaşmış, olgunluğun ve bilgeliğin olabildiğince doruğuna sokulmuş bir bireyin soluklu muhasebesini derinlemesine kavramak için, "bazı kitaplar bazı yaşları bekler" diye değiştiriyorum burada Necatigil'in dizesini, geniş zamanlardan geçmek gerekir oysa *Hadrien*'deki gibi sonradan başlamaz Zenon'un öyküsü, 320 sayfada bütün bir yaşamı baştan uca kateder, gidilebilecek kör noktaya dek

¹²⁴ Batur, *Mürekkap Zaman*, 139

birlikte yol alırız: 20 yaşında Zenon'un 20 yaşındaki duruşunun yakınlarındaydım; bugün 51 yaşında, 59'unda ölen kurmaca ikizimin neresindeyim?

Kurmaca ikiz, öylesine ortaya savurduğum, dikkatsizce kalemimden fırlamış bir söz değil; tersine, otuzbir yılın sonunda tartımla oluşturduğum bir sıfat tamlaması, şüphesiz romans tınılı, ama burada bir roman kahramanı söz konusu olduğuna göre bundan doğal ne olabilir; romans cephesinden yaşamsal alanın çığ gerçekliğine panzehir olarak seçilmiş bir figür bu.¹²⁵

Mürekkep Zaman, üçüncü bölümünde Zenon adlı kahraman hakkında Enis Batur'un verdiği bilgiler ışığında son bulmaktadır.

3.2.RAKIM SIFIR

İlk baskısı 2012 yılında yapılan Rakım Sıfır, Enis Batur'un yedinci kitabıdır. Kitap tam olarak "Rakım Sıfır İmgelem Araştırmaları 2008-2012" adını taşımaktadır. Rakım Sıfır, 2008-2012 yılları arasında yazarın zihninde kurguladığı imgelemelere yer verdiği bir kitaptır. Rakım Sıfır, Enis Batur'un Sır, Başka Yollar, Mürekkep Zaman gibi diğer romanlarında kullandığı imgelemeler hakkında da bilgi vermektedir.

Rakım Sıfır'ın son bölümü Analitik Tablo adını taşımaktadır. Analitik Tablo'da kitabın ne anlam ifade ettiği, nasıl oluşturulduğu hakkında bilgiler yer almaktadır. Analitik Tablo'dan sonra İçindekiler bölümü ve kitapta imge olarak bahsedilen unsurlarla ilgili fotoğraflara yer verilmektedir.

Roman, oluşturulma serüveninin beraberinde getirdiği bir imge okuma geleneğiyle başlamıştır. Romanın kurgusu ve imge birbirini besleyen iki önemli unsurdur. Romanların metnin bazen içerisinde bazen karşısında bazen de kitabın içerisinde ya da sonunda toplanmakta olan imgeleri okutmakla bağlantılı yönü oldukça önemlidir. Romancılar yazı-imge işbirliğinin olduğu romanlar yazmaya başlamışlardır. Ne kadar kaynaşmış olsalar da imgeyi okumakla imgeyi yazının bir parçası kılmak farklı şeylerdir.

Enis Batur, Rakım Sıfır'ın sonuna yaklaşıncaya kadar kitabının bir imgelem kitabı olup olmadığı konusunda kararsız kalmıştır. Romanı sonlandırma aşamasına geldiğinde ise seçimini netleştirmiştir.

¹²⁵ Batur, *Mürekkep Zaman*, 140

Başka Yollar'da ve Mürekkep Zaman'da, görüntü-yazı eşleştirmesini metinlerin içine yaydıktan sonra, "Mnemosyne" tablolarına geçiş bir hem bir çırpıda, öylesine seçilmiş bir yol olmadı, hem de kurulma aşamasında çetin cepheleriyle didiştim ilişkilendirmenin. Rakım Sıfır yola çıktığında, söz konusu yazı-imge diyalogu eksenini çerçevesinde kararını vermiş sayılmazdım; ilerlerken de korudum kararsızlığımı, kitabı bitirme evresinde seçimimi netleştirmeyi akıllı uslu tutum olarak gördüm.¹²⁶

Enis Batur, Rakım Sıfır'ı yazarken üç seçeneği yanında tutmuştur. Bunlar; kitabını hiçbir görsel alıntıya başvurmadan yazmak, görselleri metnin akışı içine yerleştirebilmek ve Mnemosyne çeşitlemesine başvurabilmektir. Bunlardan Mnemosyne çeşitlemesine karar veren Batur'un bu tercihinin sonucunda kitabına bir analitik tablo yerleştirme ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

Rakım Sıfır'ın başlangıç ânından bitimine, üç seçeneği yanımda tutum: Kitabı hiçbir görsel alıntıya başvurmadan çatabilir, Başka Yollar'daki gibi onları metnin akış düzeninin içine döşeyebilir, bir Mnemosyne çeşitlemesine karar kılabilirdim. Yazı yoladursun, farklı bir sorun biçimini anlamaya başladı önümde: Ortaya çıkmakta olan kitabın gönderme alanı, bu kez bir "gösterge çizelgesi", savlı olsa bile bir tür "analitik tablo" gereksinmesi doğurdu zihnimde.¹²⁷

Enis Batur, Rakım Sıfır adlı kitabında basit bir içindekiler tablosu vermekle yetinmemiş, bu bölümü genişletilmiş bir içindekiler bölümü veya kavramsal bir dizin olarak hazırlamıştır. Hazırlanan genişletilmiş içindekiler bölümüyle uzun yıllardır biriktirdiği imgeler hakkında geniş bilgiler vermiş ve okurun zihninde kalan boşlukları tamamlamıştır. Rakım Sıfır'da kullanılan imgeler sayesinde kitapların birbiriyle bağlantılı olduğunu kitabın bittiği an diğer kitaplarla ilişkilerin başlayabildiği görülmektedir.

3.3. BAŞKA YOLLAR

İlk basımı 2013 yılında yapılan Başka Yollar, Enis Batur'un sekizinci romanıdır. Bu romanda tıpkı Acı Bilgi romanı gibi bir seyahatname özelliği taşımaktadır. Başka Yollar'ın Acı Bilgi'den farkı, orada yazara eşi eşlik ederken, bu romanda oğlunun eşlik etmesidir. Eserin otobiyografik özellikler taşıyan bir seyahat kitabı olduğunu söylemek daha doğru olacaktır.

Başka Yollar'da yer alan metinler mahrem özellikler taşımayan otobiyografik unsurları içinde barındırmaktadır. Okuyucunun anlayabilmesi için

¹²⁶ Enis Batur, Rakım Sıfır, (İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları, 2012b), 265

¹²⁷ Batur, *Rakım Sıfır*, 268

büyük bir çaba sarf edeceği bu kitapta okuyucu bu doğrultudaki çabalarını Enis Batur’la sohbet havasında ilerletmektedir.

Başka Yollar her bölümde yazarın ayrı bir seyahatin içerisinde yer aldığı üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm “Kuş Sesleri”, ikinci bölüm “Eylül’e Doğru” üçüncü bölüm ise “Dağların Sesi” adını taşımaktadır.

Birinci bölüm olan Kuş Sesleri’nde Enis Batur’un yazı ile olan ilişkisi kendi hayat hikâyesinden yola çıkarak verilmiştir. Bu bölümde Batur’un edebi kimliğini kazanmasında büyük etkisi olan lise öğretmeni Claude Darreye’i Fransa’daki adresinde bulma çabaları yer almaktadır. Enis Batur öğretmenini ararken geçmişe dönüp Saint Joseph’deki arkadaşları hakkında bilgiler verip geçmişi yad etmektedir. Bu bölümde okul ve eğitim sisteminin Enis Batur’un yaşamındaki yeri gözler önüne serilmektedir. Batur, yazı hayatını bir yolculuğa benzetmektedir. Bu yolculuk harfler vasıtasıyla bir labirente dönüşmektedir. Batur, Fransa sokaklarındaki arayışında kendi yazı yolculuğunu anlatmaktadır.

İkinci bölüm olan Eylül’e Doğru’da yazarımızın yolculuğuna oğlu eşlik etmektedir. Baba oğlun yolculuğundan yola çıkarak kuşaklar arasındaki ilişki gözler önüne serilmektedir. Babasıyla ve oğlunun kendisiyle olan ilişkisinin arasına Batur kendini yerleştirmiştir.

Bölüm bir oğlun babasını kaybetme korkusuyla başlamaktadır. Batur, hasta olan babasını kaybetme korkusuyla karşı karşıya gelmektedir. Annesini arayan Batur, babasının durumunu kendi gözüyle görmeden rahat edemeyecektir. Babasının yanına, Gümüldür’e gitmek için yola çıkan Batur’a bu yolculuğunda oğlu Sarp eşlik etmektedir. Babasını ziyaret eden Batur, daha sonra oğluyla birlikte Gümüldür’de gezmeye başlar, farklı mekânlara girip çıkarlar. Bu yolculukta onlara Bach, Mozart, Montoverdi, Marin Marais vd. eşlik eder. Yolculuk bittiğinde oğlunu alnından öperek ondan ayrılır.

Son bölüm Dağların Sesi adını taşımaktadır. Bu bölümde Enis Batur’un şair kimliği ön plana çıkmakta ve şiirle ilişkisine yer verilmektedir. Bu bölümdeki yolculuğun sebebi ise Ankara’da düzenlenecek olan Fazıl Hüsni Dağlarca sempozyumudur. Enis Batur’u konuşmacı olarak bu sempozyuma davet etmişlerdir. Bölümün ana unsurunu bilgi şöleni için çıkılan yolculuk

oluşturmaktadır. Batur, şairlerin yetişmesinde etkili olan usta çırak ilişkisini ve yaşadıkları evleri romana katarak anlatmaktadır.

Başka Yollar, okunması kolay ama anlaşılması büyük çaba isteyen bir kitaptır. Üç ayrı seyahat üzerinden yazarın kendi görüşlerini dile getirdiği bir metin olarak okuyucunun karşısına çıkmaktadır.

3.4.BİR VARMIŞ BİR YOKMUŞ SÖZÜMONA DÜZMECE BİR WILHELM TELL HİKÂYESİ

Bir Varmış Bir Yokmuş Sözümona Düzmece Bir Wilhelm Tell Hikayesi 2002 yılında okurun karşısına çıktı. Wilhelm Tell hikâyesi bir başkaldırının bağımsızlığı getirdiği zulüm karşıtı özelliklere dayanan bir hikâyedir. Elma adlı romanında bir elma kuramı üzerinde durmak istediğini belirten Enis Batur, Wilhelm Tell hikâyesinde bunu yapmaya çalışmıştır.

Wilhelm Tell okuyla hedefini ıskalamadan vurabilen birisidir. Oğluyla bir gün kasabaya indiklerinde Gessler meydanındaki şapkayı selamlamadığından dolayı ceza almak üzeredir. Oğlu cebinde taşıdığı elmayı çıkararak babasını ne kadar iyi atış yapabildiğini kanıtlayıp hayatlarını kurtarmak ister. Wilhelm Tell, oğlunun başına koyduğu elmaya hedef alır ama rüzgârdan dolayı hesaplamaları tutmaz ve ok oğlunun başına saplanır. Bunun sonucunda oğlu bir süre sonra vefat eder. Wilhelm Tell de oklarına veda edip koyun gütmeye başlar. Bu işi yaptığı günlerden birinde uçurumdan aşağıya düşüp kendine yakışmayacak bir şekilde vefat eder.

Batur, Elma romanında ortaya koyduğu elma kuramını açıklarken elmayı üremenin sembolü ve Adem’le Havva’nın cennetten kovulmasına sebep olan unsur olarak ifade etmekteydi. Wilhelm Tell Hikayesi’ndeysen oedipus ve elektra kompleksindeki düşmanlığı ortaya koyan bir eserdir.

SONUÇ

Enis Batur'un romanları Türk edebiyatında postmodernist unsurları içinde en çok barındıran eserlerden olduğu ortaya çıkarılmıştır. Anlatım teknikleri olarak kullandığı metinlerarasılık, üstkurmaca, montaj, mektup, geriye dönüş, bilinçaltı gibi kavramlar eserlerinin vazgeçilmez unsurlarındandır.

Romanlarının ortaya koyduğu yeni biçim postmodern dünyanın kurgu içinde yansımaları en iyi gösteren türdür. Burada türler arasındaki sınırların kaldırılarak yeni bir biçime evrildiğini söylemek mümkündür. Eserlerinde metinlerarasılığa sıklıkla başvuran yazarın bir romanında Dostoyevski ile sohbet ederken bir başka kurguda Anna Karenina ile bir kafede oturduğu görülmektedir. Eserler arasındaki bu yolcuğu romanlarında başarıyla uygulayan yazarın epik kurgu ile bağının devam ettiği görülmektedir. Tüm eserlerinde akışı bozarak yazarın romana müdahale ettiği ve okuyucuyu yönlendirme amacıyla olduğunu söylemek mümkündür. Geleneksel yazım yöntemleri ile postmodern yazı türleri arasındaki sınırı eritmesi Enis Batur'a ithaf edilebilecek ayırtıcı bir özelliktir.

Batur, romanlarında genellikle kapalı mekânları tercih etmiştir. Bu mekânlar eserin ana iskeletini oluşturarak olaya dâhil edilmiştir. Bu mekânlar özel anlamlar taşımaktan çok, olayların gerçekleştiği fiziksel ortamlar olarak kullanılmıştır.

Batur'un romanlarında mekânlar roman kurgusu açısından büyük önem taşımaktadır. Genellikle ev tarzı mekânlar ve ofis odaları seçilmektedir.

Batur, eserlerinde genellikle kahraman anlatıcı yani birinci tekil kişiyi tercih etmiştir. Böylelikle olayların farklı yönlerini okuyucuya sunmuştur.

Romanlarındaki kahramanlarına bakıldığında yazarın kahramanları genellikle fiili yönleriyle ön plana çıkmaktadır. Kişiler romanlarda fiziksel özellikleriyle değil de düşünceleri ve psikolojik yönleriyle ortaya koyulmuştur.

Batur, eserlerini doğup büyüdüğü coğrafyada değil de genellikle yurt dışında yazmıştır. Eserlerinin içerisine genellikle başlangıç ve bitiş tarihlerini yerleştirmektedir.

Batur'un ilk romanı “Acı Bilgi-Fugue Sanatı Üzerine Bir Roman Denemesi”dir. Bu eserin türü tam olarak belirlenemediği için çoğu kişi tarafından eleştirilmiştir. İlk romanı Acı Bilgi olmasına rağmen edebi yaşamına Adada Şenlik adlı film eleştirisiyle girmiştir.

Acı Bilgi romanını Paris’te bir otelde yazmıştır. Romandan çok otobiyografik özellikler taşıyan Acı Bilgi, Batur’un Paris’ten başlayıp Lizbon, Marsiyla, Barbizon, Etretât yolculukları üzerine kurguladığı bir eserdir. Romandan çok Batur’un seyahatnâmelerine katılacak bir eserdir.

Acı Bilgi romanından sonra kaleme aldığı diğer eseri “Elma-Örgü Teknikleri Üzerine Bir Roman Denemesi”dir. Bu romanını, Galatasaray Üniversitedeki derslerinde okuttuğu Gustave Courbet’nin L’Origine de Monde adlı tablosundan yola çıkarak yazmıştır. Romanın kahramanı Halil Şerif Paşa’dır Bu tabloyu Courbet’ten yapmasını istemiştir. Romanın içindeki fotoğraflar ve konu müstehcen bulunduğundan dolayı eleştirilmiştir. Elma romanı mahkemeye verildiğinden iki yıl okurun karşısına çıkamamıştır. Sonrasında ise hakkındaki soruşturma son bulmuş yeniden okur karşısına çıkmıştır.

Enis Batur, Elma romanından sonra Mürekkep Zaman adlı eserini yazmıştır. Kitap üç bölüm şeklinde tasarlanmıştır. Otobiyografik özellikler taşıyan romanın bölümleri birbirinden ayrı konular etrafında şekillenmektedir.

Birinci bölümde yazar, şehirler ve yazarlar adında bir proje etrafında çocukluğunu geçirdiği Eskişehir’e gider. Çekimler esnasında şehir hakkında hissettiklerinden ve çocukluk yıllarından bahsetmektedir. İkinci bölüm unutmak fiili olan “Amnesia” başlığı altında oluşturulmuş ve alzheimer hastalığından yola çıkarak insanların savaşlardaki ölümlerine, geçmişlerine yönelmiştir. Son bölüm ise Zenon başlığını taşımaktadır. Yazar, “Kitapların kahramanlarını anlatsanız kimi seçerdiniz?” şeklinde bir sorudan yola çıkarak Zenon adlı kahramanı anlatmaya başlamaktadır.

Enis Batur’un Mürekkep Zaman romanından sonra yazılan eseri Kravat romanıdır. Romanda anlatılan olaylar bir reklam ajansında geçmekte ve ilk olarak

makarna reklamı sonrasında ise kravat reklamı için yapılan çalışmalar anlatılmaktadır.

Batur'un romanlarında mekânlar roman kurgusu açısından büyük önem taşımaktadır. Genellikle ev tarzı mekânlar ve ofis odaları seçilmektedir. Kravat romanı yaratıcı grubun çalıştığı mekân olan ajansın tanıtımıyla başlamaktadır.

Batur'un Kravat romanından sonra yazdığı eseri Sır'dır. Romanın başlığından da anlaşılacağı üzere kitapta "sır" imgesi ağır basmaktadır. Olayları çözümleyebilmek için Batur'un metnin içine yerleştirdiği şifreleri çözebilmek gerekmektedir. Bir müzik unsuru olan Viyola de Gamba romanın kahramanı seçilmiştir ve hikâyesi anlatılmaktadır.

Batur'un Sır romanından sonra kaleme aldığı diğer eseri ise "Rakım Sıfır-İmgelem Alıştırmaları 2008-2012"dir. Rakım Sıfır bu çalışmada incelenen kitaplar arasında olmamakla birlikte, incelenen diğer romanlarla ilgili bilgi vermesi açısından yol gösterici olmuştur.

Batur, Rakım Sıfır adlı eserinde daha önceki kitaplarında kullandığı imgeleri açıklamıştır. İmge ile yazı arasında mekik dokuyarak bu imgeleri eserinin parçası yapmıştır. Rakım Sıfır adlı eserinde yer verdiği kitaplar şunlardır: Sır, Başka Yollar ve Mürekkep Zaman. Deneme tarzında yazılan Rakım Sıfır, Enis Batur hakkında da bilgiler içermektedir.

Batur, Rakım Sıfır'dan sonra sekizinci eseri kitabı olan Başka Yollar'ı kaleme almıştır. Bu eserde Batur'un otobiyografisine ulaşılabilen ve kişisel bilgileri sayesinde eserlerindeki şifrelerin çözülmesi kolaylaşmaktadır.

Başka Yollar, gezi romanı şeklinde de okunabilecek bir eserdir. Eserde Batur'un öğretmeni Claude Darreye'yi Fransa sokaklarında araması ve babasına doğru Gümöldür'e gidişi anlatılmaktadır. Yazarın diğer eserleri hakkında bilgilerinde yer aldığı eserde, bu bağlamda Kitap Evi romanının kahramanının uçak korkusunun sebebi ve Kandil adlı şiir kitabıyla kendi çizgisini bulma aşamaları anlatılmaktadır.

Enis Batur'un dokuzuncu romanı Kitap Evi'dir. Romanın kahramanı yayıncılık hayatında yer alan bir kişidir. Yurt dışı gezisinden döndükten sonra

kendisine miras bırakılan kitap eviyle ilgili bilgi sahibi olmuştur. Roman, kitap evindeki kitaplardan yola çıkarak yazarın kendisine miras bırakan Beyefendi'yi bulmaya çalışması üzerine kurgulanmıştır.

Enis Batur'un Kitap Evi romanından sonra kaleme aldığı onuncu eseri Basit Bir Es'dir. Yazar bu romanda farklılık yaparak eserin kahramanı olarak okuyucunun karşısına çıkmaktadır. Roman bir tren yolculuğuyla başlayıp yolculuğun bitimiyle sonlanmaktadır. Enis Batur, yolcu olarak bindiği trende karşısına oturan kişinin çantasından kendi kitabını çıkardığını görür. Kendisi hakkında herhangi bir bilgi verilmeyen yolcu sadece Batur'un kitabını okumasıyla kurguya dâhil edilmiştir. Batur, yolculuk esnasında zihninden geçirdiği çeşitli düşüncelerle olayın akışını sürdürmüştür.

Postmodernizmin sınırlarını zorlayan Enis Batur ile ilgili incelenen eserlerinden yola çıkarak şu şekilde bir tasnif yapılabilir:

Otobiyografik romanları olarak Acı Bilgi, Mürekkep Zaman, Başka Yollar ve Rakım Sıfır adlı eserleri ön plana çıkarken; kurmaca roman olarak Elma, Kravat, Kitap Evi, Basit Bir Es ve Sır ön plana çıkmaktadır. Yazar, kurmaca metinlerinde yer alan kahramanlara kendisinin bazı özelliklerini aktarmıştır.

Acı Bilgi, romanı kahramanın yurt dışında Odeon kavşağında kendisine bir otel odası tutmasıyla başlar. Roman bu odada yazılmıştır. Elma, romanında Batur'un Galatasaray Üniversitesindeki derslerinde anlattığı bir tablonun hikâyesi anlatılmaktadır. Courbet'in Dünyanın Başladığı Yer isimli tablosunu sipariş veren Halil Şerif Bey'in evine gelen tablo, uzun yıllar kapalı mekânlarda saklanmıştır. Yapımından yıllar sonra bulunup gün ışığına çıkarılmıştır.

Kravat romanı ise bir reklam ajansının tanıtılmasıyla başlamaktadır. Romanda iki ayrı reklam filminin yaratılma aşaması anlatılmaktadır. Romanın ana mekânları reklam ofisi ve kahramanların çalışmalarını yürüttüğü evleridir.

Sır romanı ise ünlü bir müzisyen için planlanan doğum günü partisiyle başlamaktadır. Doğum gününü kutlayacakları yer eski bir manastırdır. Sonrasında kahraman, Türkiye'ye akrabalarının yanına gelir ve orada evinde kendine bir stüdyo kurarak yaşamının geri kalan kısmını orada geçirir.

Kitap Evi romanında kahraman, genellikle kapalı mekânlarda çalışmalarını sürdürmektedir. Öğlene kadar olan çalışmalarını evinde, sonrasında olan çalışmalarını ise ofisinde devam ettirmektedir. Kendisine bırakılan mirası kabul ettikten sonra yaşamının çoğunluğunu bu kitap evinde geçirmiştir.

Basit Bir Es romanında ise mekân bir tren vagonudur. Olaylar tren yolculuğu esnasında gelişmektedir. Batur, bu romanda ana karakter olarak okuyucunun karşısına çıkmaktadır. Batur'un oturduğu vagona karşısına gelip oturan yolcunun kendi kitabını okuması karşısındaki düşünceleri anlatılmaktadır.

Batur, romanlarının genelinde onları yazış aşamasından bahsedip sonlarında eserlerini niçin bu şekilde kurguladığını açıklamaktadır. Acı Bilgi, Elma, Bir Varmış Bir Okmuş, Kitap Evi, Kravat ve Sır romanlarında yazar esere dâhil olup eserlerin çözümlemesini yapmıştır. Basit Bir Es romanında ise eserin ana kahramanı doğrudan kendisidir.

Batur, eserlerinde genellikle kahraman anlatıcı yani birinci tekil kişiyi tercih etmiştir. Romanlarındaki kahramanlarına bakıldığında yazarın kahramanları genellikle fiziksel özellikleriyle değil düşünceleriyle ve yaşama bakış açılarıyla yer almaktadır.

Batur, eserlerini doğup büyüdüğü coğrafyada değil de genellikle yurt dışında yazmıştır. Eserlerinin içerisine genellikle başlangıç ve bitiş tarihlerini yerleştirmektedir.

Acı Bilgi romanında bu eserinden önce Elma romanını yazmaya başladığını söylemektedir. Elma romanı hakkında yeterince bilgi toplayamadığı için eserini bir süre ertelemiştir. Elma romanında bir elma kuramı geliştirmek istediğini belirttikten sonra “Bir Varmış, Bir Okmuş Sözümona Düzmece bir Wilhelm Tell Hikâyesi”ni yazmış ve ana imge olarak elmayı kullanmıştır. Başka Yollar adlı eserinde Acı Bilgi, Kitap Evi romanı ve Kandil adlı şiir kitabı hakkında bilgi verirken eseri yazış amacından da bahsetmektedir. Rakım Sıfır adlı eserinde ise Sır, Başka Yollar ve Mürekkep Zaman adlı eserlerinde kurguladığı imgeleri anlattıktan sonra Rakım Sıfır'ın nasıl bir eser olduğuna yer vermektedir.

Hakkında pek fazla akademik çalışma yapılmamış olan Batur'un romanları ve romancılığı üzerinde yapılan bu incelemenin araştırmacılara katkı sağlayacağı öngörülmektedir. Ele alınan başlıkların her biri ayrı bir inceleme konusu olabilecek mahiyettedir. Bununla birlikte konu ayrıntılı bir şekilde ele alınmaya çalışılmıştır. Çalışma yazar hakkında yapılacak olan başka araştırmalara da ışık tutacaktır.

KAYNAKÇA

Akkayagil Keskin, Ayşegül, “Enis Batur’un Şiirleri Üzerine Bir İnceleme” Yüksek Lisans Tezi, Çankırı Karatekin Üniversitesi, 2020.

Aktaş, Şerif, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2000.

Aktulum, K, *Parçalılık Metinlerarasılık*. İstanbul: Öteki Yayınları, 2004.

Aktulum, Kubilay, *Metinlerarası İlişkiler*, Ankara: Öteki Matbaası, 1999.
Ana Dili Türkçe Olan Yabancı Bir Yazar. (B. Gerçek, Röportaj Yapan) 2002. Erişim 07.03.2020.

Anonim, “Acı Bilgi Üzerine Okuyuş Notları”, *Cumhuriyet Kitap*, 15.2.2001

Anonim. Enis Batur'la 'Mürekkep Zaman'ı Konuştuk, *Cumhuriyet Kitap*, 3.2.2005

Apaydın, M. "Postmodernizmin Değeri Dışlayan 'Çoğulcu Estetik'i ve Bunun 1980 Sonrası Türk Romanına Yansımaları." 1980 Sonrası Türk Romanı Sempozyumu (s. 27-35). Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları. 2009.

Antakyalıoğlu, Zekiye, *Roman Kuramına Giriş*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2013.

Aynur, H, *Enis Batur Bibliyografyası İçin Bir Deneme 1970-1995*. İstanbul: Altıkkırkbeş Yayınları, 1997.

Banarlı, Nihad Sami, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi I*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1993

Bahtin, Mikhail, *Karnavaladan Romana*, İstanbul: Ayrıntı Yay.2001.

Bahtin, Mikhail, *Dostoyevski Poetikasının Sorunları*, (Çev. Cem Soydemir), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2009.

Bakhtin, Mikhail, *Rabaleis ve Dünyası*, (çev. Çiçek Öztek), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2019.

Batur, Enis, *Mürekkep zaman*, İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları, 2013.

Batur, Enis, *Babil Yazıları*. İstanbul: AFA Yayınları, 1986.

Batur, Enis, *Saatsiz Maarif Takvimi*, Ankara: Ark Yayınevi, 1995.

Batur, Enis, *Bu Kalem Melun*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997.

Batur, Enis, *Kediler Krallara Bakabilir*. İstanbul: Sel Yayınları, 2002.

Batur, Enis, *Sır*, İstanbul: Sel Yayınları, 2009.

Batur, Enis, *Kravat*, İstanbul: Sel Yayınları, 2010.

Batur, Enis, *Elma*, İstanbul: Sel Yayınları, 2012.

Batur, Enis, *Acı Bilgi*, İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları, 2015.

Batur, Enis, *Basit bir Es*, İstanbul: Sel Yayınları, 2015.

Batur, Enis, *Rakım sıfır*, İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları, 2016.

Batur, Enis, *Başka yollar*, İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları, 2018.

Batur, Enis, *Kitap evi*, İstanbul: Sel Yayınları, 2018.

Bozdemir, Özkan Ali. *Enis Batur'un Okuma Notları*, 2016. Erişim 07.03.2020. <https://oggito.com.tr/icerikler/enis-batur-un-okuma-notlari-22292>.

Bozkurt, Ahmet. “Şair Batur'un 30 Yılı”, *Cumhuriyet Kitap*, 6.10.2002.

Buyrukçu, Muzaffer. “Enis Batur'dan Yeni Bir Denemeler Toplamı: Kurşunkalem Portreler”. *Cumhuriyet Kitap*, 16.12.1999.

Cavit, Mukaddes, *Sessizliğin Sesi Enis Batur ve Poetikası*. İstanbul: SUB Yayınları, 2018.

Cebeci, Oğuz, *Komik Edebi Türler Parodi, Pastiş, İroni*, İstanbul: İthaki Yayınları, 2017.

Demir, Fethi, "Enis Batur'un Poetik Evreni: Şiir ve İdeoloji". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 7/35 (2012): 66-78.

Doltaş, D. *Postmodernizm ve Eleştirisi*. İstanbul: İnkılâp Yayınları. 2003.

Durak, Mustafa, *Elma Romanı Nasıl Bir Roman, Elma Romanı (Enis Batur) Üzerine Bir Deneme*. İstanbul: Sel Yayıncılık, 2004.

Eagleton, T. *Postmodernizmin Yanılsamaları*. (M. Küçük Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2011.

Ecevit, Yıldız, *Türk Romanında Postmodernist Açılımlar*, İstanbul İletişimYay, 2014.

Eco, Umberto, *Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti*, İstanbul: Can, 2019.

Ekici, Armağan. Enis Batur'un Dört Şehri. 2016. Erişim 09.03.2020. <http://t24.com.tr/k24/yazi/dort-sehir>, 804.

Elma (Kitap Rehberi, Aralık 2001), Enis Batur - "Yeryüzü: Cehennem", *Cumhuriyet Kitap*, 22.11.2001.

Eliuz, Ülkü, *Oyunda Oyun Postmodern Roman*, İstanbul, Kesit Yayıncılık, 2016.

Emre, İsmet, *Postmodernizm ve Edebiyat*, 2. b., Ankara, Anı Yayıncılık, 2006.

Erem, Evren & Candan, Mazhar. "Enis Batur Özel Bölümü". *Sombahar*, 5, Mayıs-Haziran, 1991.

Ergülen, Haydar. “Seyrül Muharririn Enis Batur”, *Hürriyet*, 20.02.2020. Erişim Tarihi: 14.11.2020. <https://www.hurriyet.com.tr/kitap-sanat/seyrul-muharririn-enis-batur-41451785>

Ermert, Esra, *Gen Haritası: Enis Batur Şiiri'nde Kullanım Sıklığı ve Köken Temelinde SözcükTaraması*. İstanbul: Altıkırkbeş Yayınları, 2001.

Ever, Mustafa, “Roman ve Enis Batur”. *Varlık*, Şubat Sayısı: 30-31, 2001.

Featherstone, Mike, *Postmoderniz ve Tüketim Kültürü*, (Çev. Mehmet Küçük), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1996.

Gerçek, Burçin. “Ana Dili Türkçe Olan Yabancı Bir Yazar” Erişim 07.03.2020https://radikal.com.tr/radikal2/ana_dili_turkce_olan_yabanci_bir_yazar-868975.

Gür, Ayşen. “Öykü Antolojisi”. *Hürriyet Keyif*, 20.3.2005.

Güven , E. B. Romanda Postmodern Öğeler, RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, (19), 378-386. 2020

Halman, Talât Sait, *Enis Batur Üzerine*, Greenfield Rewiev, 1986.

Hassan, İhab, *Orpheus'un Parçalanışı: Postmodern Bir Edebiyata Doğru*, Ankara: Hece, 2019.

Hızlan, Doğan. "Enis Batur'dan Bir Dîvan Daha", *Hürriyet*, 17 Nisan 2004. Erişim: 29. 12. 2019. <http://www.hurriyet.com.tr/enis-batur-dan-bir-d-van-daha-218276>.

https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Enis_Batur Erişim 14.11.2020. https://radikal.com.tr/radikal2/ana_dili_turkce_olan_yabanci_bir_yazar-868975

İkizler, F, *Moderniteden Postmoderniteye Kavramsal Bir Yolculuk*. Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları, 2006.

İlhan, Berk, *Enis Batur'a Mektuplar*. İstanbul: Noktürn Yayınları, 2014.

İmamoğlu, Abdulfettah, “Yirminci ve Yirmi Birinci Yüzyıl Gezi Edebiyatında Ev/Yurt Algısı”. *SEFAD*, 40 (2018): 1-22.

Kafaoğlu, Asuman, “Mürekkep Zaman”, *Cumhuriyet Kitap*, 6.1.2005.

Kahraman, Hasan B, “Şaşkınlık ya da Enis Batur Hâlleri”. *Varlık*, Haziran 2004.

Kâhyaoğlu, Orhan, "Yazılı ve Yazgılı Metinler", *K24*. 8 Eylül 2016. Erişim: 29.12.2019] <https://t24.com.tr/k24/yazi/iblise-gore-incil,847>

Kaplan, Sefa, “Okuma Lambası – Özlemişiz Vallahi”. *Hürriyet Keyif*, 3.10.2004.

Kayıran, Yücel, *Şiirimin Çeyrek Yüzyılı: Günümüz Türk Şiiri Üzerine Makaleler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2016

Kellner, S. B. *Postmodern Teorir*. (M. Küçük, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2011.

Kızıler, F *Moderniten Postmoderniteye Kavramsal Bir Yolculuk*, Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları, 2006.

Koçakoğlu, B, *Anlamsızlığın Anlamı Postmodernizm*, Ankara, Hece. 2012.

Lucy, N, *Postmodern Edebiyat Teorisi* (A. Aksoy, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları, 2003.

Lukacs, G, *Roman Kuramı* (C. Soydemir Çev.) İstanbul: Metis Yayınları, 2003.

Löwenthal, Leo, *Edebiyat, Popüler Kültür ve Toplum*. (çev. Beybin Kejaloğlu). İstanbul: Metis Yayınları, 2017.

Moran, Berna, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 3*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2012.

Nar. P. Enis Batur'un 50. Yaş Kitabı, 2002. Erişim 09.03.2020.
<http://milliyet.com.tr/pembenar/enis-batur-un-50-yas-kitabi-5203642>.

Oktay,Ahmet, *İsrafil'in Suru*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997

Olgun, Gökçe M. & Ağıldere, Suna, “Göstergelerarası Çeviri Bağlamında Bir Özgün Eser: Enis Batur'un Acı Bilgi Fugue Sanatı Üzerine Bir Roman Denemesi Adlı Eserin İncelenmesi”. *Rumeli Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 5 (2019): 425-440.

Oran, Fatma. “Enis Batur'dan ‘Fatma Tülin Bir (İki) Sergi Öncesinden Tablolar’ Ressam ve Tanığı”. *Cumhuriyet Kitap*, 30.3.2000.

Ögeyik, M. Ç, *Metinlerarasılık ve Yazın Eğitimi* Ankara: Anı Yayıncılık, 2003.

Özbek, Yılmaz, *Postmodernizm ve Alımlama Estetiği*, Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları, 2005

Özcan, Tarık, “Enis Batur'a: Beni Şiirle Sınayın”, *Bizim Külliye*, 2002.

Parla, Jale, *Türk Romanında Yazar ve Başkalaşım*, İstanbul, İletişim Yay. 2012.

Parla, J. *Donkişokt'tan Bugüne Roman*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2008.

Peker, Hüseyin, “Enis Batur: Bir Düellodur Şiir”, *Şiir Odası Dergisi*, Kasım-Aralık. 2000.

Sarup, M. *Post-Yapısalcılık ve Postmodernizm* Ankara: Pharmakon, 2019.

Say, Ahmet, *Müzik Ansiklopedisi Besteciler, Yorumcular, Eserler, Kavramlar*, Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları, 2005.

Sazyek, Hakan, *Roman Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Hece Yayınları, 2020.

Sivri, Medine, *Eskişehir'in Kültür ve Edebiyat Elçileri: Şairler ve Eskişehir*. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 14(özel sayı), s.73-102. 2013.

Şuşut, Burak, “Enis Batur'la Şiirinin Başlangıcından Günümüze Yolculuk”. Söyleşi, *Cumhuriyet Kitap*, 22.8.2002.

Tekin, Abdullah & Batur Enis. “Acı Bilgi'den Sonra, 'Elma ile Yeniden Roman Alanında”, *Cumhuriyet Kitap*, 15.11.2001.

Tekin, Abdullah. “Batur Elma'yı Isırıyor”. *Cumhuriyet Kitap*, 613 (t.y)

Tekin, Mehmet, *Roman Sanatı 1*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2013.

Turhan Günay, Enis Batur'un "Elma"sına Beraat, *Cumhuriyet Kitap*, 1.8.2002

Tüzen, Hasan, Postmodernizmin Mitosu, *SDÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Mayıs, Sayı: 17, ss.145-158. 2008.

Yakupoğlu, M. Mukadder, Entelektüel Edebiyatın İflası: Enis Batur ve Acı Bilgi, *Doğu-Batı Düşünce Dergisi*, 6/2 s. 141-156. 2013.

Yerli, Coşkun, *Ağırlaştırıcı Sebepler Divanı Üzerine*. Ankara: Varlık Yayınları, 2004.

Yetik, Hayri K. “Enis Batur'un Elma Romanı ve Mustafa Durak'ın Bu Romana Yaklaşımı”. *Hürriyet Gösteri*, 2005.

Yıldırım, İbrahim, *Elma için Temrinler ve Örgü Çözme Provaları*. *Varlık Dergisi*, Aralık sayısı, s. 37-38. 2001.

Weber, Habermas, *Bir İmkân Olarak Modernite*, (çev. Ahmet Çiğdem), İstanbul: İletişim Yayınları, 2015.